

Pedagoški Letopis

1901.

Na svetlo daje
Slovenska Šolska Matica v Ljubljani.

I. zvezek.

Uredila
H. SCHREINER in V. BEŽEK.

V LJUBLJANI.

Natisnila Katoliška Tiskarna.

1902.

Pedagoški Letopis

1901.

Na svetlo daje

Slovenska Šolska Matica v Ljubljani.

I. zvezek.

Uredila

H. SCHREINER in V. BEŽEK.

V Ljubljani.

Natisnila Katoliška Tiskarna.

1902.

Q̄ VII Q 36480 c

VII Q 36480 c

030024231

PREDGOVOR.

Med sredstva, s katerimi bode izkušala Slov. Šolska Matica doseči svoj namen, spada tudi izdajanje Pedagoškega Letopisa. Le-ta bode nudil sliko pedagoških ved, kakor so se razvijale in se razvijajo; opozarjal bode na pedagoška vprašanja, ki so na dnevnem redu, ter seznanjal čitatelje s dotičnim slovstvom, iz katerega se o onih vprašanjih lahko natančneje pouče. „Letopis“ bode torej slovenskim učiteljem in vzgojiteljem kašipot in svetovalec pri nadaljnjem izobraževanju ter jim bode na tak način pomagal, da bodo lahko napredovali ter se povzpeli na višino pedagoške vede.

*Obenem bo Pedagoški Letopis podajal sliko slovenskega šolstva, kašoč njega razvitek in napredek
Vsebina bo v Letopisu tako-le razvrščena:*

I. Pedagoško slovstvo.

- a) Zgodovina pedagogike, obča pedagogika in pomožne vede;
- b) verouk;
- c) slovenski jezikovni pouk;
- č) nemščina kot drugi deželni jezik;
- d) francoščina, angleščina in italijanščina;
- e) latinščina in grščina;
- f) spisi za mladino;
- g) matematika;
- h) prirodopis;
- i) prirodoslovje;
- j) zemljepis;
- k) zgodovina;
- l) čitanje in pisanje;
- m) nazorni nauk;
- n) petje;
- o) risanje;
- p) telovadba;
- r) ženska ročna dela;
- s) stenografija.

II. Razprave o važnejših dnevnih pedagoških vprašanjih.

III. Statistika in zgodovina slovenskih šol.

IV. Teme in teze pedagoških poročil o priliki uradnih in društvenih učiteljskih skupščin.

V. Poročilo o delovanju Slov. Šolske Matice.

VI. Imenik društvenikov.

Žal, da nam ne bo možno, vsaj iz početka ne, poročati vsako leto o vsaki zgoraj navedenih točk; za to imamo premalo prostora v Letopisu. Skrb pa nas bode, da pridejo v kratkem vse točke na vrsto. Važnejše točke pridejo večkrat na vrsto; sploh se bodo poročila nadaljevala, kjer in kadar bo potrebno.

Daj Bog, da bi dosegli, kar nameravamo, da bi se nam posrečilo, pridobiti si naklonjenost in podporo celokupnega slovenskega učiteljstva, da bi s združenimi močmi povzdignili pedagoško slovstvo in s pomočjo le-tega tudi naše šolstvo in sploh prosveto našega naroda.

H. Schreiner.

Niže podpisanega sourednika Matičnih publikacij sadene kolikor toliko krievda zamudnega njih izdanja; kajti on je prirejal rokopise za tisk ter oskrboval korekturo. Toda nadeja se, da mu p. n. Matičarji blagovoljno oprostite nevshečno zamudljivost, ko pomislijo, da je prevzel uredništvo (jezikovno) stoprv meseca septembra m l, dobil prve rokopise šele koncem istega meseca ter moral v skopo mu odmerjenem času ne le pregledati rokopise raznih pisateljev ter izenačiti mnogolično njih pisavo, ampak tudi opraviti dvojno korekturo.

Spričo navedenih vzrokov in spričo znane naše pravopisne bede ne bi bilo prav nič čudno, ako bi bilo navzlic vsej pazljivosti preostalo tu in tam v naših knjigah še nekoliko nedoslednosti v pisavi. Baš v prehodni dobi pravopisni smo. No, sedaj ko se je Nemcem posrečila najnovejša pravopisna preosnova, menda tudi mi dalje ne zaostanemo, ampak že vendar dosežemo zaželjeno slogo vsaj v pravopisu.

V. Bežek.

I. Pedagoško slovstvo.

a) Zgodovina pedagogike; obča pedagogika in njene pomožne vede.

(H. Schreiner.)

Uboren in opore potreben nastopi človek svoje potovanje od zibeli do groba. Neizogibno bi se moral novorojenec pogubiti, ako bi ne bila Stvarnikova modrost roditeljem zasadila v srce ljubezni do njih otroka, ki jih uči, kako je treba ravnati z otročičem, da postane kdaj iz njega dorasel človek, človek z istimi ali sličnimi lastnostmi, kakršne imajo roditelji sami, človek po milosti božji. Iz ljubezni staršev do otrok izvira torej skrb, negovanje, pouk in vzgoja. Vzgaja se, odkar je prva mati porodila prvega otroka. Vzgoja je tako stara kakor človeški rod.

Naravno je, da je izkušnja v teku stoletij in tisočletij prirodne vzgojitelje marsičesa naučila. Take izkušnje so se izročevale od roda do roda, od pokolenja do pokolenja in so naraščale in se množile, in nastali so iz njih lepi nauki, po katerih se lahko vzgojitelji ravnajo, da dosežejo svoj namen. Nastopali so tudi že v najstarejših časih možje, obdarovani s posebnimi darovi, ki so bistroumno premišljali o vprašanih vzgoje in omike ter v govoru in pismu ponujali plodove svojega premišljevanja svojim vrstnikom in potomcem, da bi jih le-ti porabljali. Zgodovina vzgojeslovja in ukoslovja nas uči, kakšne nazore so imeli različni stari narodi o vzgoji in pouku, in kako so dosegali svoje vzgojne smotre. Tukaj ne namerjamo dokazovati, koliko zlatih naukov nahajamo že pri starih poganskih pisateljih (*prim. zlate reke Pitagorovcev, Sokratove, Platonove, Aristotelove i. t. d.*), koliko v Sv. pismu starega in novega zakona, koliko pri cerkvenih očakih in drugih pisateljih krščanske dobe. Omenim naj samo to, da je že slavni češki pedagog Jan A. Komenský (1592 — 1670) vso pedagoško vedo v „Velikem ukoslovju“ sistematiški obdelal in sicer tako, da je še dandanes v tej knjigi in v njegovih drugih spisih zakopano mnogo zrno čistega zlata, ki ga ni še nihče izkopal. Toda ti in brezštevili

drugi spisi pedagoške vsebine so nastali empiriskim putem. Negotovost in nezanesljivost, ki je neločljivo združena z golo empirijo, sta dovedli do potrebe, da se sestavijo temeljne črte racionalnemu postopanju, ki bi načeloma določilo smeri in pravila, po katerih bi hodili zanesljivo in premišljeno pot pri vzgoji mladega rodu.

To nalogo si je zastavila novejša pedagogika, in s tem je postala vodilna veda ali vodilno znanstvo. Znanstvenost današnje pedagogike je nje značilno znamenje.

Na dve temeljni vprašanji nam izkuša pedagogika odgovorjati: 1) Kaj je smoter vsake vzgoje? in 2) katera so prikladna sredstva, ki vodijo do tega smotra? — Zatorej nam je pedagogika obsežek tistih znanstvenih vednosti in umetnostnih pravil, ki nam jamčijo, kakor nas praksa uči, pravo vodstvo in pravo vzgojo mladine.

Res je, da je pedagogika še mlada veda. Sicer segajo njeni začetki daleč nazaj, toda o pedagoški vedi smemo govoriti stoprv, odkar so začeli pedagoške nauke dosledno izvajati iz znanstvenih podlag ter graditi pedagoški učni sestav na temelju filozofskih ved. Ta poskus je prvi dosledno izvedel I. Fr. Herbart (1776—1841). Herbart je ustanovitelj znanstvene pedagogike; on je pokazal, kako se morejo pedagoške snovi znanstveno obravnavati, in je s tem pedagogiko uvedel v vrsto ved. To in nič drugega ne trdim, ko imenujem Herbarta utemeljitelja znanstvene pedagogike, in te zasluge mu ne more utajiti noben nasprotnik. To priznanje pa se nič ne dotika njegove filozofije niti njegovega dušeslovja.

Znanstvena pedagogika se opira na dve temeljni vedi: na etiko ali nraoslovje in na psihologijo ali dušeslovje in na neko pomožno vedo: na fizijologijo (nauk o pojavih življenja živih bitij), združeno z zdravoslovjem. Ko je namreč pedagogiki treba določiti vzgojni smoter, se ne more ogniti vede, ki ima določiti smoter vsega človeškega življenja (nraoslovje); ko pa išče vzgojnih sredstev in potov, pride z ene strani v dotiko z zakoni, ki se pojavljajo v vsem duševnem življenju (dušeslovje), z druge strani pa mora upoštevati pogoje, od katerih je zavisno telesno življenje (fizijologija).

Posebno važno in zanimivo je razmerje med pedagogiko in dušeslovjem. Kadar je naloga znana, ki jo ima vzgoja izvršiti, tedaj nastane najprej vprašanje, s katerimi sredstvi se naj izvrši ta naloga. Nraoslovje nam napove luje, kakor sem rekel, vzgojni smoter, toda ničesar ne pove o skladnosti vzgojnega delovanja z osebo, ki jo vzgajamo, niti o možnosti vzgojnega uspeha. Dušeslovje pa določuje sredstva, ki jih mora vzgojitelj uporabiti, da doseže svoj smoter. Dušeslovje nas seznanja z duševno kakovostjo posameznega gojenca, ki jo mora vzgojitelj najprej

poznati; kajti tvarina, ki jo ima umetnik v vzgoji obdelovati, je zlasti duševna osebnost (individuvalnost). Ta pa ni nikoli z vsemi svojimi posebnostmi prosto razgrnjena pred nami, temuč treba jo je zasledovati v otroški notranjosti in to z ozirom na vse vnanje razmere. To pa je le možno s pomočjo dušeslovja. Umetnik mora natanko poznati snov, da ustvari umetniško delo iz nje. Takisto vzgojitelj ničesar ne doseže z gojencem, ako ne pozna duševnih zakonov, po katerih se ravna gojenčeva notranjost. Ta resnica je silno važna, zakaj v vzgoji se gre za to, da ustvarjamo in upodabljamo duševne tvore s pomočjo vnanjih vplivov. Ti vplivi pa so možni le tedaj, ako je res, da so neki neizpremenljivi zakoni, na katere je navezано naše notranje življenje.

„Teorija vzgoje se da misliti samo s tem pogojem, da je podrejeno naše duševno delovanje in stanje splošni notranji zakonitosti. Zakoni, po katerih naša duša druží predstave v naši zavednosti, in po katerih vpliva po svojih asociacijah na čudovite pojave mnogoličnega duševnega življenja, so prirodni zakoni, takisto trdni in stalni kakor tisti, po katerih nebesna telesa tekajo svoja mogočna pota. Toda dočim le-ta bolj in bolj razodevajo svoje tajnosti vprašujočemu človeškemu očesu, se skrivajo svojstva človeške osebnosti še mnogokrat v tajnostno temoto.“
(*Dr. W. Rein, Encyclopäd. Handbuch der Pädagogik V 166.*)

Jasneje ko spoznajo dušeslovci zakonitost duševnega življenja, bolje ko se dajo razjasniti posamezni duševni dogodki, tem določneje in tem zanesljiveje bo vedela pedagogika urediti svoje ravnanje. Od dušeslovja dobiva pedagogika spoznanje, kako provzročujejo posamezni dogodki v duševnem življenju drug drugega. Tako je možno, da z vzgojnimi sredstvi hotoma posežemo v duševni razvoj. Tega seveda ne smemo pričakovati, da bi nam kdaj vsako duševno stanje gojenčevo postalo tako jasno, da bi mogli naprej izračuniti uspeh vsakega vplivanja. Nikoli namreč ne smemo pozabiti, da človeška duša ni stroj, na katerem lahko uredimo vsako kolesce, kakor hočemo, ali ga zamenjamo, če je treba, z drugim; niti ne smemo pozabiti, da vplivajo na gojenca tudi druge sile, ki jih nimamo v oblasti, in naposled ne smemo pozabiti, da je vsaka duša posebna stvar božja, obdarovana od Stvarnika s posebnimi darovi, ki jih ne moremo izpremeniti.

Zveza med dušeslovjem in pedagogiko je torej tako tesna, da je napredek pedagogike naravnost zavisen od napredovanja dušeslovja, in da je usoda pedagogike nerazdružno spojena z usodo dušeslovja. Glede na sredstva, ki se morajo uporabljati pri vzgoji, se lahko reče, da je pedagogika uporabljeno dušeslovje.

Razmerje med pedagogiko in fizijologijo in zdravoznanstvom je povsem jasno; označuje ga stari Juvenalov rek: „Mens sana

in corpore sano.⁴ Neprestano medsebojno vplivanje med dušo in telesom se javlja jasno v oviranju duha, če ni telo v primernem stanju, in v pospeševanju duha, če je dosti dobro poskrbljeno za telesno blaginjo. Vzgoja se mora torej vedno ozirati na telesno zdravje gojenčev.

Da pregledamo celo polje pedagoške vede, je umestno, da semkaj postavimo pregledno tabelo, ki jo je o obsegu pedagoške vede sestavil dr. V. Rein.

Pedagogika	
A. Zgodovinska pedagogika	B. Sistematiška pedagogika
I. Teoretiška pedagogika	
1. Nравslovje (etika)	2. Metodologija (dišćeslovje)
Nauk o vzgojnem smotru (pedagogija)	Nauk o vzgojnih sredstvih
II. Praktična pedagogika	
1. Nauk o pouku (didaktika)	2. Nauk o vodstvu (hojčevitika)
a. Splošna didaktika	b. Posebna didaktika
a. Nauk o vzgojnem smotru	Smotri: i. hoi- podirni predmetov
b. Nauk o učnem smotru o učnih sredstvih	n. Nauk v vidualu o. Telesna, gipn, ofidje- tika, filozofija, zdravje- stvoje)
I. O oblikah vzgoje	
a. Posamezna vzgoja	b. Skupna vzgoja
1. Privatan vzg. 2. Javna vzg. (domaća vzg.)	1. Privatan 2. Javna vzgoja
I. Teorija učnega materia	
2. Nauk o nko- slovnih teorijah	

Sedaj bi bila moja naloga, v kratkem pregledu razložiti, katera vprašanja so na dnevnem redu na poprišču obširne pedagoške vede, katere zadače si je zastavila ta mlada veda na početku 20. stoletja. To bi bila velika in težka naloga, ki je pač nihče ne more rešiti na tako tesnem prostoru, kolikor mi ga je odmerjenega v „Letopisu“. Kajti „mi živimo“, pravi dr. J. Müller (Leipziger Illustrierte Zeitung 1901, št. 1.), „v prehodni dobi; vzrok tega prehoda ni obrat stoletja, ampak izprememba odnošajev, splahnjenje valov, ki so mogočno plimovali v pretekli dobi, zasledovanje povsem novih problemov in zadač, tako da se začetek novega stoletja približno strinja z zgodovinskim obratom.“ V resnici vidimo, da vre in vrši na vseh toriščih znanstva in umetnosti, gospodarskega, socialnega in političnega življenja; pripravlja se prevrat, izpreminjajo se smotri in sredstva in pota, ki vodijo do njih. Vzgoja, ki ima v najširšem smislu nalogo, da pripravlja gojenca za življenje, se mora ozirati na potrebe časa, in iz tega izvira dolžnost, da vzgojitelj poznaj struje po vseh progah sedanjega kulturnega življenja, da s trezno sodbo loči zrnje od plevla in s trdno in varno roko vodi gojenca do pravega smotra.

Ker mi torej ni možno, pri tej priči omeniti vse današnje pedagoške zadače, si jih izberem samo nekoliko in dostavim morda o drugi priliki še to ali ono.

Še eno splošno opombo bi rad izrekel, predno prestopim k posameznostim. K. Scherer piše (*Pädag. Jahresbericht von 1900*): „Pridobitve 19. stoletja na vseh popriščih kulturnega življenja so velikanske, osobito na znanstvenem polju; toda mnogo teh pridobitev je še zgolj teorija, gola vednost. Jako pomanjkljivo pretvarjamo vedenje (Wissen) v znanje (Können); kjer pa ni znanja, tam škoduje vedenje. „Človek ni to, kar zaužije, ampak samo to, kar prebavi; ako pa ne more prebavljati, se pogubi s tem, da sprejema živež. Z našo učeno izobraženostjo se je prava izobraženost shujšala.“ Ta izrek velja osobito o pedagoški izobraženosti, kajti pedagogika ni le veda, ampak obenem tudi umetnost. Pedagoška veda je velike važnosti, toda samo tedaj, ako zna pedagog tudi praktički izvrševati to, kar ve. Po pravici je torej slovensko učiteljstvo pri prvem občnem zboru Slovenske Šolske Matice izreklo željo, da bi se Matica v prvi vrsti in koliko mogoče ozirala na praktičke potrebe naše šole.

A. Zgodovinska pedagogika. Zgodovinska pedagogika smatra sedanjjo vzgojo kot produkt zgodovinskih faktorjev in zasleduje pogoje njenega postanka. Zategadelj nam pripoveduje, kakšna je bila vzgoja v preteklih dobah, ter proučuje razvoj pedagoških idej od njih začetka do sedanjosti v tesni zvezi z gospodarstvenim in z vsem duševnim prosvetnim gibanjem. Zgodovina vzgojeslovja je torej učiteljica sistematiške pedago-

gike. Kakor zgodovina umetnosti vpliva na razvoj umetnosti, tako tudi zgodovina pedagogike lahko vpliva na vzgojno praktiko, ko nam podaja vrsto znamenitih načel in praktički potrjenih idej, vrsto slik velikih vzgojiteljev in njih uspehov. Toda zgodovina pedagogike takisto kakor zgodovina umetnosti vedno le indirektno vpliva na vzgojo, a nikoli ne more neposredno dajati zapovedi; kajti pove najprej samo, kakšni so bili nekdanji vzgojni ideali in smotri, in kakšna sredstva so jim služila. Na vprašanja, kateri teh idealov in smotrov naj bodo za našo dobo veljavni, katera sredstva naj obveljajo v vzgojni praksi, si bode moral vzgojitelj sam odgovoriti z ozirom na vzgojni smoter svoje dobe.

Zgodovina pedagogike pa ima še večji pomen: del je in menda najvažnejši del kulturne zgodovine. Iz nje spoznamo, kako je z vzgojo vplival starejši rod na mlajšega, in kako je ta vpliv dobil pod različnimi kulturnimi pogoji različne oblike in podobe.

Iz teh vzrokov ne moremo zadosti priporočati slovenskemu učitelstvu, naj marljivo prebira zgodovino pedagogike in spise pedagoških pisateljev starejše dobe. Tudi slovenska in hrvaška književnost nam ponuja na tem polju nekaj malega. Tukaj naj omenim ta-le dela:

1. *Kratka zgodovina pedagogije*. Ponatis iz Učiteljskega Tovariša. Spisal *Iv. Lapajne*. V Ljubljani 1887.

2. *St. Basariček, Povjest pedagogije*. Drugo preradjeno izdanje. Zagreb 1893. (Naklada hrv. pedagog. književnoga zbora.) Priporočila vredno delo.

3. O posameznih delih pedagoške zgodovine razpravlja *Apihov* spis: *Ustanovitev narodne šole na Slovenskem. Letopis Slovenske Matice 1894 in 1895*. Jako lepa in poučna razprava, ki bi jo moral dobro poznati vsak slovenski učitelj. — Enako zanimiv in važen je članek: *Francoska ljudska šola na Kranjskem*. Spisal *I. Vrhovec*. *Letopis Slovenske Matice 1897*.

4. *Jos. Brinar. Anton M. Slomšek kot pedagog*. V Celju 1901. Prav hvale vredno delo, a potrebno je v marsičem še dopolnila. — Sem spada tudi zanimiv spis: *M. Slavič, Slomšek — pedagog*. *Almanah*, spisali slovenski bogoslovci. V Ljubljani 1901.

5. Izmed pedagoških klasikov, ki so v slovenskem prevodu dostopni, omenim: a) *M. F. Kvintiliana govorniški pouk*, Uvod in komentar spisal *F. Brežnik*. Maribor 1. ? — b) *I. A. Komenskega „Didaktika“*. Prevel *I. Ravnikar*. V Ljubljani 1893. (*Pedag. knjižnica I. zv.*). — c) *I. A. Komenskega „Šola v igri“ (Schola ludus)* in č) *Id. „Kako pregnati le-*

nobo iz šol^{ca}. (c in č preložil *Fr. Gabršek, Pedagogiški letnik V.*) — d) *A. M. Slomška zbrani spisi. 4. knjiga. Različno blago* Izdaja *M. Lendovšek*. Maribor. — e) *Šolske Drobstinice. V 25 letni spomin A. M. Slomška. Fr. S. Jamšek*. Ljubljana 1887.

6. V hrvatskem jeziku: a) *I. A. Komenskoga: Didaktika.* — b) *Id. Informatorium.* Preveo *Matik* 1886. — c) *Misli o uzgoju, Od Nikole Tommasea.* Preveo *Šk. Fapkovič* 1887. — č) *I. J. Rousseau, Emil ili o uzgoju.* Preveo *Ivan Širola.* — d) *Pestalozzi, Miroslav i Bogoljuba.* Pučka pripovjest. Preveo *Konstantin M Harambašić* 1891. —

Kdor čuti potrebo, poseči še globlje v to tvarino, temu priporočamo ta-le dela:

Karl v Raumer, Geschichte der Paedagogik vom Wiederaufblühen classischer Studien bis auf unsere Zeit. 5. Auflage 1877. — *Lorenz Kellner, Skizzen u. Bilder aus der Erziehungsgeschichte.* 3. Bde. 3. Aufl. 1880 — *Bibliothek der kathol. Paedagogik.* Begründet von *Dr. L. Kellner etc.* Freiburg i. B. — *Tupetz, Schulausgaben paedag. Classiker.* Prag, Wien, Tempsky. — *Dr. G. A. Lindner, Paedagogische Classiker.* Wien, Leipzig, M. Pichlers Witve & Sohn itd.

B. Temeljne in pomožne vede. Temelj, na katerem je zgrajena znanstvena pedagogika (t. j. pravoslovje in dušeslovje; glej zgoraj!), se zdi nekaterim pretesen; na njiju mesto hočejo postaviti sociologijo in antropologijo. „Ako postavimo,“ pravi dr. Rein, „antropologijo na mesto dosedaj običajnega dušeslovja in sociologijo namesto pravoslovja, storimo to v tem smislu, da je v antropologiji obseženo dušeslovje in v sociologiji obseženo pravoslovje; toda znanstvena pedagogika naše dobe se ne more več omejiti na dušeslovje in etiko kot pomožni vedi. Antropologija obsega poleg dušeslovja tudi fizijologijo; ker pa je od ene strani današnje dušeslovje s fizijologijo tesno zvezano, in ker se mora od druge strani vzgoja tudi ozirati na telesno življenje, se mora fizijologija smatrati poleg dušeslovja za temeljno vedo pedagogike. Etika pa se ozira samo na razmerje človeka k človeku, a se ne ozira na razmerje človeka k vnanjosti in k Bogu. Ker pa se morajo upoštevati pri vzgojnem smotru tudi ti odnošaji, se ne da določiti vzgojni smoter po etiki, ampak po sociologiji.“ Tako je nastala poleg individualne pedagogike socialna pedagogika. Glej: *P. Bergmann. Sociale Paedagogik auf erfahrungswissenschaftlicher Grundlage und mit Hilfe der inductiven Methode als universalistische oder Culturpaedagogik.* Gera 1900. 10 Mk.

Sociologija se bavi s postajanjem in naraščanjem človeške družbe, s postajanjem in razvijanjem iz nje izvirajočih pojavov, z oblikami človeškega skupnega življenja in z vzroki in zakoni,

na katerih so one utemeljene. Socijologija je še mlada veda, in ne sme se pozabiti, da si še ni utrdila zakonov. Perijodno ponavljanje nekih socijalnih pojavov je pravilo, a ni zakon v smislu prirodnega zakona

Med zastopniki individualne in socijalne pedagogike se bije ljut boj. Konservativci v pedagogiki se drže individualne pedagogike. Rehmke^{*)}, njih glavni zastopnik pravi po pravici: „Smatramo-li individualno in socijalno pedagogiko s posebnim ozirom na vzgojni smoter za dva različna dela občne pedagogike, tedaj mora tudi etika, ki nas ima poučiti o posebnem vzgojnem smotru individualne in socijalne pedagogike, imeti dva posebna dela: individualno in socijalno etiko. Ako torej razliko med obema razumemo tako, da ima individualna etika razpravljati npravnostne dolžnosti poedinca z ozirom na bližnjika, so sicer predmeti individualne in socijalne pedagogike sposobni za posebno znanstveno razpravljanje, toda za šolsko vzgojo — in samo v tej more pedagogika kot znanost o sistematiškem in metodiškem vplivanju na razvoj poedinca praktiška postati — sta individualna in socijalna etika neločljivi točki edinstvene, občne naloge šole. Ako pa pojмимо razloček med obojno etiko tako, da ima individualna etika obravnavati npravnostne dolžnosti poedinca sploh, socijalna etika pa npravnostne dolžnosti družbe (občestva), ondaj razločka ne dela vzgojni smoter, ampak gojenec. Tukaj je vzgojni smoter obema, individualni in socijalni pedagogiki, npravnostna oseba. Dočim je torej po preje imenovani razločitvi „individualne in socijalne pedagogike“ vzgojni smoter različen, gojenec pa isti, stoji stvar po drugem razločevanju ravno narobe; tukaj gojenec ni isti, ampak individualni pedagogiki je gojenec nesamostalen zasebnik (poedinec), socijalni pedagogiki pa družba, sestojęča iz samostalnih zasebnikov. Potemtakem ima individualna pedagogika opraviti z nedoraslimi gojenci, socijalna pa z doruslimi. V tem zadnjem smislu bi smeli govoriti o socijalni pedagogiki poleg individualne, ako si mislimo, da so tudi dorusli še potrebni vzgoje, da je sploh še možna le-teh vzgoja, ki se javlja po sistematiškem in metodiškem vplivanju. Z individualno pedagogiko bi tedaj imela socijalna pedagogika skupno vse splošne razprave o šolski vzgoji, obe bi sloneli s svojim posebnim pre-mišljevanjem na skupni podstavi; bili bi iz iste korenine zrastle mladiki. V tem slučaju jima nasproti stoji „občna pedagogika“ kot posebna veda, kot njih temeljna veda; oneđve sta pa „uporabljena pedagogika“.

Razumemo-li torej s socijalno pedagogiko splošno pedagogiko, uporabno za dorusle (družbo), tedaj se sme za gotovo reči,

^{*)} Dr. I. Rehmke, Der Schulherr. Eine allg. paedag. Untersuchung. Frankfurt a. M. 1900.

da čaka te vede še veliko dela, in da ima še izvršiti naloge, ki gledé znamenitosti za splošni vzgojni smoter človeka nič ne zaostajajo za nalogami njene starejše, že bujno razvite sestre, individualne pedagogike.

Drugače pa se zasuče stvar, ako ne postavimo obojne pedagogike na isti temelj, na isto psihologijo; tedaj nimata več obe panogi pedagogike skupne podlage. Toda o „društveni duši“, ki naj bi bila zavedna osebnost (Bewusstseinsindividuum), kakor je zavedna osebnost duša posameznega človeka, ne vemo ničesar iz svojega izkustva; za razvoj sposobne so edino le konkretne osebnosti, in ker je sposobnost za razvoj prvi pogoj vzgojne možnosti, moremo iskati to, kar se vzgaja, edino le v zavedni osebnosti, ki jo poznamo, v človeški duši . . . Zato se mora trditev o individualni in o socialni pedagogiki, češ, da sta dve posebni vedi, ki se razlikujeta po predmetu vzgoje (po osebah, ki so vzgajajo), kratko in malo zavreči; kar dotičniki razumevajo kot individualno pedagogiko, se strinja popolnoma s tem, kar imenujemo pedagogiko sploh; kar pa oni pojmiyo kot socialno pedagogiko, je in ostane nam izmišljotina. Vkljub temu se bomo bavili z zavedno osebnostjo v njenem razmerju do družbe, torej s socialno-pedagoškimi vprašanji. „Družbo“, „občestvo“, „občo celoto“ vzgajati, more samo pomeniti: vzgajati zavedne poedince, ki tvorijo občestvo.

„Za nas ne tiči v pojmu socialne pedagogike nič drugega“, pravi dr. Gramzow (*Deutsche Schule IV. 94 sl.*), „nego znanstvo, ki si prisvaja uspehe socijologije in jih izkorišča; tako pridemo do natančnejše določbe vzgojnega smotra, ki se javlja v tem, da se bolj oziram na družbo. Socialno-psihološko razumevanje duševnega razmerja med poedinci in med družbo nas uči, da se oziram na vzgojni vpliv družbe in ga bolj in bolj izkoriščamo.“ — „Pedagogiki se bode zastavila s tega smatrališča naloga, da nam pokaže pota, po katerih se doseže najsigurneje in najboljše vzgoja in izobrazba za družbo in družabno življenje. Pedagogika, ki si zastavlja to nalogo in zavedno pospešuje nje rešitev, je socialna pedagogika.“ (Schmarje). „Oseba vzgoje je seveda poedinec, pa ne kot poedinec sam zase, ampak kot ud človeštva, naroda, obitelji (cerkve in države), h katerih izobrazbi ali kulturni stopnji naj mu vzgoja pripomore; družba, iz katere poedinec izhaja, in kateri je namenjen, je merodajna in odločilna.“ (Dr. Uphues.)

S tem smo opozorili čitatelje na novo strujo glede vzgojnega smotra, ker se nam zdi važno za naše razmere, da se tudi mi oziram bolj in bolj na družabno vzgojo. Po mojem mnenju se bode morala ljudska šola na to stran mnogo bolj potruditi, nego se je doslej. Pa tudi nadaljnja vzgoja šoli odrasle mladine bo imela poslej široko polje za plodno delovanje.

Morali bomo premišljevali, kako bi se dala nadaljevalna izobrazba urediti. Vzgojni smoter se s tem le natančneje določi, nikakor pa ne izpremeni; ta smoter je in bo: „Skladno razvijanje vseh človeških zmožnosti in sil z namenom, da se doseže izobrazba nravno-nabožnega značaja.“

Izmed slovenskih sem spadajočih spisov naj omenim: *Materino delo za Boga in domovino*. Hrvaški spisal *I. N. Jameršič*. Za Slovenke priredil *S. Gregorčič ml.* Gorica 1896. — 2) *Narodna vzgoja*. Slovenskemu narodu spisal *I. Ciperle*. Izdalo Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani 1896. — 3) *Ivan Bernik. Duševna izobrazba človeštva in žensko vprašanje*. Letopis Slov. Matice 1898.

V dušeslovni vedi si nasprotujejo različne smeri, izhajajoče iz različnih metod, po katerih se raziskuje duševno življenje. Herbartov psihološki sestav, ki je dolga leta vladal med pedagogi, je dandanes pokopan Asocijacijsko dušeslovje (Aleksander Bain, Spencer, John St. Mill), fizijološko (Wundt, Ziehen) in genetiško dušeslovje, to so imena, ki značijo glavne smeri dušeslovnega raziskavanja. Tudi med dušeslovci pridobiva več in več pristašev nazor, da duša ni samo pozorišče, na katerem se vrši duševno življenje po mehanski apercipiji, t. j. s tem, da se nove predstave uvrste v vladajoče skupine predstav (Hervart). Duša tudi ni vsota duševnih elementov, ki kakor živa bitja prihajajo in odhajajo, ki mehanski vplivajo drugi na druge, tvorijo skupine, se družijo in se med seboj spajajo. A te pojave smatra asocijacijsko dušeslovje za dušo in duševno življenje. češ, da razen onih pojavov o duševnem življenju itak ne moremo ničesar vedeti in zaslediti. Duša in telo sta marveč dve popolnoma ločeni in različni bitji, ki pa sta v tesni medsebojni zvezi. „Kar mi imenujemo duševno življenje, ni samo, kakor trdè asocijacijski dušeslovci, skupnost med seboj spojenega predstavljanja, čuvstovanja in izraževanja volje itd., temuč so izjave duševne osebe, ki ni vsota predmetov zavednosti, ampak baš ona jih poraja, jih vlada in vodi, deluje nanje ter naposled vpričo svoje edinstvenosti stoprv omogočuje združenje vsebin v eno zavest, omogočuje zedinjenje duševnega življenja v eno osebo.“ (Stern)

Iz vzrokov, ki jih pozneje navedem, ni moj namen, tukaj nadalje ocenjevati različna stališča dušeslovnih smeri. Potrebno pa se mi zdi, da opozorim na dve panogi dušeslovnega delovanja, ki sta za učitelja-vzgojitelja posebne važnosti: na otroško dušeslovje in na dušno boloslovje (psihopatologijo). Otroško dušeslovje zasleduje razvijanje duševnega življenja v otroški dobi, torej v tisti dobi, s katero ima vzgojitelj zlasti opraviti. Ne morem dovolj krepko poudariti, kako važno in potrebno je temeljito znanje te panoge dušeslovja. Kdor se želi

v tej vedi poučiti, temu priporočam knjigo: *Die Entwicklung der Kinderseele* von G. Compayré Von der franz. Akademie gekrönt. Uebersetzt und mit Anmerkungen versehen von Chr. Ufer. Altenburg 1900. O. Bonde 8. Mk. — „Ako je detinstvo zibel človeštva, je proučevanje detinstva naraven in potreben uvod v vse daljnje dušeslovje“, pravi pisatelj v uvodu. Zategadelj bodo učitelji in učiteljice, ki so začetniki, našli v tem delu izvrsten navod za natančnejše proučevanje dušeslovja sploh. — Priporočila vredna pa je tudi knjiga: *Psychologie der Kindheit*. Eine Gesamtdarstellung der Kinderpsychologie für Seminaristen, Studierende und Lehrer von Prof. dr. Frederick Tracy zu Toronto in Canada. Mit Erlaubnis des Verfassers nach der vierten umgearbeiteten Auflage des Originals aus dem Englischen übertragen von dr. J. Stimpff zu Bamberg. Mit 28 Abbildungen im Text. Preis Mk 2, geb. Mk 2.40 Leipzig. E. Wunderlich, 1899.

Dušno boloslovje (psihopatologija) zasleduje postanek in razvoj nenormalnega duševnega življenja. Dušne bolezni so možganske bolezni, provzročene po izpremembah v možganih; njih vzroki so mnogoteri, nekaj telesne, nekaj duševne naravi; velikega pomena je dedna obremenitev (erbliche Belastung). „Po tej teoriji se ravna profilaksa (obvarovanje) in terapija (zdravljenje). Z umobolniki sicer pedagogika nima nič posla; umobolstvo spada v področje psihijatrije. Pedagog se bavi samo z izobrazljivimi ljudmi in sicer samo s takimi, katerih samozavest ali duševna osebnost se da razviti Pač pa imajo pedagogi tudi vzgajati otroke, katerih dušne zmožnosti so omejene, otroke s takozvanimi „psihopatiškimi nepopolnostmi“ (psychopathische Minderwertigkeiten). „Pri njih ne delujejo samo periferne čutila povsem dobro, ampak tudi shvatanje poedinih dojmov (vtiskov) je mnogokrat popolnoma povoljno; toda aktivna pozornost (pazljivost) je neizmerno majhna in predelavanje dobljenega zaklada predstav prav uborno.“ (Dr. Weygandt.) Več jako zanimivega pouka o tej tvarini najdeš v V. Schumannu knjigi: *Die Grundzüge der pädagogischen Pathologie*. Weimar 1900. 1 20 Mk.

Odkar se pedagogika naslanja na dušeslovje, se ji je odprlo novo poprišče delovanja; uspehe dušeslovja prestavlja pedagogika v praktičnost, to je, izkorišča jih sebi v prid. Tako je nastalo pedagoško dušeslovje. Le-temu je glavni predmet nerazviti človek in njega razvoj, in posebno se zanima za njegovo osebno izobrazbo. Pedagogika, ki je na tem temelju osnovana, uporablja tudi poskuse; zategadelj se imenuje tudi poskusna pedagogika. Predmeti poskusov so: duševna posebnost gojenčeva, njegova telesna in duševna razvitost, zaklad njegovih predstav in jezikovni zaklad v različnih dobah

življenja, razvoj razumevanja, zapominjanja in pozabljanja, pozornosti in mišljenja itd. Takisto se morajo v metodiki posrednih predmetov novi nazori, ki so nastali iz teoretiškega pre-mišljevanja, poskušati z ozirom na njih vrednost in porabnost. Zlasti pa se zanimajo šolniki dandanes za „umetniško vzgojo“ mladine. V najnovejši dobi so bile posebno otroške risbe predmet pedagoških poskusov, in v Ameriki in na Angleškem se bavijo že več nego deset let s tem vprašanjem. Na podlagi teh poskusov so prišli do spoznanja, da najnavadnejši način risarskega pouka ne ugaja potrebam otroka. Götze v Hamburgu je torej mnenja, da risarska metoda, ki je sedaj v veljavi, je vsaj za začetek takisto nenaravna kakor metoda črkovanja; zategadelj naj se pouk v risanju preustroji tako, da se bo oziral na uspehe otroškega dušeslovja. (Glej spodaj referat o risanju)

Tako so izvedli tudi jako poučne poskuse o duševnem obzorju k šolskemu obiskovanju obvezanih otrok, o njih nra-vnosti (lažnivosti itd.), o kaznovanju otrok i. dr. Taki poskusi nam jasno kažejo, da se mora učitelj postaviti na stališče duševnega razvoja otroškega, ne pa, da namišlja, kakor se navadno dogaja, svoje nazore otrokom. Učitelj naj se uči otroškega dušeslovja, naj opazuje ter poskuša otroke, da spozna njih individualnost, njih razvoj in njih potrebe; potem stoprv je možno, da z uspehom izvršuje svoje delo (primeri: *Dr. Stimphl. Ueber den Stand der Kinderpsychologie in Europa und Amerika. Zeitschrift für paedag. Psychologie* 1899).

Važnost dušeslovja za pedagogiko sem že zgoraj poudarjal. Bodi mi dovoljeno, tukaj sprožiti še nekoliko besed, koliko se je praktičnemu učitelju treba baviti z dušeslovjem. Učitelj, ki je psihološki izobražen, dobi jasen pojem o umetnosti, ki mu jo bode izvrševati; ta jasnost pa mu krepi zaupanje na svojo metodo, mu utrjuje samostalnost in povišuje zanimanje do svojega poklica. „Umetnost“, pravi Lehmann*) „ni veda niti rokodelstvo, in vendar ima v sebi kali obeh in jih porablja. Umetnost je znanje, ki ga nima nihče popolnoma sam ob sebi in izvoljenec samo nekoliko; po večjem si ga mora pridobiti. Teoretiška vednost še ni tisto znanje; a tudi umetnosti se je treba učiti, ne samo vaditi. Umetnost potrebuje umetnostnih pravil, tradicionalne tehnike, ki se je razvila v svojih bistvenih in v tistih delih, ki so kaj vredni, iz postopanja velikih mojstrov; tisto tehniko je izkušnja potrdila; tako se je tradicionalno ustanovila. Noben umetnik ne more od kraja začeti, in če si tudi to domišljeuje, stoji vendar na ramah svojih prednikov.“

Tako je tudi s pedagogiko, ki je na znanstveni podlagi osnovano umetelsko znanje. „Tradicionalna tehnika je v umet-

*) R. Lehmann. *Erziehung und Erzieher*, Berlin 1901. Jako zanimiva knjiga, posebno z ozirom na višje šole. Ljudske šole pa pisatelj ne pozna.

nosti vzgoje kakor v vsaki drugi umetnosti temelj znanja, toda vendarle samo temelj ali podlaga, nikakor pa ne obsega vsega znanja niti samo bistvenega znanja. Baš s proučevanjem dušeslovja in osobito otroškega in poskusnega dušeslovja se naj budi zanimanje za razvoj otroškega duševnega življenja, in z njim naj dobe impulz, takt in tehnika trdno podlago. Na to se ne smemo zanašati, da zmoreta impulz in zanimanje pri učitelju vse, ako nočemo, da postanejo učitelji iz mislečih praktikov samo praktiki.“

„Pri delovanju učitelja“, pravi dr. Stimpff, „nahajamo isto razmerje kakor pri delovanju zdravnika. Ako zdravniškega znanja (t. j. osebne nadarjenosti in lastne izkušnje) ne podpira zdravniška veda, se ne more povzpeti črez neko stopnjo. To vidimo jasno pri mazaču nasproti pravemu zdravniku. Mazač se razlikuje od zdravnika s tem, da mu nedostaje zdravniške vede. Zgodovina zdravništva kaže jasno, da je delovanje zdravniško postajalo toliko uspešnejše, kolikor večja je bila podpora, ki jo je dobivalo zdravniško znanje od zdravniške vede. Zgodovina pedagogike nam daje sličen nauk . . . Pedagoška veda pa ne obsega samo temeljnih pojmov o vzgoji in pouku, ampak tudi natančno poznanje otroške naravi. Zakaj brez tega znanja učitelj nikakor ne more hotoma vplivati, pospešujoč ali ovirajoč naravni razvoj otroka.“

Za učitelja ima poseben pomen baš otroška psihologija, ki se bavi z razvitkom otroškega duševnega življenja, zakaj baš ona polaga vzgojni in učni umetnosti trden temelj.

Po drugi strani pa seveda ne smemo precenjevati vpliva dušeslovja na pedagogiko in njega vrednosti za učitelja. Pedagogika ima tudi samo svoje izkustveno področje. „Najmanj se more zahtevati od učitelja, da bi prispeval k dušeslovju ali metodiški s svojo odgovornostjo izvrševal psihološko opazovanje.“ (Dr. W. James, *Psychologie und Erziehung*. Ansprachen an Lehrer. Aus dem Englischen übersetzt von Dr. Fr. Kiesow. Leipzig 1900 3:50 Mk.) Učitelj se nima baviti z vprašanji, ki so daleč od njegovega poklica in so naloga dušeslovcev. Njegova zadača ni, sodelovati pri zgradbi golega dušeslovja, ampak samo pri zgradbi pedagoške psihologije. Psihološko poskusno raziskavanje o pozornosti in spominu, o asociaciji in apercepciji, o predstavah prostora in časa itd. naj izvajajo dušeslovci strokovnjaki, in mi bomo potem izkoriščali, kolikor je sploh možno, njih uspehe za pedagogiko ter bomo z njih pomočjo poglobljali svoje pedagoške izkušnje.

Razen že zgoraj omenjenih psiholoških knjig naj navedem še te-le: 1) *Dušeslovje*. Napredujočim Slovencem napisal Fr. Lampe, dr. bogoslovja in modroslovja, prof. bogoslovja. V Ljubljani 1889, 1890. Slovenska književnost je lahko ponosna

na omenjeno knjigo, ne samo zato, ker je prva te vrste v slovenskem slovstvu in nam je ustvarila vrlo porabno terminologijo za pojme, ki se tudi izven dušeslovne stroke čestokrat rabijo, ampak tudi zaradi njene notranje vrednosti. Lampetovo „Dušeslovje“ ni pedagoška, ampak gola psihologija in se nič ne ozira na potrebe tega ali onega stanu, torej tudi ne na potrebe učiteljskega stanu; zavzema zgolj teoretiško stališče. Ker je vrhu tega knjiga v teoretiškem proučevanju vključ v vsej poljudnosti precej težko razumljiva, je ne moremo priporočati psihološkim začetnikom. Pač pa se bodo marsičesa iz nje naučili tisti čitatelji, ki so že premagali prve težkoče dušeslovne vede. — 2) *Iskustveno dušeslovje*. Priredil *Marijan Vukovič*. U Osieku 1893. Pisatelj razjasnjuje nauke z mnogimi primeri in ne namerja, „iznieti visoko znanstvena načela, to je takova, koja pronicu predmet s kraja na kraj dubokom tancinom filozofa.“ Začetnikom bo knjiga dobro služila, akoravno se i ona ne ozira posebno na delovanje vzgojiteljev. — 3) *Fran Gabršek. Iskustveno dušeslovje*. V Ljubljani 1889

Posamezna poglavja dušeslovja se razpravljajo v različnih spisih, priobčenih v različnih zbornikih in osobito v pedagoških časopisih. Kot primere omenim: *Podgornik. O človeškem razumu. (Letopis Slov. Matice 1884.)* — *Dr. Frančišek Lampe. Spomin (Letopis Slovenske Matice 1886.)* — *Ivan Klemenčič. Višja čustva in njih izobraževanje v šoli. (Popotnik III.)* — *Isti. Značaj. (ravnotam.)* — *Isti. Domišljija. (ravnotam.)* — *Isti. Spomin. (Popotnik IV.)* — *Schreiner H. Psihologični listi (Popotnik 1893—1895) itd.*

Kratko, prav poljudno in lahko razumljivo psihologijo, ki se ozira tudi na potrebe učitelja in dobro dojde posebno začetnikom na polju dušeslovja, najdeš v prvem zvezku knjige, ki sta jo spisala *dr. W. Ostermann* in *L. Wegener* ter slove: *Lehrbuch der Paedagogik*. I. Bd 10. Aufl. Oldenburg 1899. 3 Mk.

Obširnejše delo je: *Paedagogische Psychologie nach Hermann Lotze in ihrer Anwendung auf die Schulpraxis und auf die Erziehung von Dr. Fr. Bartels*. Leipzig 1892.

b) Latinščina in grščina.

(*Dr. Jos. Tominšek.*)

Odbor „Šolske Matice“ mi je poveril častno nalogo, da sestavi poročilo o latinščini in grščini. Prevzel sem ta posel, da si v svesti, da mi nedostaje moči za težave, ki jih je premagati na tem polju posebno zato, ker ta predmeta nista samo širšemu občinstvu, ampak tudi mnogim izobražencem nepriljubljena,

in bati se je, da bodo nasprotniki klasicizma prav gorki — njega zastopniku . . . Tem bolj bom i-kušal kot poročevalec, ublažiti nasprotstvo ter podati učiteljem latinščine in grščine po svojih študijah in svojih izkušnjah — kolikor jih imam — kako zrno, ki utegne v svojem razvitku prinesiti vsaj nekaj sadu. Morda se mi posreči, izpodbiti nekoliko predsodkov proti klasiškima jezicoma, vsaj one, ki imajo svojo koreniko vprav v načinu pouka od prvega razreda počenši.

Slep oboževatelj in brezpogojen slavopevec latinščine in grščine tudi jaz nisem; navdušen pa sem za klasičnost in lepoto slovstvenih del, ki so pisana v teh jezikih, in želim, da bi se nekaj tega navdušenja prijelo tudi mojih rojakov, tovarišev in netovarišev. Prepričan sem tudi o velikem, doslej nepreseženem vplivu klasiškega humanizma na človeško prosveto in razvoj človeškega duha sploh.

Latinščina.

Za to leto podam samo poročilo o latinskem jeziku, to pa zategadelj, ker mi nedostaje prostora, in ker mi je nalog došel prepozno nego da bi mi bilo možno, temeljito proučiti slovstvo in težnje, ki se tičejo grškega jezika. Sicer nanese stvar sama, da v mnogih točkah izpregovorim o obeh jezikih, zlasti ondi, kjer bode razpravljati o njiju splošni podlagi, o napadih in obrambi humanizma. O grščini bo prihodnje in vsako nastopno poročilo lahko bolj kratko, ker splošne opombe po večini že odpravim pri latinščini.

Najprej naj na kratko razložim, po kakih načelih in kaki razdelitvi bo zasnovano to in vsako nastopno poročilo o latinšči i.

Po svojem bistvu morajo obsegati taka poročila in bode obsegalo tudi moje poročilo referate o važnih pojavih v dotični stroki, bodisi o knjigah in razpravah ali pa o predavanjih in tezah znanstvenih zborovanj itd. Da pa bode poročilo tem živahnjše, se ne bodem oziral samo nazaj, ampak bodem po možnosti kazal tudi naprej; zato si bom dovolil sprožiti semtertja kako samostalno v rašanje, seveda takšno, ki se tiče naših domačih razmer in potreb. Opozarjal bom tudi na očitne nedostatke ter potemtakem tu in tam prešel iz oblike poročila v obliko razprave. Kot poročevalec ne bom samo sprejemal vtiskov, ampak bom premetoval vse, kar je važno za naš pouk v latinščini in grščini; to je za naše razmere tem potrebnejše, ker nimamo domačega lista, ki bi se oziral na potrebe latinščine in grščine v naših šolah in prinašal sploh kaj izobraževalnega gradiva za filologe v domačem jeziku.

Razume se, da pri tako obširnem programu in spričo množice predmetov, ki bodo v „Letopisu“ zastopani, ne bo

možno doseči natančnosti in popolnosti; saj ima celo veliko, filologom dobro znano podjetje Bursianovo svoje pomanjkljivosti. Treba bo skrbno izbirati; tudi strogega reda se ne bo moči držati, in prvo leto bo treba to stvar natančneje obdelati, drugo leto pa drugo.

Vobče se bom držal, ravna je se kolikor toliko po sličnih poročilih drugih narodov in drugih predmetov, sledečega načrta: I. Položaj in veljava latinskega, sploh staroklasiškega pouka v gimnazijski organizaciji. II. Metodika in didaktika, A) vobče ter B) posebe: 1) začetni pouk; 2) pouk v slovnici; 3) obdelovanje štiva; 4) pismene naloge; 5) realije in nazorni pouk. III. Učne in pomožne knjige ter njih kratka označitev: 1) slovnice in slovarji; 2) čitanke (vadbe); 3) avtorji; 4) druge pomožne ali sploh imenitne knjige. IV. Važne, za šolo porabne pridobitve na znanstvenem polju. V. Vprašanja, tičoča se samo slovenskih razmer, kolikor se ne dajo uvrstiti v gorenje točke.

Zaporedno pridejo vse te točke na vrsto, seveda lahko včasih katera odpade ali se združi z drugo, kakor sploh ne bom gledal toliko na natančno razpredeljevanje, ki bi se prav lahko občutilo kot sitna ovira. Popolnost vrhu tega v nobenem oziru ne more biti moj namen.

Pristavim naj še popolnoma odkrito, da bom hvaležen za migljaje, ki pričajo o zanimanju za stvar in o resnem preudarjanju. Vsako stvarno poročilo mi dobro dojde, in porabim ga v korist drugih.

Strogo časovna meja se v prvem poročilu ne da postaviti. Čez l. 1899. nazaj posežem le izjemoma. Navzpred pa je težje mejo določiti; pa tudi na to stran bom izkušal napraviti tak načrt, da si ne pridem navzkriž v prihodnjem poročilu. Ker bo „Letopis“ izhajal v določenih obrokih, bode v prihodnjem tudi moja razreditev točnejša.

I. Položaj in veljava latinskega in sploh staroklasiškega pouka.

I. Zlasti v tem poglavju moram govoriti obširneje, ker se vprav tu gre za življenje in smrt klasiške filologije. Od mnogih strani ji odrekajo naravnost upravičenost do obstanka, češ, da spada med staro šaro; naj se umakne modernim vedam, s katerimi se ne da več spraviti v soglasje. Temu predmetu je posvečena moja razprava v *Letnem poročilu višje gimnazije v Kranju za l. 1900/01*: „*Humanizem gimnazij v stari in novi luči*“, kjer sem izkušal podati glavne točke, ki se navajajo za klasiške študije in zoper nje, in v zvezi s tem pojasniti resnični pomen teh študij ter pokazati, kak sad lahko obrode. Na to razpravo se bom tu in tam oziral v tem poročilu,

ne da bi si domišljeval, da je najboljša, ampak ker je v njej pregled črez vso strujo, in pa ker je pisana v slovenskem jeziku.

Velikanski napredek realnih ved, ki stopa občinstvu materialno pred oči in mu zato jemlje vid, je zanimanje za klasiške študije toliko zmanjšal, da se ni opazilo, kako se tudi klasiška filologija brez hrupa modernizuje, in da moderni napredek marsikako korist črpa tudi iz nje in dobiva po njej vsaj globlje umevanje.

Nastali sta dve stranki, stranka realistov in stranka humanistov, ki sta se napadali in se često še napadata. Na zunanje so realisti izvojevali marsikatero zmago, največjo tedaj, ko so dosegli letos (1901) tehniški doktorat. Toda tudi filologija je baš pri tej priliki pridobila premnogo notranje moči; kar je namreč naravnim potem morala odstopiti glede na širino, to je v dvojni meri nadomestila s tem, da se je poglobila. Saj so bili filološkemu pouku nevarni baš njegovi privilegiji, ki jih je ščitila državna oblast. Tako je bil nastal boj, ki ga lahko imenujemo „novohumanistiški prepir“. In ta boj je bil klasiškim filologom koristen; kajti „mirne posesti navadna posledica je brezbriznost, samopašen ponos; opasnost in preteča izguba oživlja in povečuje moči.“ (*Humanisem*, str. 6.)

Res je bilo in je po nekod še vedno dovolj okorelega v pouku latinščine in grščine, ki se vse preveč izgublja v formalnosti.

Množica je vsekakor na strani realistov. Strokovni zastopniki obeh struj pa se že precej zblížujejo ter priznavajo da imata obe pravico do obstanka, da ne velja alternativa aut-aut, ampak da treba obojno smer vzporedno in složno gojiti.

Skoraj pride čas in je menda že došel, ko eksaktne vede podadó roke duševnim vedam, s katerimi se tako lepo srečavajo, in korakale bodo skupaj v lepi složnosti. Saj se je filologija že davno otrsela prejšnjih slabosti in zavzema dandanes celo drugo, moderno stališče. Če ta ali oni privrženec filologije nima prave spretnosti, pojdite in obrnite se k drugemu! Dajte si dopovedati, da filologija ni slovniški križev pot, ampak spoznavanje starega veka in njegovega specifiškega razvoja po vseh progah človeške prosvete, bodisi da se je ta razvoj pojavil v jeziku ali slovstvu ali v katerikoli obliki idealne ali materialne kulture.

II Naše izvajanje bi ne bilo zaokroženo, ako bi se ne ozrli na nekatere konkretne prednosti klasiškega pouka. Klasiški filologi so do novejšje dobe zlasti naglašali izredni pomen za formalno izobrazbo, ki se baje nikjer drugod ne doseže v taki popolnosti. Res je latinščina — le-ta pride najbolj v poštev — za formalno izobrazbo izborna pripravna, ali sedaj, ko ni več namen gimnazije, pribaviti učencem dovršeno izurjenost v

pismeni ali ustmeni rabi latinskega jezika, bi ne smeli filologi toliko poudarjati formalne naobrazbe; res so njeni zagovorniki morali umolkniti nasproti onim, ki stavijo v ospredje realno stran filologije. Ker sem o tej točki navedel nekaj podrobnosti v omenjeni razpravi (IV., str. 10 sled.), zadoščaj na tem mestu zaključek mojega ondotnega razmotrovanja. Ne smemo se vreči v naročaj niti formalnosti niti realnosti, „vendar je treba za sedaj, ko se filologija še nekaj drži formalizma, naglašati zlasti realno stran, dokler se nasprotniki ne srečajo na sredi pota ter se združijo v isti lepi namen: uvajati mladino pri pouku kolikor možno v duh klasiškega starega veka“. Toda oboje je potrebno; tudi slovnica se ne sme zanemarjati, a njenemu pouku je tudi potreba oživljajočega duha. Opustimo vsako slovničarsko cepidlačenje, potem tudi izgine sovraštvo nasproti slovniškimi „eksercijam“. Kako se baš iz slovnice kujejo napadi na filologijo celo med njenimi pristaši, nam kaže literarna praska med češkim vseučiliškim profesorjem filologije Jos. Králom in gimn. prof. dr. Oldřichom Kramářem.¹⁾ Ljubitelje slovnice opozarjam na *P. Cauerja* knjigo: *Grammatica militans*, Berlin 1898.

Vsakdo ve nadalje, da latinščine še vedno potrebuje teolog, medicinec, jurist in pač tudi modroslovec. Iz nje in iz grščine je vzeta nadalje premnožica mednarodnih izrazov za razne pojme in izumke na vseh progah višjega človeškega telesnega in duševnega delovanja. To mednarodno terminologijo je možno proučiti brez latinščine ali grščine le po stvari, a latinščina in grščina izvrstno služita pri nje spoznavanju. Znano je tudi, da se s pomočjo latinščine veliko lažje naučimo romanskih jezikov.

Za intelekt in etiko je v staroklasiškem slovstvu preobilo gradiva. Primernih zgledov je v grških in latinskih avtorjih vse polno; junaštvo, patriotizem, ljubezen do sorodnikov, sploh simpatetiško, še bolj pa umetniško čuvstvanje se nam tu kaže v sijajnih pojavih.

Največjega pomena pa je vpliv klasiških študij na zbujanje zgodovinskega čuvstva; a to čuvstvo ti stoprav omogoči,

¹⁾ Dr. Kramář je namreč prerešetal neki Králov govor o uravnavi srednjega šolstva ter je malo zasmehoval filologe (gl. Listy filol. 27. 397, n. pr. . . . „vůbec jako obmezence, kteří mimo filologii ničím jiným se snad po celý život nezabývali“. Král mu je odgovoril: „Kdo mluví o zbytečných a nesmyslných grammatických pravidlech, jimž se prý mládež při latině a řečtině musí učiti, kdo tvrdí, že čtení starých klassiků je čtení nicotných a frivolních povídaček, jak to činil ve svých čluncích p. dr. Kramář, kdo tvrdí, že klassické vzdělání jest, hledíc k potřebám naší doby, jen klassickou povrchností a nevedomostí, jak se vyslovuje p. dr. Kramář . . . , stává se proti pěstování klassické filologie příkré, nezná starých literatur, nebo jich znáti nechce a neměl by do diskusse o reformě středních škol zasahovati.“

razumeti razvoj vsega človeštva in ti odkáže pravo mesto v veseljnosti ter te povzdigne nad prah omejene vsakdanjosti. Ko čita učencem stare zgodovinske vire v originalu, tedaj spozna, da so stari junaki, ki jih sliši govoriti in vidi pri delu, sicer v marsičem od današnjih ljudi različni, pa da so bili vendar v bistvu isti ljudje, kakor smo mi; saj mu ni treba prikrivati, da v onih junakih ni treba zreti svetlih idealov brez peg, in da so bili Grki in Rimljani toplokrvni, a nepopolni ljudje kakor mi. — Za razumevanje kulturnega razvoja sploh, posebej pa še za proučevanje socialne, državne, najbolj pa umetniške prosvete je čitanje starih klasikov najboljši pripomoček; ko jih čitaš, zajemaš iz virov in sicer iz prvih virov; tedaj pa se ti odkrije pravi pojem kulture in kulturnega razvoja. Tako dobiš prepotrebno merilo za današnjo kulturo in današnje svetovne dogodke.

To vse daje klasiškim študijam, ki že davno niso več filološko ali teološko torišče, ne samo upravičenost, ampak tudi nenadomestnost. Samo kot sredstvo za formalno izobrazbo duha in vežbanje okusa bi natančno proučevanje klasiških mojstrskih del s posebnim poudarjanjem strogega slovniškega sestava starih jezikov premalo poplačalo trud, ki se porabi v ta namen; res je, kar smo zgoraj poudarjali o potrebnosti latinščine za nekatere sloje ter o nje koristi pri učenju romanskih jezikov; toda realne vede so se tako razširile in moderni narodi s svojim znanstvenim in lepim slovstvom tako visoko povzpeli, da jim klasiški slovstvi ne moreta biti izključni vir vednosti in izključno leposlovno merilo. Zama bi se upiral toku in potrebam časa, kdor bi hotel prisoditi klasiškima jezikoma izključno veljavo občnega izobraževalnega sredstva. Ta namen pa se rad molče podtika filologom, ki nanj niti ne mislijo več.

III. Iz tega razmerja je učna praksa že davno izvedla potrebne posledice ter ustanovila realke in sorodne zavode; tudi je stalno razširila tiste višje študije, do katerih odpirajo oni zavodi pot. Ti veliki uspehi pa so zopet izpodbodli „realiste“ ter jih tirali do nasprotne skrajnosti: zahtevajo, naj se humanistiška gimnazija odpravi. — Tako vidimo tukaj kratkovidno radikalnost kakor ondu okorelo konservativnost. Kratkovidnež je, kdor ne prizna odlične važnosti znanja latinsko-grškega starinstva. Njega važnost tu pribijemo v skupnih lapidarnih potezah: Kdor stremi za višjo naobrazbo, mora izkušati, priti do jasne predstave onega pota, po katerem je današnji svet nastal to, kar je. Grški in rimski svet ter krščanstvo so bili trije glavni faktorji pri razvoju človeštva. Imeniten,

da, vprav tipiški je pomen grških in rimskih pridobitev na prosvetnem polju, onih pridobitev, ki so postale trajna človeška last. Kdor hoče zamotano moderno življenje pojmiti, potrebuje jasnih tipov državnega, socialnega, umetniškega življa; najde jih v uredbah onih dveh narodov. Res nadkriljujejo moderni narodi, kakor smo omenili, po bogastvu in mnogoličnosti svoje prosvete stari vek, ali le, ker so mlajši in so se učili od prednikov. Ravno neizmerna mnogoličnost moderne kulture ovira opazovanje in pregled; zato se mora človek vedno spominjati pota, po katerem so hodili predniki. Ni dovolj, da se statarski poučiš o stanju kulturnega napredka, ampak treba ti je zasledovati dolgo stezo človeške omike. . . Naše versko, iz krščanstva vzkliko življenje se res povzdiguje do tolike višine in zajema iz tolike globine, da se z njim staroveška vernost ne da niti primerjati; vendar najdemo že v Platonovih dijalogih one temeljne poteze, ki vodijo naše srce, našo dušo v pravo smer . . . Naše socialno življenje je čudovito razpredeno in zamotano. Toda slavnih klasiških govornikov govori zrealijo v manjšem obsegu isto sliko, ki se nam podaja dandanes v velikih modernih državah . . . Naša slovstva so se povzpela visoko, ali njih osnovne oblike so iste, kakor so jih dognali Grki praktiški in teoretiški; celo tisti večni boj med romantizmom in naturalizmom¹⁾, tisto izmenjavanje med klasiško dobo slovstva in njej sledečim propadom se je pojavljal že v Grkih in Rimcih. V nekaterih umetnostih pa so se vzpeli vsaj Grki na toliko višino, da jih mi le občudujemo, ne da bi jih mogli prekositi . . . Moderna filozofija pa je pač bolj sestra nego hčerka klasiške.

Ako bi se iz gimnazije izrinili vsi antiški elementi in bi se dajala prednost le modernosti, tako, da bi se ves pouk prikrojil za vsakdanjo potrebo, bi tako znanje, sprejeto brez zveze in podlage, viselo v zraku; prišli bi skoro do suhoparne, enostranske preračunjene praktičnosti, do onega ozkosrčnega filistrstva, ki so ga Grki imenovali βεβαιότης! Modern človek, tako vzgojen, bi mislil prerad le nase in ne na celoto, in od prevratnih reformatorjev zaželjena enotnost višje izobrazbe bi bila v tem, da bi se vse vprek udajalo egoističkim željam, da bi idealne težnje s tega bednega sveta izgubile. So res ljudje, ki bi jim menda bilo to všeč, ali upajmo, da je takih še malo; sicer bi morali vzklikniti, da je človek izgubil — človeštvo.

Naravnost značajev vzgojiti klasiški pouk ne more, kakor jih sploh ne vzgaja šola, ampak življenje; toda v nekem oziru

¹⁾ „Humanizem“ . . ., str. 21.

lahko postane odločilen: v tvoritvi posebnega ideala za življenje.¹⁾ (*Hum. Gymn.* X. 172.)

Še to je treba pristaviti: Kakor mi umevamo pomen klasiškega pouka na gimnaziji, spoznavanje klasiškega sveta ni samonamen, ampak končno uvajanje v zgodovino, slovstvo, umetnost in prosveto lastnega naroda. Ta namen imejta in imata v principu tudi realka in realna gimnazija; posebnost gimnazije pa obstoji v tem, da z načelno narodno vzgojo vred omogočuje pristop k zgodovini, slovstvu in umetnosti klasiškega starega sveta ter nam odkriva vezi, ki drže tja v stari vek, kateri po tistih virih v našem duhu oživi ter nam zopet oživlja sedanjost. — Da se to doseže, morajo filologi resno misliti na to, da omeje formalno gojitev starih jezikov.

II. Metodika in didaktika.

A. Splošna metodika in didaktika.

L. 1900. smo dobili prenovljeno izdajo učnega načrta in instrukcij. Izpremembe se tičejo najbolj realnih predmetov in le malo latinščine in grščine. O njih o priliki kaj izpregovorim. — Jako umestno bi bilo ter koristno za podrobno ocenjevanje učnega načrta in instrukcij in za priobčevanje metodiških izkušenj, ako bi se pri nas uvedle konference ravnateljev in profesorjev; njih posvetovanja bi bila primerna podlaga bodisi za reforme, bodisi za nadaljnja razmotrovanja.

Na zborovanju ravnateljev v Poznanju so se sprejeli l. 1899. glede ureditve latinsko-grškega pouka med drugimi sledeči (tudi za naše razmere v srednjih in višjih razredih porabljivi) stavki, ki sem jih tu malce zožil ali razširil; zadnjega pa sem pristavil sam:

1. Umevanje pisateljev je doseženo: *a)* če učenec pozna jezikovno obliko, *b)* če pogodi dosloven prevod, *c)* če pozna realije, *d)* če pregleda vsebino in razvrstitev misli.

2. Jezikovno-logiška izobrazba se dožene po štvu in slovnici; dovršena je, če spozna učenec, primerjaje tuji jezikovni izraz z materinščino, zakone, veljavne v obeh jezikih, ter jih ume uporabljati.

3. Slovnica zavzema poleg štiva važno štališče kot eno izmed sredstev za jezikovno-logiško vežbanje in kot pogoj za temeljito spoznavanje pisateljev.

¹⁾ H. Klauser pravi (v letn. poroč. I. višje gimn. v Črnovicah 1900): „V gimnaziji priteka k učencem kakor iz nevidnega studenca vse, kar je lepo in drago. Uče se navdušenja za domovino, močatosti, poguma, svobodomiselnosti, čednosti. Vseučilišče sprejme mladeniča, ki je vsestranski izobražen.“

4. Pri oblikoslovju je po dosedanjih izkušnjah induktivna metoda priporočila vredna le za prve paradigme v sklanji in spregi. Nje daljnja uporaba pa preveč pouk zavira in ne donša trdnega znanja.

5. Elementarna pravila iz skladnje se posnemljejo v 1. in 2. razredu le induktivno iz štiva; umestno pa je, da se napravi preglednica teh pravil, in da se učitelj ozira nanjo pri sistematiškem učenju skladnje.

6. Vadbenica se oziraj ne le na priobčevanje nove snovi, ampak tudi na premišljeno ponavljanje v tolikem obsegu, da se ne kopičijo v stavkih sintaktična pravila.

7. Zahteve, da se vsebina poglavij itd. ponavlja v latinskem jeziku, ni smeti pretiravati.

8. Razlaga, jezikovna in stvarna, bodi kratka ter se ne oddaljuje od predmeta.

9. Proučitev vsebine dosežaj te-le svrhe: *a)* da učenci snov v spominu ohranijo; *b)* da jo pregledajo in znajo razviti nje misli; *c)* da spoznajo estetiške in etične zakone, ki jih nudi vsebina, ter da dobe do njih dovzetnost.

10. V prevajanju „ex abrupto“ naj se od 3. razreda dalje učenci bolj in bolj urijo.

11. Med šolsko štivo se naj fakultativno uvrste še nekateri doslej nesprejeti pisatelji in njih spisi.

Na Westfalskem so istega leta zbrani ravnatelji pod vodstvom znanega strokovnjaka Rothfuchsa razpravljali, kake pripomočke naj pripušča šola učencem pri prevajanju iz klasiških v moderne jezike. Sklenilo se je: 1. Raba prevodov se zabranjuje z vsemi sredstvi; 2. tiskane preparacije (nekateri „šolski komentarji“ v Tempskega založbi niso nič drugega!) so nepotrebne; 3. takisto nepotrebni so specialni slovarji; 4. domača raba komentovanih izdaj se ne prepoveduje; 5. proti rabi pripravnih realnih slovarjev v višjih razredih ni nikakršnih tehtnih pomislekov.

Današnje izdaje klasikov s svojimi uvodi, imeniki itd. so res že tako opremljene, da ni treba učencem posebnih pripomočkov, ako le učitelj pouk razumno vodi. Umestno pa bi bilo, ako bi se preskrbela priročna knjiga za realije, ki bi med dijaki gotovo zbudila zanimanje. Čehi imajo n. pr. *Římské redlie*. Sepsal V. Kubelka, V Uh. Hradišti 1898, ki so prav uporabne, dasi v posamičnostih ne stoje na vrhuncu vede.

Dobre didaktičke napotke i. t. d. daje Polaschek v svojih *Prispevkih k poučevalni praksi v filologiji*.¹⁾ Njih jedro je to-le: Slovnica naj se predela, in naj se zahteva nje

¹⁾ Zeitschr. f. österr. Gymn. 1899, str. 803 i. sl.

znanje s podrobno natančnostjo v nižji gimnaziji, v višji gimnaziji pa naj se opuščajo vse podrobnosti, in slovniško znanje je treba samo poglobljati. — Glede vokabulov se lahko mnogo prepusti divinatorskemu ugibanju; v tem leži razloček med poukom klasiških in modernih jezikov. Pamtenje vokabulov naj se podpira s pomočjo etimologije ter utrjuje z izpraševanjem. — Slovnic in priučevanju vokabulov služijo primerne naloge. — Domače naloge naj se ocenjujejo in njih uspeh ali neuspeh upošteva pri redu iz pridnosti.¹⁾ — Kako je tolmačiti zahtevo, da bi se naloge naslanjale na štivo, še doslej ni dognano. Polaschek priporoča Haulerjevo metodo (glej *Lat. Stilübungen für die Oberclassen*). Ocenjevanje in vračunanje nalog bodi enotno pri vseh učiteljih; ker je to težko, priporoča P. *poskuševalno popravljjanje*, t. j. ista naloga se predloži vsem kolegom-strokovnjakom v pregled in popravo — po mojem mnenju dober, toda v praksi vsaj — siten pripomoček. — Za ocenjevanje daje podlago število „grdih“ napak, dasi ima to načelo nasprotnike; pri dobrih redih bodi merilo strogo, pri „zadostnem“ milejše. P. razrejuje tako: brez napake = odlično; 1—2 napaki = hvalno; 3—4 = povoljno; 5—6 = zadostno; 7—12 = nezadostno. Polaschek uporablja tudi za stopnjevalno razlikovanje istega reda velike in male začetnice. Nakopičene napake v enem stavku ali proti koncu naloge se ne štejejo vse. — Pri šolskem štivu se upošteva „znanje slovnice in besed, ponavljanje prevoda (tudi v višjih razredih!) in znanje vsebine“; če zahtevaš okusen nov prevod, siliš učence k tajnim pripomočkom.

K temu pristavljam še jaz: okusnega novega prevoda ne bomo zahtevali, toda da bi se celo v višjih razredih izpraševalo le ponavljanje, na novo pa jemalo vse „ex abrupto“, kakor zahteva P., to sega predaleč; bati se je, da se pouk izgubi v formalnost. Tudi mi ne ugaja predlog, naj se stavijo realije, ozir na modernost in na umetniško obliko stoprv v drugo vrsto.

B. Posebna metodika in didaktika.

1. Začetni pouk.

Mnogi so že poudarjali, da se v začetku gimnazijskega pouka preveč natezava spomin mladih živih dečkov. Imenitno je dokazovanje M. C. P. Schmidta,²⁾ (o čigar drugih težnjah izpregovorim prihodnje leto), ki trdi, da v začetku šolskega

¹⁾ Prav tako nemarne poprave nalog.

²⁾ „Zur Reform der classischen Studien auf den Gymnasien.“ Leipzig 1899.

pouka dobivata čuvstvovanje in fantazija premalo hrane, ves pouk da je preveč abstrakten; zato da je treba na tej stopnji kar največ spisov pripovedne vsebine. Tudi E. Fahrenbruch¹⁾ zahteva, naj se omeji prenaporno negovanje spomina s tem, da se odpravi večina abstraktnih izrazov in vse nepotrebno moralizovanje. Isto razbremenitev je izkušal doseči Hornemann²⁾ z malimi sredstvi, n. pr. s tem, da je omejil sprego na 3. osebo edninsko; toda pokazalo se je kmalu, da je dobiček te štedljivosti nezaten ter povzročuje škodo na drugih straneh.

Temeljito je razpravljaj o začetnem pouku F. Loebli v zborniku *Mittelschule* 1899 str. 5 i. sl. z dostavkom na str. 359 i. sl. Jedro razprave, združene v celoto, je to-le: Pripovedovalni sestavki naj že v I. razredu oživljajo pouk; početna slovnica pa se „premlevala“ s pomočjo posameznih stavkov. — Induktivna metoda naj se uporablja razumno, sicer se potrti z njo preveč časa.³⁾ Začeti je z indikativom sed. časa, kajti v glagolskih oblikah tiče celi stavki; potem naj se preide k α -sklanji in sicer deduktivno. Ko so znani skloni, se poišče deblo iz množinskega rodilnika, torej iz oblike *mensa-rum*. Na ta način je po mojem mnenju bolje deblo poiskati in sicer iz več vzrokov: 1. zategadelj, ker so v tem oziru za začetno slovnico nerabni genetivi *mensae, horti*, in 2. zaradi poznejših debel (*leg-um, mari-um, fructu-um, die-rum*), dasi ima tudi ta način svoje slabe strani; poglobitno je, da se besede uče na pamet v ednini, in da se množina tvori po ednini. — Za samostalnikom naj pride na vrsto prilastek in za tem povedek. — O ortoepiji in ortografiji ni treba govoriti; učitelj naj čita in piše potrebno snov sam ter zahteva, da čitajo in pišejo učenci za njim. Okanimo se vseh „uvodov“ v gradivo; začnimo kar z gradivom samim. „Tako postopaj pri α -deklin., pridno uporabljajoč tablo in zapisnik, po stari deduktivni metodi. Toda *practica est multiplex*, in komur obravnava α -deklinacije na deduktivni način ne ugaja, ta poučuj $\alpha\gamma\alpha\theta\eta\tau\omega\chi\eta$ induktivno.“ — Mladina na začetku novega gradiva kar hlepi po novem; le ugotovi temu hlepenju in ne zavlačuj gradiva. — V I. razredu se ogibljuje dolgih pravil; mnogo vaje je treba! Tudi pozneje ne zahtevaj pravil natančno po slovnici; pamentje dolgih „zgodnih stavkov“ je odveč. — Pri sklanji je induktivna metoda zelo umestna. — Zavisna vprašanja naj se izbacnejo iz I. razreda. Nekatere vadbe prinašajo razne oddelke ali po nepotrebem ali prezgodaj. Skladnja v 2. razredu bodi združena z ostalo snovjo. — Ostanek starega učenja na

¹⁾ „Auf dem Holzwege“. Strassburg 1899.

²⁾ Blätt f. höh. Schulw. 1899, št. 8.

³⁾ Prim. Schiller, Handb. der prakt. Pädag. str. 416 i. sl., nasprotno pa Dettweiler (pri Baumeisterju) str. 72 i. sl.

pamet pa je zahteva, naj se učenci nauče točno našteti glagole, ki spadajo glede perfekta ali supina pod eno skupino; koliko pa je učiteljev, ki bi jih sami znali tako našteti? Dobro pa je, ponavljati te glagole v 3. razredu prav na kratko v slovniški uri s pomočjo improvizovanih stavkov. — Domače naloge se zde v nižji gimnaziji Loeblu prepotrebne; zanje kakor tudi za šolske mora učitelj učence nekoliko pripraviti. Ogibati se je mehanskega prepisovanja iz tiskanih zbornikov z nalogami; učenci so potem prisiljeni, zanašati se le na njih in učiteljevo pomoč. — Pri štvru postopa Loebl po metodi „skupne preparacije“, koncem ure narekuje besede in fraze; takozvane „predpreparacije“ koncem ure pa ne priporoča. Nekaterih modernih šolskih izdaj ne mara zaradi prevelikega aparata, ki dijakovo pozornost le razpršuje; tudi mu ne ugaja navedba vsebine ob robu (str. 25, 371). Prevajanje „ex tempore“ priporoča od 3. razreda dalje. — Nastop učiteljev v šoli bodi vedno εὐσημεύουσι. — V najnižjih razredih bi pravzaprav morali poučevati najbolj izkušeni učitelji (str. 374).

2. Pouk v slovnici.

O njem smo že zgoraj govorili v drugi zvezi. Ker slovnica ni sama sebi namen, ampak je pri njej poleg nekih splošnih načel (gl. zgoraj!) odločilen najbolj ozir na čitanje klasikov, zato ne kaže nič drugega, nego jo omejevati na potrebne splošne pojme in pri sistematiškem pouku izobčiti vse posebnosti in podrobnosti. Po taki omejitvi je neplodno golo teoretikovanje, koristno je le izdatno in nepretregano vežbanje.

V tem smislu je pisan članek že imenovanega Loebla (Mittelsch. 1899, str. 278 i sl.), ki je aktualen, dasi predaleč sega. Pisatelj je v njem priobčil (naslanjajoč se na *Heynacherjeve Beiträge zur zeitgemässen Behandlung der lateinischen Grammatik auf statist. Grundlage*, Berlin 1892) one odstavke iz slovnice, ki bi se morali izločiti iz latinskih vadb za nižjo gimnazijo, ker se v Nepotu ali Cezarju sploh ne nahajajo ali pa le redkokdaj; priuče naj se na višji stopnji. Naj navedem nekaj zgledov! *Quamvis* in *licet* (kot veznika) se ne nahajata niti v Nepotu niti v Cezarju (Bell. Gall.), *ut concess.* le enkrat v Cezarju, *nedum* pri nobenem, *dubito an*, *nescio an* le po enkrat v Nepotu; pogojni stavki, zlasti irealni, závisni od *ut consec.* ali *quin*, se prouče prilično pri čitanju.¹⁾

¹⁾ Heynacher pravi v razpravi: „Was ergibt sich aus dem Sprachgebrauche Caesars im bell. Gall. für d. Beh. der lat. Syntax in der Schule?“ na str. 2.: „Wie der Parademarsch in Compagniefront den feierlichen Act der Bataillonsbesichtigung krönt, so wird dieser im bell. Gall. nie vorkommende schwierige Sprachgebrauch bei hohen Besuchen vorexerciert.“

S tistim slavnim *tantum abest ut, ut* pač nihče več ne muči dijakov. Redkega *quominus* v 2. razredu niti omeniti ni treba. Zanesljivo pa znaj dijak važne konstrukcije kakor *iubeo(r), quisque, opus est* i. dr.

3. Obdelovanje štiva.

Misli, ki sem jih o tej snovi že preje podal, naj še izpopolnim z metodo, ki jo priporoča Franck e.¹⁾ Le ta je razdelil snov po vsebini v oddelke, ki so iz početka majhni, pozneje obširnejši. Prevod napravi učitelj skupaj z dijaki, a potem ga poda še sam ter pozove najprej one, ki se prostovoljno oglase za ponovitev njegovega prevoda. Tako se prevedejo oddelki drug za drugim. Ko se prihodnjo uro prevod izprašuje, se ne sme pedantski zahtevati, naj se ponove vsi tisti izrazi, kateri so se rabili prejšnjo uro.

4. Pismene naloge.

Prim. zgoraj Polaschka in Loeb la.

O. A l t e n b u r g,²⁾ govoreč o lat. pouku v 8. razredu, naglaš a med drugim, kako potrebna je tesna zveza med pismenimi nalogami in štivom, ne samo glede na tekste za prevod, ampak tudi na celotni pouk v 8. razredu. Dejstva, nazore in ideje z literarnega, kulturno-zgodovinskega, etiškega in socialnega polja v njih odnošajih in dotikah z novim vekom je treba vplesti (v dovoljeni meri!) v praktiške vaje ter plodovito izkoristiti za učence.

5. Realije in nazorni pouk.

Na tem torišču delajo filologi v novejšem času ognjevit o. Vse moči so zastavili zlasti oni, ki bi radi filološki pouk modernizovali in ga napravili prijetnejšega. Obširna snov se na kratko ne da posneti za našo svrho, za daljšo razpravo pa mi je to pot prostor omejen; zato odložim to točko za drugo leto. — Dober pregled prostrane literature je podal *Hoppe v Mittelsch.* 1899, str. 269 i. sl.; nanj za zdaj opozarjam.

III. Učne in pomožne knjige.

1. Slovnice in slovarji.

Izmed novejših del omenim tretjo izdajo *Scheindlerjeve slovnice*, ki jo je oskrbel *Steiner*; uvedena je tudi na kranjskih gimnazijah za nemško-latinski pouk. Snov je precej omejena

¹⁾ „Gymnasium“ XVII. 1899, str. 1 i. sl.

²⁾ „Lehrpr. u. Lehrgg.“ 58, str. 1 i. sl.

in izbrana, kar je čisto prav; tudi je pregledno razdeljena ter še dosti podprta z znanstvenimi načeli. Spomina vredno je tudi, da je knjiga zasnovana po vzoru znane Curtijeve Hartlove grške slovnice. V podrobno oceno se iz umevnih razlogov ne spuščam ne pri tej ne pri nastopni knjigi. Slovnica je dobra, toda naša Kermavnerjeva ni slabša.

Š. *Strigl, Latein Schulgrammatik*. Linz 1899. Zanimiva, na široki podlagi zasnovana knjiga, ki bi omogočevala umevanje slovnice, ako bi dijaki latinščino že znali. Pripravna bi bila za višjo gimnazijo; saj nas kar veseli, ko najdemo nauk, da sta acc. c. inf. in abl. abs. stavkova člena i. t. d.; skloni so razpredeljeni po svoji veljavi v stavku, skratka: vsa knjiga je premišljeno delo.

Znani najboljši šolski besednjak za latinščino, *Stowasserjev latinsko-nemški slovar*, je izšel l. 1899. v drugi izdaji, ki kaže v vsakem oziru napredek; tudi zunanja oblika je zdaj priročajša.

Slovita in duhovita je knjiga *O. Weiseja: Charakteristik der lateinischen Sprache*, ki je istega leta izšla v drugi izdaji. Radi lahko umevnega sloga in lepega jezika je to delo priporočati celo širšemu občinstvu, ki bi se iz ondotnega razmotrovanja učilo, globlje spoznavati tudi svoj materinski jezik.

Dr. Fr. Loukotka, Rukovet mluvnice latinské pro druhou třídu gymnasijsní. V Praze 1900. O tej knjižici o drugi priliki.

2. Čitanke (vadbe).

Učiteljem v 7. in 8. razredu dobro dojdejo knjige:

1. *H. Menge, Materialien zur Repetition der latein. Grammatik*. Wolfenbüttel (že tretja izdaja). Prvi del obseza nemške stavke in pripovedovalne komade, drugi njih latinski prevod. Namenjena je knjiga sedmošolcem in osmošolcem, ki hočejo svoje slovniško znanje izpopolniti; seveda je tudi za učiteljeve svrhe uporabna. — 2. *Chr. Ostermann, Lateinisches Übungsbuch*, 5. Theil. Leipzig 1899. Knjiga obsega v prvem delu zgodovinske, v drugem literarne, kulturno-zgodovinske in modroslovne sestavke, ki so stvarno zanimivi in poučilni; pridejani so razni pripomočki za prevod. — 3. *K. Hachtmann, Übungsstücke im Anschluss an ausgewählte Satiren und Episteln des Horaz*. Leipzig 1899. Glede na pesniški izvornik je dobesedno naslanjanje nanj nemogoče; sestavki pa služijo izvrstno svojemu namenu; tudi bistrijo umevanje izvornika.

Kdor želi za ostale višje razrede materijala za prevajanje v latinščino, vzetega iz avtorjev, ga dobi v *Perthesovi* zbirki.¹⁾

3. Avtorji.

Nepot, Cesar, Salustij, Ciceron, Ovidij: nič posebnega.

Livij. V *Müllerjevi-Žügerjevi zbirki* (Bielefeld 1899) je izdal P. Meyer dober komentar o Liviju; zlasti stvarna razlaga je hvalje vredna. — *F. Fügnerja Des T. Livius Römische Geschichte* učencem priporočamo.

Tacit. Izdaji *Draegerjeva* in *Heräusova* sta izšli že četrtokrat. — Prava šolska izdaja *Anal* je *Stegmannova* (Leipzig), ki uglaadi učencem vse težkoče. — *C. Johna Dialogus de or.* (Berlin 1899) je odlično delo; pisatelj dokazuje pristnost tega Tacitovega spisa, ki sicer ne sodi v šolo.

Vergilij. *Ź. Sander, Schülercommentar zu Vergils Aeneis in Auswahl* (Leipzig 1899); za dijaka pripraven komentar, ki povečuje živahnost pouka z raznimi vezmi, ki so napeljane k drugim predmetom.

Horacij. *Nauckovih „Od in epod“* 15. izdajo je vrlo oskrbel *O. Weissenfels*. — *E. Rosenberga* izdaja je izšla že tretjič. — *H. Menge, Die Oden u. Epoden des Horaz.* (Berlin s. a.). To ti je pravi zbornik vsega, kar se da povedati o kaki pesmi. Pred vsako pesmijo je osnutek z uvodnimi opazkami, in vsaki je pridejan trojen prevod: dosloven, v pesniški moderni in klasiški stari obliki.

4. Pomožne in monumentalne knjige

Na kratko moramo za letos zabeležiti velikansko podjetje, katerega imenitnost in veljava bode trajala najbrže stoletja: izdajo popolnega znanstvenega latinskega slovarja, ki je pričela z letom 1900., in ki jo oskrbuje z obsežnim aparatom pet akademij pod naslovom: *Thesaurus linguae Latinae editus auctoritate et consilio academiarum quinque Germanicarum Berolinensis Göttingensis Lipsiensis Monacensis Vindobonensis. Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri*. Doslej (do septembra 1901) so izšli trije sešitki v veliki 4°; opremljeni so kar najsolidneje ter obsegajo vsega skupaj okoli 700 polustrani (do besede *adpluda*). Za znanstvo je to delo preimenitno.

¹⁾ Ko je bil le-ta rokopis že zvršen, mi dojde vest, da je ministertvo odobrilo *dr. L. Požarja „Lat. vadbe za četrti gimn. razred“*, ki so izšle v založbi Kleinmayrja & Bamberg v Ljubljani. Z veseljem pozdravljamo knjigo, ki smo jo že težko pričakovali. Ocenimo jo prihodnjič.

Izvrstni zbornik *Pauly-Wissowa, Realencyclopädie der class. Alterthumswissenschaft*, ki izhaja v popolnoma prenovljeni obliki že od l. 1894. v Stuttgartu (Metzler), je došel doslej do sedmega poluzvezka (do besede *Cornificius*).

Fr. Stolsa in J. K. Schmalza Latein. Grammatik mit einem Anhang über lat. Lexicogr. von Fr. Heerdegen je izšla l. 1900. v Monakovem v tretji predelani izdaji.

Kdor se zanima za imenitno in vedno rastoče papiroznanstvo, se pouči o njem v *O. Gradenwitzsa* knjigi: *Einführung in die Papyruskunde* (I. Leipzig 1900).

Delavnost Čehov se tudi na filološkem polju odlikuje po praktičnosti. *Fr. Ruth* je spisal, *Bájesloví řecké a římské*. (Česká knihovna zábavy a poučení, čís. 9). J. Otto v Praze (s. a.). Knjiga ni znanstvena, toda vrlo ustreza svojemu poučnemu in pač tudi učnemu namenu. — Prim. zgoraj *Kubelkove římské reálie*.

IV. Filološke pridobitve, ki so porabne za šolo.

(V prihodnjem poročilu.)

V. Izključno slovenski odnošaji.

Mnogo dela nas še čaka, saj smo še le na polovici pota.

Najprvo je nujno potrebno, da damo svojemu jeziku gibčnost in točnost nasproti latinskemu, da poiščemo vsakokrat v njem tisto značilo, ki po naše isti pojem izraža, ki ga izraža latinec po svoje. Doslej so bile razmere take, da smo morali pričeti graditev hiše pri strehi; treba je bilo latinsko-slovenske slovnice, lat.-slovenskih vadb, da, lat.-slovenskega slovarja, predno smo še imeli dovolj latinsko-slovenskega slovstva, ki bi bilo vredno tega imena. Kako pa si ga naj pribavimo? Po jako priprostem načinu: s prevodi iz latinščine (in grščine); s prevajanjem se praktiški meri moč in sposobnost našega jezika nasproti tujim jezikom, pa tudi krepí in utrjuje se. Učimo se tudi tu zopet od Čehov. Celo vrsto letnih poročil čeških gimnazij imam v roki, ki imajo na čelu prevode klasiških del. Posnemajmo to načelo! Razen omenjenega dobička dosežemo še drugega: Občinstvo bo kolikor toliko spoznalo krasoto in vrednost klasiškega slovstva, katero mu je izvečine docela neznano; zmanjšalo se bo število onih, ki klasiškega slovstva sicer ne poznajo, toda ga odločno — zametavajo. Namesto „učenih“ razprav, ki izginejo v morju velike produkcije in sicer še lažje in hitreje, če jih spišete — v nemškem jeziku, naj nam oskrbujejo slovenščini večji profesorji klasiške filologije, ki hočejo svojemu predmetu in svojemu narodu kaj ko-

ristiti, prevode iz latinskih in grških klasikov. Za to delo jim bomo veliko bolj hvaležni. Niti ni treba, da bi prevajali samo šolske pisatelje, še boljše bilo, da nam oskrbe prevode drugih klasikov.

Potem se bo dal vse drugače pisati latinsko-slovenski slovar in na njega podlagi slovnica in druge učne ter pomožne knjige. Stilistika latin.-slovenska bo še le potem možna.

V kakem smislu bi še lahko pričeli delovati na raznih straneh, nam kaže na enem primeru razprava *dr. Ivana Kržanića, Jezik Homerovih pjesama*. (Program c. kr. gimn. u Kotoru za god. 1898.—99.). V njej nas posebno zanimajo analogije med Homerjem in epskimi narodnimi pesmimi jugoslovanskimi. V Homerju se nahajajo ajolizmi, a jugoslovanske pesmi so ponekod preprežene s posebnostmi jekavskega narečja. Jugoslovanski „slepci“ proizvedejo včasih verzice z 9 namesto z 10 zlogi, ako so kaj pozabili; ta nedostatek pa pokrijejo z načinom predavanja ali z glasoslovno napačnimi tvorbami, govoreč n. pr. ‚Dijevojka‘ nam ‚djevojka‘; ‚doka‘ (doke, dokele) nam ‚dok‘; ‚jedenakak‘ nam ‚jedenak‘. Tu se spominjamo Homerjevih hipermetrov ter tvorb ἑρῶμεν itd., ki so jih provzročili menda slični vzroki kakor navedene slovanske oblike.

Kermašnerjeva slovnica je v jezikovnem oziru prav potrebna prenovitve.

e) Prirodopis.

(*J. Koprivnik*.)

Dolga je veda pot iz laboratorija ali od mize preiskujočega učenjaka do šole, v šolsko sobo. Prirodo proučevali in prirodopisne knjige pisali so že *Aristotel*, *Teofrast* in *Plinij*. Pa kdaj se je stoprv sprejel prirodopis med učne in šolske predmete; v srednjo šolo polagoma v 18. stoletju, v ljudsko šolo v drugi polovici minolega stoletja, pri nas v Avstriji pa istinito še le z novim šolskim zakonom pred jedva tridesetimi leti.

Oče prirodopisne vede, zlasti o živalstvu, je genijalni grški učenjak, modroslovec *Aristotel* (384—322 pred Kr.), ki je spisal deset knjig o živalstvu sploh, štiri knjige o živalskih delih in pet knjig o ploditvi živali. *Aristotelova* knjiga o rastlinah (tudi o rudninah je pisal), katere je razdeljeval na drevje, grmovje in zelišča, se je izgubila in je znana le v latinskem prevodu.

Aristotel je z bistrim očesom opazoval prirodo; česar sam ni videl in vedel, je izkušal zvedeti od lovcev, ribičev in pastirjev. *Aleksander Veliki*, kateremu je bil *Aristotel* učitelj in pozneje prijatelj, mu je iz vseh pokrajin, koder je hodil s svojo

vojsko, pošiljal prirodnine. Tako je bilo možno, da je Aristotel s čudovito obširnostjo in temeljitostjo popisoval in razrejeval prirodnine. Živali je tako-le razvrstil:

I. V živali s krvjo, in te so: 1) štirinogate, žive mladiče porajajoče (sesalci razen kitovcev); 2) ptice; 3) štirinogate, jajca noseče (plazivci s kačami in krkoni); 4) kitovci; 5) ribe.

II. V živali brez krvi, in te so mu: 6) mehkužci (glavonožci); 7) mnogonogi mehkolupinarji (višji raki); 8) mnogonogi členarji (žuželke, pajkovci, stonoge in črvi); 9) breznogi lupinarji (polži, skoljke in morski ježi), in slednjič 10) nekatere „čudne živali“, o katerih prav ne ve, so-li živali ali rastline. Koliko je moral Aristotel preiskati raznovrstnih živali, da je prišel do te razvrstitve! Moramo občudovati tega duševnega velikana.

Nekako slično je obravnaval Aristotelov učenec Teofrast (371—286 pred Kr.) rastlinstvo, le ne tako temeljito, in tudi z rudninami se je bavil. Popisal je okoli 500 rastlin ter jih razvrstil v poljedelske, gospodarske in zdravilne. Dioskorid (okoli l. 50. po Kr.) pa je popisal nad 600 zdravilnih rastlin.

Plinij starejši (23—79 po Kr.), ki je korenito poznal grške in rimske klasike, je v 37 knjigah vse zbral, kar je bilo v tedanjem času znano o svetu, zemlji, ljudeh, živalih, rastlinah, rudninah in hribovinah. Ker pa ni dovolj opazoval prirode same, ampak se je bolj učil iz knjig, se mu je vtepla v njegove knjige marsikatera zmota in kriva misel, in zategadelj njegovi spisi nimajo za prirodopisca tiste vrednosti, kakor mnogo starejša Aristotelova in drugih grških pisateljev dela. Živali je razdeljeval Plinij v pozemeljske, povodne in zračne.

Arabski zdravnik Avicenna (980—1036 po Kr.) je prvi razdeljeval rudnine v gorljive (žveplene) rudnine, kamenje, soli in kovine.

Ko so bili nastopili viharni časi splošnega preseljevanja narodov in je bila staroveška omika propadla, in pa tudi še dolgo po dovršenem preseljevanju se v Evropi ni skoro nihče več bavil z opazovanjem in proučevanjem prirode; prirodoznanstvo je bilo z drugimi vedami vred ves srednji vek docela zanemarjeno. Še za uspehe, ki so jih bili dosegli poprejšnji prirodopisci, se ni skoraj nihče brigal. Le mala peščica mož se je v tej dobi zanimala za stare prirodopisne knjige, kakor dominikanec Albertus Magnus (1193—1280) in dva njegova sodruga; stare prirodopisne knjige so prebirali ter domače prirodnine proučevali n. pr. Brunfels († 1534), Gessner († 1565), Mathiolus († 1577); Jurij Agricola (1490—1555), zdravnik v Joachimsthalu in Semnicah, pa se je bavil z rudninami.

V 14. stoletju so se pojavili v Italiji takozvani humanisti, ki so izpodbujali olikani svet, naj zajema iz starih grških in rimskih klasikov. In res, ne le, da so jih le-ti razumniki pričeli strastno prebirati ter njih jezik kar najverneje posnemati, tudi v šolah so se jih odsihdob pridno učili. Med klasiškim berivom pa so se nahajali tudi spisi prirodopisne vsebine. To prirodopisno štivo pa so učitelji kakor vsako drugo štivo učencem tolmačili v prvi vrsti po obliki (jezikovni pouk!) in še le v drugi vrsti po vsebini. Takšen je bil torej prvi šolski pouk v prirodopisu.

Tedaj pa je nastopil Anglež *Francis Bacon* (Fran Bakon Verulamski, 1561—1626), ustanovitelj novodobnega naravoznanstva, trdeč, da je krivo, ako se kdo iz knjig uči prirodopisja, češ, kaj pišejo stari klasiki o živalih, rastlinah in rudninah; zahteval je, da mora dotičnik takšne živali, rastline in rudnine sam opazovati in sam proučevati.

Ta zahteva Bakona Verulamskega še sicer ni odprla prirodopisju poti v šolo, vendar pa je bila odločilnega pomena ne le za prirodopisje samo, temuč tudi za metodo prirodopisnega pouka. Ljubiteljem prirode je Bakon povedal, kako se naj prirodoznanstva uče, učiteljem pa, kako ga naj uče, namreč, ne iz starih prirodopisnih knjig, temveč iz obširne knjige žive prirode.

Šolnik *Volbenk Ratic*h (Ratke, Raticius, 1571—1635), kateri je bil osebno znan z Bakonom Verulamskim, je že zahteval glede na pouk v realnih predmetih: „Najprej spoznavaj stvar samo na sebi, potem okoliščine stvari! Vse z indukcijo in poskusom!“

Slovan *Jan Amos Kómenský* (1592—1670), največji pedagog vseh narodov in vseh časov, zahteva z ozirom na predmetni pouk: „Učenca je treba navajati, da ne zajemlje modrosti iz knjig, ampak da jo išče na nebu in na zemlji, na hrastih in bukvah,“ t. j. človek mora reči in stvari sam proučevati in spoznavati, ne samo učiti se opazovanj in poročil drugih ljudi o rečeh in stvareh. Ničesar naj se ne učimo, slepo verujoč drugim, temuč s samostojnim razmotrovanjem, bodisi s čutnim, bodisi z notranjim. Dr. Mager pravi: „Bakonove ideje so našle v Komenskem sorodnega misleca; Komenskemu je bilo treba samo te pobude, da je prenesel Bakonove misli na polje (šolsko), na katero Bakon sam ni stopil.“ — Kako je treba načelo nazornosti uporabiti v jezikovnem pouku, je pokazal Komenský v znani knjigi *Orbis pictus* (Svet v slikah).

Komenskega vpliv se je praktiški pokazal najprej v znanem Šolskem opravilniku (Schulmethodus) za vojvo-

dino Gotha pod vlado Ernsta Pobožnega († 1675). Ta opravielnik je določeval, „naj se dečki in deklice poučujejo v znanostih koristnih stvari“, in med temi „znanostmi koristnih stvari“ je bil tudi prirodopis. Realnim predmetom je služila posebna knjiga, nekak zbornik ali enciklopedija realnih predmetov. Učencem in učenkam so kazali učitelji med poukom in po pouku živali, rastline in rudnine.

Pijetistom, ki so se pojavili v zadnjem desetletju 17. stoletja, gre zasluga, da so prvi bolj obširno v svojih šolah učili realije, med njimi tudi prirodopis. Najprej je ta pouk uvedel Franče na višjih šolah svojih zavodov, na gimnaziji in v pedagogiji, t. j. pouk „o živalih, zeliščih in drevju; o kovinah, kamenih in drugih rudninah“, torej iz vsega prirodopisa. Ljudske šole Frančejeve pa so bile le malo deležne dobrot prirodopisnega pouka. Teoretiški pouk pa so pijetisti podpirali z nazornim, kažoč prirodnine v šoli in pri izletih tudi v naravi.

Pijetisti so spisali več „realnih knjižic“ za šole na kmetih in za mestne šole. Prve izmed teh prirodopisnih knjižic so res popisovale prirodnine, živali, rastline, rudnine in tudi človeško telo; knjige iz poznejše dobe pa so bile skoraj sami sistematiški pregledi prirodnih teles; torej so bile osnovane na čisto krivi podlagi.¹⁾

Prav v smislu Komenskega so pa učili prirodopis na Nemškem filantropisti (od zadnje četrtine 18. stoletja dalje), pristaši Rousseaujevi in širitelji njegovih idej. Pričetnik filantropizma je bil I. B. Basedow (1723—1790), vodja slovitega „Filantropina“ v Dessauu. Basedow je zahteval: „Najprej predmet, potem še le beseda učiteljeva!“ Prirodopis je učil Basedow na podlagi svojega velikega ilustrovanega dela „Knjiga za prvence“ („Elementarwerk“), v kateri je odmeril temu predmetu 114 strani. Najprej je pokazal sliko, n. pr. lisice, potem pa je lisico s pomočjo slike popisal. Na koncu je imela njegova „Knjiga za prvence“ sistematiški pregled prirodnih teles. — Ta knjiga je nekak obnovljen „Orbis pictus“.

Tudi drugi filantropisti (Salzmann, Guts-Muths, Campe) so pridno in dosti razumno in praktični gojili prirodopis. Salzmann je obširno pisal o tem predmetu in pokazal, da ima prave nazore o njem kakor tudi o splošni vrednosti prirodopisa in o načinu, kako naj se prirodopis poučuje.

Po nazorih filantropistov je uredil svoje „kmetiške“, t. j. k njegovim posestvom pripadajoče ljudske šole pl. *Rochow* (1734—1805). V navodu za svoje učitelje piše med drugim:

¹⁾ Vzrok, da so zašli šolniki vključ Bakonu, Raticu in Komenskemu na ta krivi pot, je bil pač ta, da se je v tisti dobi v znanstvenem prirodopisu na vso moč sistemizovalo, ker drugače ni bilo več možno, pregledati nebrojne množice že poznanih prirodnin. (Linné!)

„Učitelji morajo svoj pouk na vse to raztegniti, kar človeka lahko kdaj v življenju sreča, ali kar utegne biti otrokom kdaj koristno ... na različne vrste živali, dreves, lesa, žita ... na zdravlilstvo...“ V to svrho je spisal pl. Rochow dve knjigi za učitelje in učence in sicer „Šolsko knjigo“ in „Prijatelja otrok“.

V dobo pl. Rochowa spada na Avstrijskem delovanje *I. I. Felbigerja* (1724—1788). V „Navodu, kako naj se prav spoznavajo prirodne stvari“, je razdelil Felbiger prirodoznanstvo v prirodoslovje, prirodopis in poljedelstvo. „Navod“ ima tudi nekaj slik. O važnosti prirodopisnega pouka in o učnih pripomočkih za ta pouk je bil izpregovoril Felbiger že v „Knjigi o metodah“ („Methodenbuch“).

Na čisto novodobnem stališču pa stoji Hyejeva „Knjiga o metodah“ (Na Dunaju 1812), kajti Hye je zahteval glede na prirodopisni pouk, naj se učencem prirodnine ali njih slike kažejo, in naj se učenci napotujejo k opazovanju prirode, češ, da se s tem budi v njih ljubezen do prirode.

Navzlic vsem tem posameznim reformskim poskusom pa je ostal prirodopisni pouk v avstrijskih ljudskih šolah do novega šolskega zakona na starem stališču, t. j., ali se sploh ni nič učil, ali pa so se prirodopisna berila samo čitala in morebiti še po vsebini razlagala in pojasnjevala.

V prvih dveh desetletjih 18. stoletja (Hyejevo knjigo smo že navedli) ni v zgodovini prirodopisa nič kaj posebnega omeniti. Pač pa so se knjige realij, „knjige obče koristnih ved“ kaj močno množile, in v njih je bilo prirodopisu odmerjenega nekoliko več prostora. Način pouka pa je bil tudi v drugih državah slab, prav kakor pri nas na Avstrijskem; na Komenskega zahteve in na reforme filantropistov se ni nihče več oziral.

Ko je pa zaslovel *Pestalossi* (1746—1827), ki je znova na vso moč poudarjal važnost neposrednega opazovanja v pouku, se je začelo tudi v prirodopisnem pouku na boljše obračati. Po tem pravzaprav že starem načelu in pravilu, da „kar je splošnega, naj pride na zadnje, da pred splošnim gre prednost posebnemu“, je prvi učil prirodopis v tej dobi *Dolz* (1841), ravnatelj šole v mestni zbornici v Lipsku.

Še bolj se je približal današnjim zahtevam glede na prirodopisni pouk *Harnisch* (1787—1864), ravnatelj učiteljskega seminara (učiteljskega) v Weissenfelsu ob Zali. Zahteval je, da je začetni domačimi prirodninami, da se je ozirati tudi na druge, ne samo na koristne prirodnine, da je treba razdeliti stvarino v tri koncentriške kroge, da naj se prirodnine neposredno ogledujejo

in opazujejo, in da naj se tudi med seboj primerjajo.

Približno v smislu Harnischevem sta pisala o prirodopisnem pouku tudi *Dinter* (1760—1831) in *Zerrener* (1780—1852). Ti trije šolniki pa so neposredni predhodniki *Lübena*, preosnovatelja prirodopisnega pouka in ustanovitelja tiste prirodopisne metode, ki je prav po njem imenovana¹⁾

*Metode v prirodopisnem pouku.*²⁾

1. Monografska metoda.

Po monografski metodi se vsestransko razpravljajo poedine prirodne zase, ne glede na sistematiško sorodnost. Da si učitelj pribavi potrebno snov, se ravna po dogodkih v naravi; kajti vsak predmet pride v tistem letnem času na vrsto, v katerem ga je najlažje opazovati: rastline, kadar cveto; ptice selilke, žuželke itd. po letu; somatologija in rudnine po zimi. Sicer pa je po načelih te metode tudi potreba, da pridejo vsako leto zastopniki vseh treh naravnih oborov na vrsto.

Tej metodi po pravici očitajo, da prinaša učno stvarino preveč neposredno, brez notranje zveze. Takšne osamljene predstavne skupine, ki se ne da do izlahka v večje vrste in skupine predstav uvrstiti, se kmalu izgube in ne da do učencu trajnega dobička. Monografski metodi tudi manjka preglednosti, in po njej ni možno, kazati odnošaje posamnih naravnin med seboj.

2. Lübenova metoda.

Lüben (1804—1876), od leta 1858. ravnatelj učiteljskega seminara (učiteljsišča) v Bremnu, si je pridobil nevenljive zasluge, ker je izboljšal učni način v prirodopisnem pouku; postavil je namreč s svojimi mnogimi spisi metodo tega predmeta na čisto novo podlago ter izumil sistem morfološkega in sistematiškega poučevanja.

Po načelih, ob katerih sloni Lübenova metoda, se razdeli učna stvarina za ljudske šole po koncentriških krogih. Na prvi stopnji seznanj učitelj učence z najznamenitejšimi naravninami vseh treh oborov, ozirajoč se osobito na zastopnike naravnih sistematiških enot in skupin. Na drugi stopnji ponovi učitelj najprej že znane reprezentante poedinih skupin, a potem poda nove zastopnike ter tako razširi učencem prirodnoznanstvo

¹⁾ Zelo hvaležno in važno bi bilo, da bi podali tudi zgodovinski pregled, kako so se razvijale razne panoge prirodopisnih ved; pa ker je prostor temu spisu odmerjen, moramo to misel opustiti.

²⁾ Primerjaj: Prirodopisni pouk v ljudski šoli. Po načelih Friderik Jungejevih spisala H. Schreiner in J. Koprivnik.

obzorje. Na sličen način ga razširi na vsaki sledeči stopnji tako, da se domačim prirodninam počasi dodajajo tuje. Sorodne prirodnine, sorodni rodovi, sorodni razredi itd. se potem še med seboj primerjajo, in tako se dobi gradivo, na katerega podlagi se sestavi naravni sistem. Lübenova metoda ima torej tudi kot neposreden smoter snovanje naravnih sestavov.

Lübenovo metodo zlasti hvalijo zaradi načina, kako se po njej odbira in razvršča učna tvarina, potem njeno neposredno opazovanje, popisovanje in primerjanje prirodnin in prirodnih skupin in naposled lepo preglednost obravnavanega gradiva; očitajo pa ji, da preveč sistemizuje, in da je zategadelj za učence v ljudski šoli dolgočasna, utrudljiva in pretežka.

Po Lübenovi metodi se uči dandanes tudi v srednjih šolah prirodopis; prirodopisne knjige za srednje šole so urejene po njej, samo, da tvarina ni razvrščena po koncentriških krogih, temuč po naravnem sestavu.

Da je Lübenovo sistemizovanje za ljudsko šolo prepusto in pretežko, je spoznal že *Rossmässler*. V knjigi: *Prirodopisni pouk. Misli in nasveti za njegovo preosnovno* (Lipsk 1860) je zahteval „zgodovinsko obravnavanje“ prirodnih teles ter živo in za učence zanimivo, ne pa suhoparno in dolgočasno opisovanje prirode. Na duševne moči učencev se pa *Rossmässler* kar nič ni oziral.

3. Jungejeva metoda.

Ta je najnovejša izmed vseh. Friderik Junge, učiteljski profesor v Kielu, je razvil svoje misli in svoja načela o prirodopisnem pouku v ljudski šoli v znani knjigi: *Vaški ribnik*. Junge ne mara suhoparnega popisovanja ali celo sistemizovanja ki ga sploh popolnoma zameta; hoče marveč, da učenec prirodo prav spozna in jo razume, kažoč mu vzajemno življenje v prirodi in zakone, po katerih priroda snuje in tke. Opirajoč se na Humboldtov izrek: „Priroda je v vsakem kotu zemlje podoba celote“, piše Junge: „Kakor v vsaki velikanski celoti takisto dela in snuje priroda na omejenem okrožju kakega ribnika, gozda, travnika itd. Zato naj se otroškemu duhu nepojmljiva brezkončnost in brezmernost v pouku raztolmači in razjasni v ozkem, omejenem okvirju zadržnega življenja.“ In nekje drugod pravi: „Združno življenje je skupnost bitij, katera so se po notranjem zakonu eksistenčne primernosti naselila na istem kraju, ker žive pod istimi kemiško-fizikalnimi vplivi in so razen tega jako zavisna drugo od drugega, a vsa skupaj so zavisna od celote; takisto pa tudi vplivajo drugo na drugo in na celoto.“

Ribniku dajeta kemiško-fizikalni značaj mokrota in vlažnost, ki sta „po notranjih zakonih obstanka primernosti“ mnogim živalim potrebni za bivališče (ribam, žabam, mušicam, kačjim pastirjem rakom, pijavkam). Iz istega vzroka so se naselile ob ribniku rastline, katerim ugaja mokrota (vrbe, jelše, trstika, rogoza, povodna leča i. dr.). Te živali in rastline različno vplivajo druga na drugo, bodisi, da druga drugo varujejo, ali da služijo druga drugi v hrano; nekatere izmed njih privabljuje druge goste: žabe štokrljo, mušice lastovico itd. Vse skupaj z vodo vred in z glino na dnu ribnika so „zadruža“, takorekoč posamen prizor v velikanski svetovni drami, katerega lahko pregleda in pojmi mladostni duh, dočim vesoljne drame ne razume. Tukaj nam je dana prilika, da ne kažemo učencu samo poedinih prirodnin radi spoznavanja oblik in vežbanja očesa, ampak učenec lahko opazuje in občuduje lepoto skupine, lahko opazuje, kako posamni organizmi drug drugemu služijo, in gleda v življenje spoznanih stvari ter v večno snovanje prirodnih moči.

Junge opazuje in popisuje prirodnine vedno le z ozirom na zadrugo, v kateri se nahajajo; samo to pove o njih, kar se mu zdi potrebno, da opazovalec razume in uvidi, zakaj da živi ta individuv ravno tod in ne drugje. Na takšen način hoče dobiti podlago, da se izvedejo pozneje na višji stopnji ti-le zakoni:

1. *Zakon fiziološke prikladnosti ali eksistenčne primernosti.* Način življenja, prebivališče in uredba telesa se med seboj ujemajo.

2. *Zakon organske harmonije.* Vsako bitje je ud celote.

3. *Zakon prilagodbe ali akomodacije.* Življenje in organizacija se prilagodita v določenih mejah izpremenjenemu bivališču in sploh izpremenjenim razmeram. Izven teh mej je samo životarjenje ali pa smrt.

4. *Zakon delodelja ali razlikovanja organov.* Bolj ko so razdeljena opravila, ki jih ima kako bitje opravljati, ter odkazana vsako posebnemu organu, tem popolnejše se opravila izvršujejo; ali: več ko je organov za različna opravila, tem popolnejše lahko vsak organ opravlja svojo službo.

5. *Zakon razvoja.* Vsako bitje se razvije iz enostavnega bitja do stopnje primerne popolnosti: „Glejte ta hrast košat, hrastič očetu je bil; zakon narave je tak, da iz malega zraste veliko.“

6. *Zakon upodabljanja.* Deli vsakega bitja se postavijo spričo svoje notranje sile in narave v določeno razmerje drug poleg drugega in okoli nekega središča, tako da dobi bitje določeno obliko in velikost med tem, ko se razvija.

7. *Zakon medsebojne zveze ali koneksionalni zakon.*

Posamni organi so drug od drugega in vsi od celote odvisni.

8. *Zakon štedljivosti v porabi prostora in moči.* Nabrani lističi v popku, krila metuljeva, nagubana v bubi, zavita čreva v telesu, sestava pluč in mnogih žlez so primeri za štedljivost prostora. Štedljivost v porabi moči opazujemo na zvodnih uredbah pri kosteh, zvezanih v sklepu (nadlahti in podlahti), na pnevmatiških napravah pri pticah in žuželkah i. dr.

Umevno je pač samo ob sebi, da se navedeni zakoni ne smejo učencem narekovati, ampak se morajo posneti iz prirodopisnega pouka. Zato pa mora učitelj pri vsaki primerni priliki opozoriti na vse tiste prirodne pojave, uredbe in okoliščine, iz katerih se pozneje zakon posname. Ko je pa zakon izveden ter z besedami izražen, tedaj se metodiško postopanje tudi lahko izpremeni, in dočim je bilo izvajanje induktivno, je poraba zakona lahko deduktivna, t. j. učenci preiskujejo v posebnih slučajih — na nekaterih živalih ali rastlinah — se-li ujema ustroj telesa kake živali z nje bivališčem itd.

Nekateri prirodopisci so Jungejevo metodo v novejšem času na ta način razširili in dopolnili, da so dodali Jungejevim omejenim zadržam (ribnik, reka, gozd, travnik, močvirje) za višje stopnje obširnejše združne skupine, ki so v zemljepisnem smislu geografske enote, kakor n. pr. Slovenske gorice, Ptujsko polje, Kras, Ogrska nižina, Afrika, vesoljno morje, zemlja kot celota. To se mi zdi umestno in koristno, ima pa pravo vrednost le tedaj, ako stopita zemljepis in prirodopis v tesno medsebojno zvezo; zemljepis utira pot, a prirodopis stopa trdo za njim.

Jungejeva metoda se ujema z današnjo metodo znanstvenega prirodopisnega zasledovanja in preiskovanja. Prirodopisje dandanes ni več zgolj opisovalna prirodoslovna veda; postala je zgodovina prirode, ki se trudi zaslediti, kako postajajo, kako se razvijajo, kako žive, kako preminevajo prirodnine. V to svrhu je opisovanje prirodnin res najprikladnejše sredstvo, brez katerega ne bi mogli prirodopisci dandanes niti izhajati. Toda opisovanje ni končni namen. Junge tudi sam piše v tem smislu: „Trebaja, učence seznaniti z življenjem v prirodi; zategadelj se nam je manj baviti s popisovanjem prirode nego z zgodovino prirode. Učencu ni treba toliko vedeti o prirodopisu, temuč zna naj opazovati prirodo, ki ga obdaja, in spoznava naj prirodno življenje v glavnih potezah.“

Da pa ne bode kdo krivo tolmačil Jungejeve metode, naj še posebej poudarim, da se Junge popisovanja prirodnin nikakor ne brani in se ga z ozirom na svoja načela niti ne more braniti; kajti le po pozornem in natančnem opazovanju si moremo

pridobiti gradiva, kolikor ga nam je potreba za presojanje, sklepanje in spoznavanje zakonitosti v prirodnem življenju.

Res mu nekateri očitajo, da zanemarja podrobno popisovanje prirodnin, a to sta pravzaprav zakrivila *Kiessling* in *Pfalz*, ki skoraj dočista prezirata popisovanje posamnih prirodnin.¹⁾

Začetnikom v učiteljevanju še podam osnutek, po katerem bi utegnili obravnavati kako združno skupino; evo ga!

A. Pregledno razpravljanje.

1. Lega, meje, oblika in velikost združnega okrožja (se lahko izmeri s koraki).
2. Zemlja v združnem okrožju (peščena, prodnata, ilovnata, apnena ...).
3. Mokrota zemlje v združnem okrožju (zemlja je suha, mokrotna, močvirna; po zadrugi so vrelci; zemlja se zamaka [travniki]; voda se odvaja ...).
4. Rastlinstvo v združni skupini (drevje, grmovje, trava, cvetice, praprot, mahovi, kulturne rastline, plevel ...).
5. Živalstvo v zadrugi (stalno tu bivajoče živali; živali, ki zadrugo obiskujejo ...).
6. Človek in zadruga (človeško delo v zadrugi v raznih letnih časih; človek se po zadrugi izprehaja ...).

B. Podrobno in natančno razpravljanje o zadrugi.

1. O nekaterih rastlinah v zadrugi.
2. O nekaterih živalih v zadrugi.
3. O opravilih, ki jih ima človek v zadrugi v raznih letnih časih.

Naposled še nekaj o opazovalnih zadevah in o razstavi prirodopisnih učil v šolski sobi.

Neposredno opazovanje prirode bistri čute, vežba razsodnost in budi ljubezen do prirode; zlasti pa tudi pospešuje in podpira prirodopisni pouk in je zato zelo koristno, rekel bi, neprecenljive vrednosti.

Opazujemo lahko celo zadrugo in posamne združnike, to pa v raznih letnih dobah. Na listnem gozdu kot zadrugi opazujejo n. pr. učenci, kako pomladi ozeleneva, kako jeseni

¹⁾ Primerjaj: *Dr. Franz Kiessling und Egmont Pfalz*, Naturgeschichte für die einfache Volksschule, Naturkörper der Heimat innerhalb natürlicher Gruppen etc. Ein Handbuch für Lehrer. Braunschweig Bruhn's Verlag. 1888. Potem: *Methodisches Handbuch für den Unterricht in der Naturgeschichte an Volks- und höheren Mädchenschulen*. Ravno tam 1887.

orumeneva, kako listje pada, kakšne plodove obrodi drevje in grmovje itd. Na travniku vidijo, kako oživi spomladi trava, kako se prikazujejo travniške cvetice, kako se izpreminjajo na travniku prevladajoče barve, kdaj trave cveto, kdaj je prva, kdaj druga košnja; dalje, katere živali so na travniku stalne, katere travnik le obiskujejo itd.

Na posamnih živalskih združnikih lahko opazujejo učenci velikost, obliko, površino, barvo, dele njih telesa, njih gibanje in premikanje, glas, rast, razvijanje, bivališče, hrano, škodo ali korist, razmnožbo in še marsikaj drugega.

Pri rastlinskih združnikih učenci lahko določijo njih nahajališče, velikost (visokost), obliko (habit), dele in barvo cveta, čas cvetja, kakovost ploda, čas njega dozoritve, seme, pomen rastline v gospodarstvu narode, njen pomen za človeka itd.

Izprva in vsakokrat pozneje, kadar se zdi učitelju potrebno, da učencem napotke in navodila, kako naj opazujejo združno skupino ali nje posamne ude.

Opazbe naj učenci zabeležujejo v poseben zvezek, katerega učitelj včasih preglej.

To, kar so učenci na kakem predmetu opazili, povedo v tisti učni uri, v kateri je opazovani predmet na vrsti.

Sličnega pomena kakor opazovanje v narodi pod milim nebom je opazovanje učil (nagačenih živali, rastlin, rudnin, slik), katera učitelj v šolski sobi razstavi nekaj dni prej, nego o njih v šoli razpravlja.

Opazbe učenci zapisujejo v beležnico; učitelj te beležke v pouku izkoristi.¹⁾

Književnost.

A. Strokovna (slovenska) književnost.

1. Živalstvo in somatologija.

Dulár Franjo, Umna živinoreja, I. in II. knjiga. Družba svetega Mohorja v Celovcu 1894 in 1895.

Erjavec Fr., Somatologija po dr. Jan. N. Woldřichu. V Ljubljani 1881.

Erjavec Fr., Naše škodljive živali. Družba sv. Mohorja v Celovcu 1880.

Erjavec Fr., Domače in tuje živali v podobah. Družba svetega Mohorja v Celovcu 1868 in pozneje.

Erjavec Fr., Prirodopis živalstva s podobami. V Ljubljani 1881.

¹⁾ Razpravljati bi še bilo treba o šolskih izletih, o šolskem vrtu, o terarijih in akvarijih kot učnih pripomočnikih za prirodopisni pouk; toda zaradi pomanjkanja prostora smo morali to misel opustiti. Morebiti pozneje kdaj o tem. *Pis.*

Erjavec Fr. in *Tušek I.*, Botanika in zoologija po Schödlerju. V Ljubljani 1875.

Volčič J., Domači zdravnik. Družba svetega Mohorja v Celovcu 1874.

Žnidaršič I., Oko in vid. V Ljubljani 1880.

2. Rastlinstvo in poljedelstvo.

Cilenšek M., Naše škodljive rastline. Družba sv. Mohorja v Celovcu 1892—1896.

Cilenšek M., Naše koristne rastline. Družba sv. Mohorja v Celovcu. (Za natisk pripravljen rokopis.)

Pokorny-Erjavec, Prirodopis rastlinstva s podobami.

Koprivnik J., Umni vrtnar. Družba sv. Mohorja v Celovcu. (Za natisk pripravljen rokopis.)

Kramer E., Kmetijsko berilo. Trst 1887.

Kuralt Fr., Umni kmetovalec. Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Kuralt Fr., Umni sadjerejec. Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Podgorec V., Domači zdravnik, po naukih in izkušnjah župnika Kneippa. Družba sv. Mohorja v Celovcu 1892.

Rohrman V., Poljedelstvo, I. in II. snopič. Družba sv. Mohorja v Celovcu 1897. in 1898

Schreiner H., Botaniški listi. Matica Slovenska v Ljubljani 1884.

Tomšič I., Sadjereja v pogovorih. Družba svetega Mohorja v Celovcu.

Tušek I., Prirodopis rastlinstva s podobami. V Ljubljani 1872.

Tušek I., Štirje letni časi po Rossmässlerju. V Ljubljani 1867.

3. Mineralogija in geologija.

Pokorny-Erjavec, Prirodopis rudninstva. V Ljubljani.

Erjavec Fr., Rudninstvo po Fellöckerju. V Ljubljani.

Zajec I., Mineralogija in geognozija po Schödlerju. V Ljubljani.

B. Metodiška književnost.

Lüben August, Anweisung zu einem methodischen Unterrichte in der Thierkunde und Anthropologie. Leipzig, Brandstetter.

Lüben August, Anweisung zu einem methodischen Unterrichte in der Pflanzenkunde. Halle, Anton.

Rossmässler A., Der naturgeschichtliche Unterricht; Gedanken und Vorschläge zu einer Umgestaltung desselben. Leipzig 1860.

- Fuchs Th.*, Anleitung zur Besprechung mineralogischer und geologischer Gegenstände im Anschlusse an den Anschauungs-Unterricht. Wien, Pichler.
- Zenz W., Dr.*, Methodik des naturgeschichtlichen Unterrichtes. Wien, Hölder.
- Rothe C., Dr.*, Methodik des naturgeschichtlichen Unterrichtes. Handbuch der spec. Methodik v. Rob. Niedergesäss. V. Theil. Wien 1884, Pichlers Witwe u. Sohn.
- Junge Fr.*, Der Dorfteich als Lebensgemeinschaft. Kiel, Lipsius und Fischer 1885.
- Junge Fried.*, Culturwesen der deutschen Heimat nebst ihren Freunden und Feinden, eine Lebensgemeinschaft um den Menschen. I. Pflanzenwelt. Kiel 1891.
- Vögler R.*, Präparationen für den Naturgeschichts-Unterricht in der Volksschule. I. Der Nadelwald und seine Glieder. II. Der Sumpf und die Wiese. Dresden, Bleyl und Krämerer 1888.
- Schreiner-Koprivnik*, Prirodopisni pouk v ljudski šoli po načelih Fr. Jungejevih. Maribor 1895. (Knjiga je pošla.)
- Twiehausen* (Theodor Krausebauer), Der naturgeschichtliche Unterricht in ausgeführten Lectionen. Leipzig 1895. (Izvrstno delo!)
- Scheller E.*, Die naturkundlichen Excursionen. Deutsche Blätter für erziehenden Unterricht. 1879.
- Pilz Ernst*, Ueber Naturbeobachtungen des Libulus. Weimar 1882.
- Seifert R.*, Naturbeobachtungen. Aufgabensammlung und Anweisung für planmässige Beobachtungen der Volksschule. Leipzig 1892. I. u. II. Heft.

č) Prirodoslovje.

(Fr. Hauptmann.)

I. O metodiki vobče.

Metodika prirodoslovnega pouka se je začela uspešno razvijati še le v minulemu stoletju, potem ko je slavni pedagog *Diesterweg* (Wegweiser, 1829) objavil jasne svoje nazore ter označil glavne točke metode z vprašalniki: „kaj, kako, čemu in zakaj“, in ko je *Johannes Crüger*¹⁾ zavdal (1852) z rezko kritiko odločilni udarec izdavnarjem privajenim nesmiselnostim do-

¹⁾ Die Physik in der Volksschule. Ein Beitrag zur methodischen Gestaltung des ersten Unterrichts in der Physik. 13. Auflage. Leipzig, Körner. 1880.

tedanje metode; postavil je ves prirodoslovni pouk na eksperimentalno podlago ter odkazal poskusu prvo mesto.

V Avstriji je to stroko prvi obdeloval *dr. Eogen Netolicska* od l. 1858. dalje.¹⁾

V razvoju prirodoslovne metode se dado vobče razločevati tri smeri. Prva razvija metodo iz bistva učnega predmeta, ne ozirajoč se na duševno stališče učencev. Druga poskuša, učno stvarino podrediti individualnosti učencev ter jo podati v takem izboru in taki razvrstitvi, da zbudi učencem zanimanje. Tretja, najnovejša smer stoji z ozirom na izbiranje in razvrščevanje učiva na nekako materijalističkem stališču, ker spaja prirodoznanski pouk vobče z „naukom o človeku“ ter stvarino obdeluje zgolj s stališča koristnosti.

V elementarnem pouku prirodoslovja prideta v poštev samo zadnji dve smeri, prva kot znanstvena metoda prija le višjim stopnjam.

Metodiko kemije so spravili v nov tir *dr. Ferd. Wilbrandt*,²⁾ *dr. Rud. Arendt*³⁾ i. dr. Arendt razvija temeljne kemijske pojme in zakone iz opazovanja kovin, ki jih denemo na zrak ali pa v ogenj; Wilbrandt pa najprej govori o svojstvih zraka in vode.

Dostavimo-li še, da so vplivale na metodo prirodoslovnega pouka po eni strani „živiljske skupine“, po katerih je Junge zasnoval prirodopisni pouk, in ki so rodile razvrstitev po „naravnih skupinah“, po drugi strani pa Herbartove „formalne stopnje“, tedaj smo označili na kratko glavna pota, po katerih se kreta vse metodiško prizadevanje novejšega časa.

O formalnih stopnjah. Glavne stopnje metode, kakor jo je uredil Crüger, so: 1. Poskus in opazovanje; 2. izvajanje prirodnih zakonov ali pravil; 3. uporaba.

Ta načrt se je sčasoma izpopolnil pod vplivom Herbartovim in njegovih naslednikov (Zillerja i. dr.) s tem, da se je zgradila splošna učna šablona, katera se da primerno prilagoditi pouku vsakega učnega predmeta; to so tiste znane formalne stopnje. Po njih se je pomaknil poskus in opazovanje kot stopnja podajanja ali sinteze s prvega mesta na drugo, na prvo pa je stopila pripravljalna ali analitiška stopnja. Drugo Crügerjevo stopnjo so razcepili v dve: v stopnjo združevanja

¹⁾ Methodik des physikalischen Unterrichtes an Volks- und Bürgerschulen. Wien, Pichlers Witwe & Sohn. 1879 — Netolicszkov „Lehrbuch der Physik und Chemie für Knaben- und für Mädchenbürgerschulen“, je še zdaj v rabi.

²⁾ Ueber Ziel und Methode des chemischen Unterrichtes. Hildesheim. 1881.

³⁾ Methodischer Lehrgang der Chemie Durch eine Reihe zusammenhängender Lehrproben dargestellt. Für angehende Lehrer und Schulamts-candidaten. Halle a. S. 1887.

ali asocijacije in v stopnjo urejevanja, sistema (abstrakcije). Tretja stopnja Crügerjeva se zove po Herbartu nedosledno stopnja metode.

Izmed znamenitih zastopnikov Herbartove-Zillerjeve šole naj imenujemo *Reina*, *Pickla* in *Schellerja*¹⁾ in pa *P. Conrada*.²⁾ Conrad je Herbartovo-Zillerjevo metodo dosledno izvedel glede prirodoslovnega pouka ter metodiški obdelal vso elementarno fiziko; v sredino vsega pouka je postavil posamni fizikalni predmet

Ker je P. Conrad glede fizike glavni zastopnik Herbartove-Zillerjeve šole, naj čitatelje z njim natančneje seznanimo. V uvodu I. knjige utemeljuje svoje učno postopanje blizu tako-le:

Z dušeslovnega stališča je vse učenje³⁾ izprva primenljivo (aperceptivno), potem posnemljivo (abstraktivno). To je dejstvo. Učenje je torej le možno, ako je učencu na razpolago dovolj prejšnjih, starejših, na dotični predmet se nanašajočih predstav.

Kadar kaj novega opazimo in zaznamo, a v naši duši ni nič sorodnih predstav, torej nič enakega ali vsaj sličnega ali takega, kar bi se v pripravnem trenutku povzpelo čez prag naše zavesti, tedaj se nam ne odpro vrata do razumevanja; ko preneha čutni vtisk, preneha tudi njega učinek.

Duševno delo učenja se vrši torej tem lažje, čim večji in jasnejši je krog onih predstav, ki so novim predstavam sorodne ali slične ali sploh z njimi v kaki zvezi, in čim boljše je urejen tisti krog. Zato Herbartovo ukoslovje zahteva, da se pouk ne sme začeti s podajanjem nove tvarine, temuč poprej naj se sestavijo in razbistrijo starejše predstave, ki so z novo tvarino v kakšni zvezi, ter naj se, če je treba, primerno uredi za posamni slučaj. Na ta način se usposobi naš duh, da se izlahka polastimo nove tvarine, da jo „primenimo“ (apercipujemo).

Iz tega vzroka se tudi v prirodoslovnem pouku obravnavanje nove tvarine ne sme začenjati s poskusi, ampak vselej je poprej treba, razmotriti izkustveni krog učencev.

Orodje in priprave, ki se pogostoma rabijo, prirodni pojavi, očitno uporablanje prirodnih zakonov, o katerih ima učenec dovolj primenljivih (apercipujočih) predstav — vse to boedi sredotočje fizikalnemu pouku ob njega začetku, v sredini

¹⁾ Theorie und Praxis des Volksschulunterrichtes. 5. Auflage. Leipzig. 1893.

²⁾ Präparationen für den Physik-Unterricht in Volks- und Mittelschulen. Mit Zugrundelegung von Individuen. Nach Herbartschen Grundsätzen bearbeitet. Dresden, Bleyl & Kämmerer. I. Theil Mechanik und Akustik. 1889. — II. Theil Optik, Wärme, Magnetismus und Elektrizität. 1898.

³⁾ Samo ob sebi je jasno, da nam je v mislih „učenje“ v pravem pomenu besede, t. j. tako, da razumemo; ne pa ono „učenje na pamet“, pri katerem morebiti ničesar ne razumemo.

in ob koncu; poskusi naj se uvrste povsod, kjerkoli so potrebni za tolmačenje podrobnosti.

Posamni fizikalni predmet — metodiška enota.

Conrad imenuje vsak posamni fizikalni predmet, ki tvori jedro poučne metodiške enote, „fizikalni individuv“; okoli fizikalnega individuva se mu suče ves pouk.

Prva glavna pridobitev Herbartove pedagogike je torej dušeslovno upravičena zahteva, naj se izkoristi, predno pride na vrsto poskus, izkustveni krog učencev v ta namen, da se olajša primena (apercepcija); druga Herbartova pridobitev pa je ta, da so njegovi nasledniki našli nova pota glede razvrščevanja učne stvarine. Toda o tem pozneje; za sedaj si predočimo bistvo metodiške enote po Conradu.

V prvem poglavju o plinastih telesih je govor „o zračnem tlaku“. Fizikalni individuv je: Vodna sesaljka; razloži naj se, kako se v sesaljki voda vzdiguje (A).

V to svrhu je treba iz pojavov pri sesaljki najprej dognati navzočnost zračnega tlaka sploh (a). Za to pa je treba dokaza, da je zrak podvržen težnosti (b); tega pa ni možno dognati brez znanja njegove telesnosti (neprodinosti) (c). Ko je to vprašanje rešeno, pride na vrsto tehtanje zraka (b). Dotični poskus se izvrši s pomočjo vretja vode (d). V stekleni balon vliješ malo vode ter jo zavreš; odhajajoče pare iztirajo zrak iz lambika, ki se nato dobro zamaši. Lambik se tehta pred vretjem in po vretju; iz razlike v teži se sklepa na težo zraka (b), torej na zračni tlak (a).

Ko se vrnemo k sesaljki (A), nas prešine pomislek, nastane-li v njej popolna zračna praznota (e). Da pa to doženemo, se nam je treba baviti s celo vrsto novih poskusov o napetosti zraka (f); poslužimo se nazadnje še Heronove buče (g) in celo zračne sesalke (h). Ko smo vse to predelali, naposled še doženemo, kaj in kako se godi v vodni sesaljki (A).

Iz tega, kar smo navedli, je videti, da je Conrad pod fizikalnim individuom „sesaljka“ spojil vso elementarno aerostatiko razen tlakomera; in res je postavil ta individuv na začetek, v sredino in ob konec metodiške enote. Vsi izvodi so dosledni in izredno zanimivi; zato knjigo priporočamo vsem učiteljem.

O nasprotstvu proti formalnim stopnjam. Zoper Herbartovce in njih formalne stopnje se je pojavila v minulem desetletju krepka protistruja.¹⁾ Oponaša se jim, da sicer zahte-

¹⁾ Primerjaj knjigo: Dr. phil. P. Bergemann. Die Lehre von den formalen und den kulturhistorischen Stufen und von der Concentration im Lichte der unbefangenen Wissenschaft. Leipzig, Haacke. 1897; potem pedagoške časnike, n. pr. „Freie Bahnen“ i. dr.

vajo za pedagogiko ravnopravnost z drugimi vedami, da pa si niso niti na jasnem o učnem smotru samem, katerega bistvo je in bode materijalna in formalna izobrazba; Herbartovcem pa se zdi glavna naloga vzgoja; izobrazbe razuma, intelekta jim je le toliko mar, kolikor služi vzgojnemu načelu. Dasi sami tajе, je vendar njih pouk napojen z moralizovanjem. Zahtevajo, naj se vzgoja in izobrazba razuma vršita popolnem edinstveno, pri tem pa prezirajo, da se značaj ne izobrazuje samo s poukom; poučna beseda ni edino sredstvo vzgoje, temveč značaj je odvisen tudi od prirojene nravi in od navade, katera se polagoma utrdi pod vplivom dobrih in slabih zgledov, plačila in kazni in vseh okoliščin, ki obdajajo učenca od njega prvih dni. Pouk vpliva neposredno na razum, na značaj pa volja, nagon, čuvstvovanje. In glede izobrazbe intelekta zanemarjajo negovanje onih pogojev, brez katerih ni možno tega izobraziti, zanemarjajo izobrazbo pozornosti, spomina in naziralnosti, t. j. zmožnosti, s telesnimi čutili nazirati in zaznavati; zakaj te duševne zmožnosti so pogoji jasnemu predstavljanju.

Herbartovci dalje poudarjajo uravnavanje učne stvarine po načelih koncentracije in kulturno-zgodovinskih stopenj (teorija o kulturnih stopnjah), a v obojem si niso dosledni. Večkrat koncentrujejo reči, ki med seboj niso v nikakršni zvezi, po prosvetnih stopnjah pa razvrščujejo le zgodovinski pouk, priznavajoči neizvedljivost tega načela pri drugih predmetih, n. pr. v prirodoznanstvu, in tu se drže edino le koncentracije.

Poseben člen prve formalne stopnje je napoved učne svrhe (Zielangabe). O njeni važnosti in potrebi ni nikakršnega dvoma; a kakor smo videli v prirodoslovnem pouku pri Conradu, je izbrana metodiška enota mnogokrat preobsežna, tako da jo je treba razklati v več manjših enot. Spričo tega se mora izprva napovedana učna svrha (A) kmalu umakniti drugi, tretji ... (ožji, a b c ... h¹⁾); učenec se zapelje v pravi labirint učnih svrh, v katerem ga takorekoč omami mnogovrstnost naraščajoče stvarine.

Primerjajmo to postopanje poslom pri zgradbi. Stavbnik in delavci imajo zgraditi poslopje in prično delo. A ko so že za temelj izkopana tla, se še le zavedo, da je za zgradbo treba tudi gradiva. Torej hite po prvi kos, ga obdelajo ter položijo v zid, in tako kos za kosom... Toda to vemo vsi, da stavbniki ne zidajo na ta način.

Obsežne metodiške enote zahtevajo od učenca jako napete pozornosti in izvrstnega spomina. Ako se trudi učenec, tem zahtevam ustreči, tedaj ga utegne naporno duševno delo prerano izmučiti; izmučen duh pa ne more več „shvačati“, ker ga je

¹⁾ Glej stran 45.

minilo zanimanje. Pravega zanimanja pa tudi tedaj ni, ako se postavi učencu svrha pred oči, a učenec vidi, da se ji radi mnogih ovinkov prepočasi približuje; dolgočasiti se začne, zlasti, ako je v dosegu glavne učne svrhe treba po več učnih ur.

Metodiška enota bodi torej na prvi stopnji prirodoslovnega pouka tesno omejena, preračunljiva za pol ure do ene ure učnega dela; na višjih stopnjah pa naj nje obseg narašča sorazmerno z duševnim razvitkom učencev.

Formalne stopnje pridejo po Herbartu v rabo še le pri izvajanju onih podrobni učnih enot, v katere je treba razdeliti prvotno metodiško enoto. Potemtakem je pa stopnja asocijacije v tem slučaju prisiljena, torej odveč, ker še ni gradiva zanjo; primerjanje in združevanje predstav ima smisel le tedaj, kadar je obdelana večja skupina učne snovi.

Metoda bodi naravna, logičsko prikladna učni tvarini ter psihološko podprta z ozirom na učence. V njej ni prostora prisiljeni, umetno izmišljeni šabloni.

Navedli smo marsikaj, kar očitajo Herbartovcem, a s tem nikakor nismo namerjali izpodbiti njih formalne stopnje, temuč drage volje priznamo, da je njih izumitev in uvedba pouk znatno pospešila; v njih so bila prvokrat skupljena podrobna navodila, kako je vobče postopati pri pouku malone vseh predmetov. Učitelju, kateremu je jasen nauk o formalnih stopnjah, je vobče jasna učna pot tudi v prirodoslovnem pouku. S tem pa ni rečeno, da učitelj lahko mehanski in šablonski uporablja formalne stopnje, nego s samostalno razsodnostjo jih mora prilagoditi vsaki učni tvarini. Kakor se ista suknja ne prilega vsakim plečem in se v njej le tedaj lahko giblješ, ako je nalašč tebi prikrojena, prav tako je z učno metodo. Učitelj si jo prikroji po svoji in svojih učencev individualnosti z ozirom na učno snov, in s samostalnim porabljanjem splošnih učnih napotkov si zagotovi najboljši uspeh.

Strnemo-li to, kar smemo po dosedanem razmišljevanju smatrati kot neoporečno pravilo, tedaj za metodo prirodoslovnega pouka lahko vzpostavimo ta-le splošni načrt:

I. Učencu je treba zbuditi zanimanje in pozornost. Učitelj mora premotriti duševni obzor učencev, ponoviti že preje predelano tvarino ter napovedati učno svrho ali konkretno ali bolj splošno. Kaj in koliko je tega treba, je zavisno od kakovosti posamnega slučaja, a o tem samostalno razsodi učitelj.

II. Podajanje nove tvarine. Pri induktivnem postopanju se izvrši utemeljujoči poskus prav na začetku ali vsaj bolj ob začetku učne enote, pri deduktivnem postopanju pa zaključuje poskus, če ga je sploh treba, učno snov kot potrdilo novega nauka.

III. Posnetje prirodnoslovnega zakona ali izraz zasnovanega pravila.

IV. Ponavljanje in utrjevanje.

V. Praktiška uporaba.

O učni obliki. Izpregovorimo še besedico o učni obliki. Splošno hvalijo in rabijo vprašalno - razvijalno obliko. Nje korist v prirodnoslovnem pouku je očitna. Z vprašanji najlažje obladaš vso duševnost učenca ter ga najhitreje dovedeš na ono stališče, kjer si ga želiš, ko začneš podajati novo stvarino, pa tudi pri nje nadaljevanju in zvršetku. Po njegovih odgovorih takoj presodiš, ali si kaj dosegel s svojim poukom, in koliko si dosegel.

Ker pa se po vprašalno - razvijalni obliki vsa stvarina z vprašanji in odgovori raztrga na drobne kose, je to na kvar jezikovnemu izobrazevanju. Učenci se na ta način nikakor ne privadijo, celokupno in gladko govoriti o znanem jim predmetu, niti se ne vadijo, več misli v daljšo vrsto združevati.

Iz tega nedostatka kujejo nasprotniki nove šole orodje proti njej, očitajoč ji splošno neuspešnost. Da je taka splošna obsodba krivična, tega ni treba niti dokazovati; toda omenjeni nedostatek je očitno, in treba ga je vsekakor odpraviti. To je možno na dva načina: Ali je 1. strogo zahtevati, ko je stvarina po vprašalno - razvijalni obliki predelana, da učenec vso stvarino v gladkem, nepretrganem govoru ponovi; ali se 2. nova stvarina poda takoj izprva v oni obliki, v kateri naj si jo učenec na vse zadnje zapomni. Učitelj torej predavaj jasno, razločno, izrazito, učenec pa takisto ponavlja. V obeh slučajih se nazadnje lahko pridruži pismena jezikovna vaja.

O koncentrovanju. Vpliv Herbartove pedagogike je kakor kvas provzročil vretje, ki blagodejno pospešuje razvoj ukošlovja. Boj med Herbartovci in njih nasprotniki je razjasnil metodiške nazore, zlasti temeljna načela odgoje in pouka ter odprl nova pota v doseg učnega smotra.

Le-sem spadajo novejši napor v izbiranju in razvrščevanju učne stvarine. Razvrščevanje je važno glede na formalno, izbiranje pa glede na formalno in materijalno izobrazbo. Pri vsem pa je treba imeti pred očmi končni smoter vse odgoje, in ta je: usposobiti gojenca, da se bode mogel kdaj uspešno udeleževati rešitve onih nalog, ki nam jih zastavlja prosvetno življenje.

Tej zahtevi je le moči zadostiti, ako se pri izbiranju učne stvarine kolikor možno oziramo na celi krog kulturnih odnosajev sedanjega časa in pa tudi preteklega, ker brez preteklosti ni moči umeti sedanjosti. Toda krivo bi bilo, pričeti s tolma-

čenjem prosvetnih odnošajev človeštva vobče — saj se človeška prosveta javlja v najrazličnejših oblikah — nego govoriti je najprej o kulturi one človeške družbe, kateri pripada gojenec. V ta namen so postavili novejši pedagogi domovinoznanstvo v središče nižješolskega pouka, ravna se po starem geslu: „Od bližnjega do daljnega!“

Da gojenec dospe do razumevanja one prosvetne stopnje, na kateri naj bi kdaj uspešno deloval, je treba tudi v prirodoslovnem pouku kakorkoli spojiti to, kar je okrog njega in v prirodi spojenega, kar je v medsebojni dotiki ali sploh v razmerju skupnosti. S tega stališča je treba tolmačiti stremljenje za koncentracijo učne stvarine po „životnih skupinah“, po „prirodnih skupinah“ in nekoliko ožjih „životnih občinah“, združevanje mineralogije in kemije v en učni predmet (starejša zahteva), takisto združevanje prirodopisja, prirodoslovja in kemije v prirodoznanstvo (Twiehausen), živalstva, rastlinstva in antropologije v bijologijo, prirodopisja, kemije, prirodoslovja in antropologije (G. Partheit u. Probst,¹⁾ O. M. Seidel²⁾ itd.

Kot višek pretirane koncentracije pa je smatrati združitev vsega prirodopisja s fiziko, kemijo, tehnologijo, poljedelstvom in celo z zemljepisjem v en predmet.

Da navedemo vsaj en primer o koncentraciji, naj pokažemo v obliki skrčenega kazala, kako sta Kiessling in Pfalz³⁾ spojila kemijo in fiziko z antropologijo na ta način, da sta postavila človeka v sredotočje ter podredila prirodoslovne nauke funkcijam človeškega telesa in duha.

I. Hranitev. Skrb človeka za svojo hrano. Voda. Kuhanje, prekapanje. Kuhinjska sol. Mleko, meso in jajca. Krompir, stročni in drugi sadovi. Živila: Voda, ogljenčeva kislina, rudninske soli, skrob, beljakovina itd. Životna toplota. Kurjava, gorivo, hišna peč in dimnik. Toplomer. Svečava, snovi za svečavo; petrolejka.

Izvirni toplote. Kroženje vode. Vetrovi in morski tokovi. Nevihta.

II. Gibanje. Človeška prometna občila: po suhem parni voz — trenje — po vodi plavanje. Stalnost vozil po suhem in po vodi; zrakoplov. Prometna pota v prirodi; kompas.

¹⁾ Naturkunde, v treh delih za srednje šole, 1895, v enem zvezku za ljudske šole, 1898. Dessau. Kahle.

²⁾ Ergebnisse und Präparation für d. Unterricht i d Naturkunde. Leipzig 1898. Fr. Brandstatter. Tu je združen nauk o človeku z živalstvom, rastlinstvom, rudninstvom, kemijo in prirodoslovjem.

³⁾ Anthropologie und Naturlehre für die einfache Volksschule. Der Mensch in Beziehung zur organischen und unorganischen Natur. Braunschweig 1893.

Sredstva v pomoč človeškemu delu. Premikanje bremen; enostavni stroji. Navpično postavljanje, vodoravno polaganje (svinčnica in grebljica).

T e ž n o s t. Vzdiganje tekočin, natega, sesaljka, brizglja, vodovod. Kolesa na veter in na vodo. Merjenje časa. Železo in druge kovine. Steklo. Enotnost prirodnih sil.

III. *Zasnivanje in mišljenje.* Oko in vid, uho in sluh, človeško glasilo. Popolnitev ljudske občevalnosti. Glasbila, zvonila; brzovav in telefon. Zvok in svetloba v celi prirodi. Duh božji v prirodi.

To gradivo sta Kiessling in Pfalz razdelila na štirideset lekcij ter nadaljevanje izdala v drugem delu takisto v štiridesetih lekcijah. Že iz podanega kazala se razvidi, kako zanimiv je prirodoslovni pouk, razvrščen po načelu koristnosti z ozirom na človeka, in kako pisatelja učita, spoznavati razmerje med organsko in neorgansko naravo in pa med človekom.

Koncentrovanje pouka ni le upravičeno, temveč potrebno; saj kaže vsaka naravna množina različnih znakov, in isti ali vsaj slični znaki se nahajajo na različnih naravnih. Tudi vplivajo naravne druga na druga; organsko življenje je tesno zvezano z neorgansko stvarino, in noben organizem, niti rastlinski ali živalski niti človeški ne more obstati sam zase. In kako delujejo naravne sile! Dasi so toli različne, vendar ni nobene, ki ne bi bila z drugimi v razmerju sorodnosti ali zavisnosti, tako da po vsej pravici učenjaki trde enotnost naravnih sil. Naravno in potrebno je torej, da se že mladina uri, spoznavati naravne ne le vsestranski, ampak tudi v medsebojni zavisnosti.

Toda koncentrovanje ima tudi svojo slabo stran, posebno, ako je pretirano. Zadnja leta se res že čujejo glasovi, ki so naperjeni zoper predaleč segajoče koncentrovanje. To pa iz več razlogov.

Ako se n. pr. spaja rudoznanstvo s kemijo, se navadno zanemari prvo napram drugi; prav tako je spajanje prirodopisa s prirodoslovjem vzrok, da se eno ali drugo razpravlja prepovršno. Pri koncentriški razvrstitvi se lahko pripeti, da se kak del enega predmeta popolnoma prezre, dasi je morebiti ali sam zase ali glede na druge dele temeljnega pomena. V tem oziru ima sistematiška razvrstitev gotovo prednost. Pretiranemu koncentrovanju se upirajo tudi zakoni psihologije, kateri prepovedujejo, mladim nevezbanim glavicam nalagati pretežno duševno delo, kakor je n. pr. primerjanje, združevanje, pojmovanje premnogovrstnih in prerazličnih naravnih odnošajev. Pri koncentrovanju povsem različnih predmetov je treba, čestokrat menjati metodo, in pri tem se čisto pripeti, da je en predmet prikrajšan napram drugemu. Naposled pa zahteva koncentro-

vanje od učitelja temeljite znanosti vseh predmetov, ki se imajo spajati, od učitelja in učenca pa največjega napora vseh duševnih sil.

To so glavni vzroki, zakaj ta metoda navzlic dobrim koncentriški prirejenim knjigam ni še prešinila vseh nižješolskih krogov. In vendar je kakor ustvarjena za tisti pouk, ki mladino najlažje povzdigne do razumevanja one vzajemnosti, ki se pojavlja med človeškimi prirodnimi odnošaji; samo do skrajnosti ne smemo tirati koncentracije. Ne smemo spajati povsem različnih predmetov v en predmet, pač pa pri vsakem ozir jemati na druge, tako da se n. pr. v vseh strokah prirodopisja uveljavljajo prirodoslovni nauki, v prirodoslovju pa se jemlje gradivo iz prirodopisja itd.; poleg tega se pojasnjuje razmerje med razpravljano snovjo in človekom.

Pri utrjevanju in ponavljanju je prilika, združiti v skupno to sliko, kar se skupaj nahaja ali v prirodi ali človeškem delokrogu, n. pr. na njivi, v kuhinji, v kleti, v mlinu, v delavnici, na zidališču itd.¹⁾

II. Prirodoslovje v Slovincih.

V prejšnjih vrstah smo poskusili, na kratko označiti sedanje stališče in stremljenje v prirodoslovnem pouku vobče. Oglejmo si zdaj, kako uspevata prirodoslovna veda in nje pouk na domačih tleh.

Ali se moremo ponašati s sijajnimi deli in prevratnimi idejami, ki bi vplivale ali v stvarnem ali v metodiškem pogledu preko domačih mej? Kako neki? Razvoju slovenskega naroda so se od nekaj stavile vse možne ovire; najskromnejša šolska zahteva zbuja še dandanes v nasprotnih taborih huronski krik, in vse naše pridobitve na šolskem polju so polovičarske. Gmotni napredek naroda je zavisen od njega duševne izobraženosti; le-te pogoj je soliden razvoj književnosti, prave književnosti pa ni brez izobraženega jezika. Kdor nam tedaj brani, izobraževati in gojiti materinščino, ta nas ugonablja ne le duševno, ampak tudi gmotno.

Ni se torej čuditi, da Slovenci kakor v prosveti vobče takisto tudi na pedagoškem polju ne napredujemo istomerno s svojimi srečnejšimi sosedi. Med tem ko ti že prezidavajo in olepšavajo mogočno poslopje svoje prosvete, moramo si mi še le tesati bruna ter klesati kamenje.

Slovensko prirodoslovno slovstvo. Navzlic temu je v slovenskem jeziku položen temelj prirodoslovni stroki i v

¹⁾ Primerjaj: Franz May, Seminardirector, Methodik der Naturkunde auf Grund der Reformbestrebungen der Gegenwart mit Anschluss von Lehrproben. 114 str. Düsseldorf, Schwann. 1900. Mk. 1'60.

stvarnem i v metodiškem oziru. Delavcev ni preobilo, a častno je zastopano učiteljstvo nižjih, srednjih in višjih šol.

Hoteč seznaniti čitatelje s sedanjim stališčem prirodoslovja v Slovincih, podamo takoj kratek pregled dotičnega slovstva po tem - le vzporedu: 1. Šolske knjige, 2. poljudno - znanstvene knjige, 3. poljudno-znanstveni spisi, 4. metodika vobče, 5. učni načrti, 6. metodiško obdelovanje učne tvarine, 7. učila in razstave.

1. a) *Fizika za nižje gimnazije, realke in učiteljišča*. Spisal Jakob Čebular, c. kr. višje realke profesor v Gorici. 1882.

b) *Fizika za nižje razrede srednjih šol*. Spisal Andrej Senekovič, c. kr. profesor v Ljubljani. 1883.

c) *Osnovni nauki iz fizike in kemije za ljudske in meščanske šole*. V treh oddelkih. Spisal Andrej Senekovič, c. kr. gimnazijski ravnatelj v Ljubljani. 1892—1894. — Gradivo je razvrščeno po koncentriških krogih, kakor so določeni v avstrijskih učnih načrtih.

Te tri knjige stoje na istem stališču kakor istovrstne knjige za nemške šole ter so odobrene od visokega naučnega ministrstva.

2. Prve poljudno-znanstvene knjige v slovenskem jeziku so bile: a) Vertovčeva *Kmetijska kemija* (Blaznik, 1847), Robidovo *Naravoslovje* (1849) in pa Schoedlerjeva *Knjiga prirode* v izdaji Slovenske Matice, za katero je poslovenil *Fiziko* Ivan Tušek (1869), *Astronomijo* Vil. Ogrinec (1870) in *Kemijo* Fran Erjavec (1870). Za temi so sledila le-ta samostalna dela:

b) *Telegrafija*. Zgodovina njena in današnji njen stan. Spisal dr. Simon Šubic, profesor na vseučilišču v Gradcu. 1875. Ponatisk iz Letopisa Slovenske Matice.

c) *Oko in vid*. Spisal I. Žnidaršič, profesor v Serajevu. Izdala Slovenska Matica leta 1880.

d) *Fizika ali nauk o prirodi* s posebnim ozirom na potrebe kmetijskega stanu. I. knjiga. O toploti, magnetizmu in elektriki z ozirom na vremenske prikazni. 1889. — II. knjiga. O kemiji. 1891. Spisal H. Schreiner, c. kr. učiteljski ravnatelj v Mariboru. Izdala Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Izvrstni strokovnjak, ki zavzema odlično mesto na našem pedagoškem polju, je tu podal prostemu našemu narodu dve zanimivi in prekorientni knjigi, ki se po vsebini in zgledni izvršitvi lahko merita z vsako inojezično knjigo iste vrste.

e) *Elektrika*, nje proizvajanje in uporaba. Spisal Ivan Šubic. Izdala Slovenska Matica leta 1897. in 1898.

„Telegrafija“ dr. Simona Šubica in „Elektrika“ Ivana Šubica sta izvrstni znanstveni knjigi, pisani v poljudni obliki; v njiju je prvič obdelana v našem jeziku vsa novejša elektrotehnika. Pisatelja sta si stekla posebne zasluge, da sta Slovence seznanila z novejšimi elektriškimi iznajdbami ter dokazala, da je slovenščina sposobna tudi za obdelovanje tako težavnih znanstvenih predmetov, kakor je n. pr. elektriška stroka.

3. Po knjigah Slovenske Matice in po naših leposlovnih in šolskih listih je raztreseno dobršno število spisov, ki se bavijo s posameznimi deli prirodoslovne stroke.

Med temi naj omenimo:

a) *Žarenje neba*. Spisal dr. I. Križan,¹⁾ profesor v Varaždinu. Kres, 1884. — Potem istega pisatelja *Naravoslovne črtice (Popotnik)*, 1885—1886), v katerih je poljudno obdelan v štirinajstih poglavjih ves nauk o zvoku (akustika), od postanka zvoka pa do spojitvenih (kombinovanih) glasov in vzrokov zglasja in nezglasja.

b) *Prirodoslovni spisi dr. Simona Šubica*:²⁾ O imenitnejših elektriških iznajdbah. Kres, 1882.; Občni potopi starih in novih dni. Ljublj. Zvon, 1888.; Nekaj svete starine na nebu in na zemlji. Ljublj. Zvon, 1890.; Ogenj svetega Elma. Ljublj. Zvon, 1891.; Nebeški in pozemeljski ogenj. Ljublj. Zvon, 1892.; Evropski mednarodni čas. Ljublj. Zvon, 1894.; Svet, ki se je pogubil. Ljublj. Zvon, 1894.; Kameneni dež. Ljublj. Zvon, 1896.; Temelji vremenoznanstva. V Zborniku Slov. Mat. 1900.; O zrakovstvu. Ljublj. Zvon, 1900 itd.

Ti spisi so zgrajeni na strogo znanstveni podlagi, a vanje so vpletene noveše hipoteze o prirodoslovskih in zvezdoslovskih stvarih; odlikujejo se po duhoviti, modroslovsko uglobljeni zasnovi in po divni, vprav mladeniški domišljivosti. Tudi jezik je dovolj gibčen. Članki bi zavzemali v vsakem slovstvu prvo mesto; zato se je nadejati, da jih tudi Slovenci dostojno uvažijo.

c) *Spisi Ivana Šubica*, objavljeni v Letopisu Slovenske Matice, so ti-le: *Voda*, 1887; *Fotografija*, 1889; *Barve in njih uporaba v ornamentiki*, 1891; *Gorenjska kotlina in ljublj vodovod*, 1893.

¹⁾ Nbroj znanstvenih člankov v hrvaškem jeziku je objavljenih v Radu Jugoslov. akad. Prim. o tem Glaserjevo Zgodovino slov. slovstva IV. 220. in 221.

²⁾ Nekateri spisi so izšli v Radu Jugoslov. akadem. in pa v „Dom in Svetu“. V učenjaških krogih je pisatelj vrlo znan kot veščak glede na mehansko teorijo o toploti.

d) *O zrakoplovstvu* je pisal v *Ljublj. Zvonu* dr. Ign. Klemenčič leta 1886.¹⁾

e) *O spektralni analizi* kot pripomočku v astronomiji in o *telegrafskih vremenskih poročilih* je pisal profesor *Vinko Borštner* v *Kresu* leta 1881, oziroma 1882.

f) *Zvezdoslovno stroko* obdeluje profesor *Matej Vođušek* že čez 25 let v slovenskem in nemškem jeziku

g) *O vremenskih pojavih* na slovenskem ozemlju je priobčil profesor *Ivan Seidl* več temeljitih člankov, n. pr.: *O osnovni toplini ljubljanski* v *Zvonu* leta 1886. in *o menjavi topline v Ljubljani* v *Zvonu* leta 1889

h) *O raznesilih*, osobito o smodniku, nitrocelulozi, nitroglicerinu, dinamitu in drugih malodimnih strelivih novejšega časa glej *Smolnikov* spis v *Ljublj. Zvonu* leta 1895.

i) Poljuden spis *o strelovodu* je objavil *France Hauptmann* v *Koledarju Družbe sv. Mohorja* za l. 1895.²⁾

4. *O metodiki.* a) Med delavci na metodiškem polju je prvega imenovati profesorja *L. Lavtarja*, ki je leta 1880. v *Učiteljskem Tovarišu* in v ponatisku objavil članek: *Nekaj o načrtu za prirodoslovje na srednji stopnji* (v 3., 4. in 5. šolskem letu). Poleg splošne kritike o primernosti tvarine obsega ta spis tudi nje stvarno in metodiško razpravljanje.

b) *Praktična metodika za učitelje in učiteljske pripravnike.* Spisal *Ivan Lapajne*. V Ljubljani, 1882. Pisatelj je že leta 1876. po *Deckerju* poslovenil *Fiziko in kemijo za višje razrede ljudskih in meščanskih šol* V *Metodiki*, ki se ozira na vse predmete narodne šole, je podal v posebnem poglavju porabna navodila za prirodoslovni pouk.

c) *Fizika v nižjih šolah.* Metodična razprava Spisal *France Hauptmann*. Ponatisk iz *Popotnika* l. 1884.³⁾

d) V spisu: *Kako se ima vaditi prosta in nepretrgana ponova čitanje in realistične tvarine* je podal v *Popotniku* (1899) pisatelj *V. Pulko* praktiška navodila, kako je treba utrjevati predelano tvarino, ozirajoč se tudi na prirodoslovno stroko.

¹⁾ Kot učenjak in eksperimentator je bil vsemu učenemu svetu znan po svojih eksaktnih meritvah o najtežavnějšíh prirodoslovnih predmetih. Njegova mnogoštevilna dela so objavljena v izvestjih c. kr. akademije znanosti na Dunaju in po znanstvenih časopisih. Njegova prerana smrt († 5. septembra leta 1901. v Trebnjem) je velika izguba za vedo in za slovenski narod.

²⁾ O istem predmetu je objavil prof. I. Fajdiga temeljit in strogo znanstven spis pod naslovom: „Die atmosphärische Elektrizität und der Blitzableiter“. Gl. Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums in Rudolfswert 1895/96.

³⁾ Gl. istega pisatelja: *Methodik des Unterrichtes in der Naturlehre.* (Für die österr. Lehrer- u. Lehrerinnen-Bildungsanstalten). Wien, Hölder. 2. Aufl. 1899.

5. Poleg vladnih načrtov za pouk v prirodoslovju, ki so izšli tudi v slovenskem jeziku, je omeniti še *Tomaža Romiha Podrobni načrt za pouk v prirodoslovju na eno-, dvo- in trirazrednicah* (štiriletni kolobar). *Popotnik*, 1880.

6. Metodiškega obdelovanja posameznih delov prirodoslovne tvarine se je marljivo udeleževalo največ nižješolsko učiteljstvo.

a) *Prirodoslovene črtice in Poučne izgleds iz prirodoslovja* je podal *Tomaž Romih* v *Popotniku* (1880—1881). Žal, da jako spretni strokovnjak ni nadaljeval pričetega dela.

b) *Najvažnejši poskusi v pojasnjenje prirodoslovnih beril II., III., IV. čitanke. Ernest Slanc. Popotnik*, 1895. Obdelani so v tem spisu ti-le predmeti: Razširjanje toplote, toplomer, zrak, kislec, dušec, zračni tlak, pumpa sesaljka, voda, kuhanje, hlapenje, občujoče posode, plavanje, svetloba, mavrica, magnetizem, elektrika torņa in tična, elektromagnet.

c) *O rabi navorja. France Hauptmann. Popotnik*, 1886.

d) Krajše metodiške razprave je priobčilo več učiteljev v *Popotniku*, n. pr.: *O ogljenčevem okisu Miha Kokot* (1880), *o goreči vodi Jos. Lasbacher* (1884), *o parnem stroju V. Pulko* (1899) itd.

To je kratek pregled slovenskega prirodoslovnega slovstva. Trditi, da je popoln, si ne upamo; niso nam bili vsi viri na razpolaganje. Ako pa pomislimo, da je to plod izza zadnjih petindvajset let, nas z zadovoljnostjo navdaja misel, da smo učinili v skromnih svojih razmerah v tej stroki več, nego smo se mogli sami nadejati. Razen vladno odobrenih šolskih knjig imamo deloma v poljudno-znanstveni, deloma v metodiški obliki obdelano kemijo in pa vso fiziko razen mehanike. Želeti bi bilo, da se tudi ta nedostatek kmalu popolni.

7. *O učilih.* Jako na slabem smo pa glede na učila za prirodoslovni pouk v nižjih šolah. Vse kar smo doslej učinili, je to, da je *dr. Tomaž Romih* v sporazumljenju s tvrdko dr. Houdek & Hervert v Pragi l. 1890. poslovenil nje mali cenik pod naslovom: „Prvi slovenski popis fizikalnih aparatov s podobami, cenami ter z navodom, kako jih rabiti“, ter da je ta tvrdka dala na razpolaganje manjšo in večjo zbirko fizikalnih aparatov po znižani ceni šolam po Slovenskem.

Toda nekaj vendar lahko še dodenemo! Ne smemo namreč prezreti, da nekateri učitelji store v tem predmetu več nego svojo dolžnost, da si n. pr. sami izdelujejo priprave za poskuse v mehaniki, elektriki itd. ali pa si jih celo na svoje stroške

naročajo pri domačih obrtnikih.¹⁾ Dalje je znano, da je slovensko učiteljstvo domačemu šolstvu v prosep uprizorilo več razstav za učila, n. pr. troje deželnih v Gorici l. 1875., 1884. in 1894. in eno l. 1893. na c. kr. učiteljišču v Mariboru za velik del Spodnjega Štajerja pod vodstvom neumorno delavnega ravnatelja H. Schreinerja. Učila za prirodoslovni pouk so bila posebno na razstavi v Mariboru dobro zastopana, večinoma po izdelkih učiteljskih rok.

Naposled je omeniti, da je slovensko učiteljstvo storilo znamenit korak v prosep učilstva sploh, ko je ustanovila l. 1898. „Zaveza slovenskih učiteljskih društev“ v Ljubljani v proslavo in spomin plodonosnega 50letnega vladanja Njega veličanstva cesarja Franca Jožefa po predlogu ljubljanskega učitelja Jakoba Dimnika „Šolski Muzej slovenskega in istrsko-hrvatskega učiteljstva“.

Koliko je „Muzej“ doslej napredoval, poročevalcu ni znano; nadejati pa se je, da naše učiteljstvo in šoli prijazni krogi z vztrajnim in vzajemnim naporom častno rešijo prevažno nalogo, in da bo v „Muzeju“ sčasoma dostojno zastopana tudi prirodoslovna stroka.

Doslej so pač naše ljudske šole izvečine slabo preskrbljene z učili za prirodoslovni pouk; jedva glešta vsaka toplomer in tlakomer.

Vzrokov tej neveseli prikazni je mnogo. Prvič nam nedostaje izdelovalca ali vsaj založnika fizikalnih in kemijskih priprav na domačih tleh, dasi bi bilo dela in zaslužka dovolj, ako bi se blizu 800 ljudskih in nekaj srednjih šol združilo na podporo poštenega domačega podjetnika. Toda česar doma ni, se dobi drugod.

Drugič je tega krivo učiteljstvo samo, ki se premalo briga za nabavo prirodoslovnih učil, bodisi, da važnost prirodoslovnega pouka prenizko ceni, ali da sploh nima zanimanja za ta predmet. Trde besede, a potrebne! Kajti čujte! Na Romihov poziv si je naročila do l. 1895. ena sama šola v Slov. Štajerju aparatov pri dr. Houdku in Hervertu v Pragi. Ali si nekatere šole naročajo drugod kaj, nam ni znano. Omenili smo zgoraj, kako se dejanski trudijo nekateri učitelji; toda teh učiteljev je le malo, a bili bi lahko vsem drugim v zgled.

Tretjič pa moramo takoj, da ne bomo delali krivice učiteljem, ožigosati malomarnost krajnih šolskih svetov. Od učitelja se ne more zahtevati, da bi na svoje stroške kupoval potrebna učila. To je dolžnost onih, katerih je šola. Je nekaj častnih

¹⁾ Nekateri učitelji so razstavili svoje izdelke na deželnih razstavah v Gradcu l. 1880. in 1890. ter so jih potem izročili c. kr. deželnemu šolskemu svetu v razpolago. Nekaj teh aparatov je dobilo v dar c. kr. učiteljišče v Gradcu. Med izdelovalci je troje slovenskih učiteljev.

izjem, a silno malo. Velika večina krajnih šolskih svetov v svoji zanikarnosti nima niti pojma o važnosti učil, da, med njimi so celo očitni nasprotniki šole! Mnogim šolskim občinam pa žalibog res nedostaje gmotnih sredstev; kajti med njimi so tudi take, ki sicer naroče učila, a ostanejo na dolgu.

V omenjenih slučajih pripade učitelju težka naloga, pridobivati šoli prijateljev, ude krajnih šolskih svetov izpodbujati, nevedneže poučevati, jim pojasnjevati, da šola brez učil je kakor kmet brez kmetijskega, rokodelca brez rokodelskega orodja. S potrpežljivim, a vztrajnim dreganjem se doseže marsikaj, če ne več, vsaj to, da se določi majhen vsakoleten znesek v popolnitev učil. Na Štajerskem so okrajni šolski sveti to naravnost zakazali podrejenim šolskim občinam.¹⁾

Kako je s prirodoslovnim poukom po slovenskih pokrajinah? — Dasi je že Komenský skoro pred tristo leti zahteval realistiškega pouka, so začeli v Avstriji še le za Marije Terezije sprejemati nekaj prirodoznanskih beril v šolsko čitanko (Felbiger, 1774). — Kranjski deželni zbor je dne 6. aprila l. 1848. po poročilu in predlogu dr. Bleiweisa sklenil peticijo za primerno razmnožitev narodnih šol, ustanovitev dekliških šol, uvedenje koristnih strok v ljudsko šolo (n. pr. prirodopisa, poljedelstva, zdravilstva itd.²⁾) — Tudi Slomšek je v *Drobtinica* izrecno naglašal važnost naravoslovnega pouka. Ponašamo se torej z dvema veljavnima narodnjakoma naprednega mišljenja, ki sta oba zahtevala uvedenje realistiškega pouka v nižje šole. Pri vsem tem se sme reči, da prirodoslovnega pouka v šolah po Slovenskem ni bilo pred l. 1869., ko je državni šolski zakon provzročil velik prevrat. Splošno obvezno šolanje in uvedenje prirodoslovnega pouka sta temeljna kamena v avstrijskem šolstvu, katera je položil omenjeni zakon.

A tudi potem, ko je prirodoslovje zavzelo zakonitim potem mesto med učnimi predmeti, je ostalo še dolgo časa le na papirju, in v istini se je prirodoslovni pouk razširjal počasi, silno počasi. Novi šolski zakon je sicer stopil na videz takoj v veljavo, a v bistvu se ni dala kar čez noč stara šola preustrojiti v novo. Starejšim učiteljem je delala preosnova težave; treba je bilo novega učiteljskega zaroda, izobraženega na novo ustanovljenih učiteljskih, in poskrbeti je bilo notranjo šolsko opravo in potrebna učila.

¹⁾ Glede učil vsake vrste posreduje „Permanente Lehrmittelausstellung“ v Gradcu, Sackstrasse 16. Nje četrtletna izvestja „Lehr- und Lehrmittel-Magazin“ stanejo na leto K 2.40.

²⁾ Apih, Slovenci, str. 80.

Še le tedaj, ko je prebolel neizogibne prehodne bolečine, je polagoma uspeval prirodoslovni pouk, in tako imamo dandanes šole, ki ga skrbno goje. Da prirodoslovna stroka še ni povsod na oni stopnji, ki jo zahtevata zakon in blaginja naroda, tega so vzrok krajevne in druge razmere.

Že zgoraj smo omenili, da je nedostajanje učil velika ovira uspešnemu prirodoslovnemu pouku; še bolj žalostno, a resnično je pa to, da so tudi šole, ki imajo sicer nekaj učil, a ta leže neporabljena, lepo spravljena v omari ali pa tudi zaprašena v kakem kotu. Jako neugodno vpliva na razvoj prirodoslovnega pouka neredni šolski poset vobče in pa tista poletenska oprostitev učencev zadnjih šolskih let v kronovinah z osemletnim šolanjem; na ta način se odtegujejo pouku učenci baš v oni starosti, ko bi bili sposobnejši, razumevati prirodoslovne nauke. Takisto v kronovinah s šestletnim šolanjem, kamor žalibog spada večina Slovencev, ni pričakovati onega uspeha, ki e možen pri rednem osemletnem šolanju.

Kako pa je s prirodoslovnim poukom po šolah s tujim učnim jezikom, v katere love in tlačijo tudi trdo slovenske otroke, in pa na dvojezičnih šolah, kjer se naši učenci še le prične učiti novega učnega jezika, o tem izreka pedagogika uničujočo sodbo!

Zvršujoč te kratke črtice, pozivljamo vse poklicane kroge, osobito slovensko učiteljstvo na neumorno, skupno delovanje v prid realistiške izobrazbe, brez katere si dandanes noben narod ne more zagotoviti obstanka. Kjer se je prirodoznanski pouk v nižje šole uvedel že pred sto leti ali še prej, kakor n. pr. na Pruskem, tam se prebivalstvu ni bati za bodočnost. Učiteljstvo pa, kateremu je izročena izobrazba narodovih mas, delaj z zavestjo, da si steka največje zasluge za svoj narod baš s tem, da kar najintenzivnejše goji njega realistiško izobrazbo.

Razen zgoraj navedenega slovstva priporočamo še sledeča dela: *Dr. E. Netoliczka, Die Naturlehre für den Unterricht in den höheren Classen der Volksschulen.* Wien, Pichlers Witwe und Sohn. 24. Aufl. 1897. 80 h. — *Experimentierkunde.* 2. Aufl. umgearbeitet von *Konrad Kraus* 1893. Ibid. K 240. — *Dr. K. Rosenberg, Experimentierbuch für den Elementarunterricht in der Naturlehre.* Mit besonderer Berücksichtigung der Bedürfnisse der österreichischen Bürgerschulen und im Anschluss an Swoboda-Mayer's Naturlehre für Bürgerschulen. Wien, Hölder. 3 Theile. 1898—1900. I. Th. K 140. — II. Th. K 180. — *W. Probst, Lehrplanskizze einer Naturkunde nach Lebensgemeinschaften.* Auf Grundlage der Naturkunde von Partheit u. Probst. Dessau, Kahle. 1899. 72 h.

Opozarjamo tudi na izvrstno zbirko stenskih slik: *Physikalische Wandbilder*, 20 Tafeln zur Veranschaulichung der Hauptlehren der Physik u. deren Anwendung im praktischen Leben. Karl Jansky, Tabor. Vsa zbirka velja 24 K, posamezna slika K 1:40. Ocenil je zbirko poročevalec v zborniku „Lehr- u. Lernmittel-Magazin“ v 2. številki, l. 1900.

d) Prostoročno risanje.

(*Jožef Schmoranzer*)

Pred več nego sto leti je oče moderne pedagogike Pestalozzi izrekel te-le besede: „Narava otroku ne da črt, ampak mu da le reči, in črte se mu morajo dati le zato, da reči prav vidi; toda ne smemo mu vzeti reči, da bi videl le črte.“

Te besede merijo na pouk v risanju v ljudski šoli. Navadno jasno izražajo načelo prirodnosti. Človek bi sodil, da se je na temelju tega obče priznanega in splošno veljavnega načela pouk v risanju tudi razvijal v tem smislu. Ali ravno nasprotno se je zgodilo. Po preteku sto let smo srečno dospeli tja, da smo otrokom vzeli reči in jih počeli pitati s samimi črtami ter jih nesposobne storili za naziranje narave; z drugimi besedami: ne, da bi učencem odpirali pot v naravo, smo jih popolnoma zamrežili v linearni ornament; le-ta je postal alfa in omega vsega našega javnega pouka v risanju.

Najbolj čudno pa je to, da je provzročil Pestalozzi sam — sicer pa še bolj njegovi neposredni učenci in nasledniki — ono krivo smer, na katero je krenil ves javni risarski pouk, in sicer s tem, da je risanje zaradi koncentracije zvezal z oblikoslovjem. Ta zveza obstoji še dandanes in je zlasti vzrok, da so se Pestalozzijske ideje povse napačno umele, in da smo dospeli do ravno nasprotnih uspehov, nego si jih je želel Pestalozzi. Ta resnica nam postane jasna, ako si nekoliko ogledamo razvoj v metodiki risarskega pouka. To je namen naslednjih vrst.

Toda da se sporazumimo: ne nameravam napisati zgodovine risanja v javnem pouku — vse to je bolje in obširneje razloženo v špeciialnih metodikah in zgodovinah (prim. Boldt, *Lehrbuch des Zeichenunterrichts*; Prix, *Geschichte des Zeichenunterrichts* i. dr.) — posežem marveč nekoliko globlje in poskusim razmotriti one vzroke, ki so dali povod raznim metodam in razvoju risanja sploh. Pri tem po možnosti ocenim razne metode po njih vrednosti in porabnosti. Na posamezna dela se ne bom mogel ozirati, ampak samo na temeljna. Smoter naš pa bode, ustanoviti si trdno stališče, raz katero nam bo pozneje možno, presojati v našo stroko spadajoča dela.

Za Pestalozzija in še dolgo za njim ni bilo ni govora o splošnem pouku v risanju. Risali so pač tudi že pred Pestalozzijem po šolah — seveda ne po ljudskih — a risali so le tisti učenci, ki so bili za to posebno nadarjeni. Splošno mnenje je bilo tačas, da se morejo le oni, ki so umetniško nadarjeni, naučiti risati. O tem so še dandanes jako mnogi uverjeni, da, večina ljudi sodi tako. In vendar je to mnenje vsaj do neke meje napačno, kakor sta prepričevalno dokazala *Flinzer*¹⁾ in *Lange*²⁾ in je bil spoznal že tudi Pestalozzi. Vsakdo seveda ne more postati umetnik — zato je treba brez ugovora posebne nadarjenosti — niti ni potrebno, da bi bil vsakdo risarski umetnik; potrebno pa je, da se vsakdo vsestransko, harmonsko razvije, da se izobrazbi torej tudi njegov estetiški čut. Podlaga za to izobrazbo pa je zlasti risarski pouk, in zaradi tega je postavil Pestalozzi risanje v zvezi z nazornim naukom v središče vsega pouka.

Metoda, po kateri so do Pestalozzija po šolah izključno poučevali risanje, je bilo enostavno posnemanje predlog. Ta metoda se je pozneje še večkrat vrnila v šole in je še sedaj mnogo v rabi. Zato moramo o njej podrobneje izpregovoriti. Za učitelja je pripravna, ker mu ne nalaga baš preveč dela, vredna pa ni dosti za prosto risanje. Nekaj smisla ima samo tedaj, ako učenci rišejo v povečani ali pomanjšani meri, ker si pri tem kolikor toliko urijo oko; ne zaleže pa dosti, ako prerisujejo v isti velikosti. Tako prerisovanje učence prerado zapelje, da se skrivaj poprimajo nepoštenih sredstev, ako jih učitelj posebno strogo in neprenehoma ne nadzira, a jih niti ne utegne, ako jih je večje število.

Dalje je bistvo in smoter risanja, da se telesnost treh razsežnosti prenese na planost dveh razsežnosti. To pa je vse kaj drugega nego s planega prenašati na plano. Kdor se hoče naučiti, risati telesa na planem, se mora najprej navaditi telesa prav videti. Tej spretnosti se pa pri posnemanju predlog nikakor ne priuči, pač pa se navadi shematizovati, in če takega risarja postaviš v naravo češ, da naj po njej riše, ti prav pošteno obsedi, ako ni slučajno rojen umetnik. Vem, da so do zadnjih časov poučevali po tem načinu po vseh višjih umetniških šolah, akademijah itd., in morebiti se še zdaj kje tako postopa, in res se je nebroj umetnikov vzgojil po tej metodi; toda to so bili ravno izredno nadarjeni, pravi, rojeni umetniki, ki so navzlic vsem krivim potom dosegli svoj smoter. Ker je kriva metoda bila toliko časa v rabi, to še torej nikakor ni dokaz njene vrednosti. Tudi akademije niso nezmožljive; saj so tudi svoje dni,

¹⁾ Flinzer, Lehrbuch des Zeichenunterrichts.

²⁾ Lange, Die künstlerische Erziehung der deutschen Jugend.

tako pripoveduje Schnorr, na dunajski akademiji morali pri risanju moškega akta narisati lepe grške kodre, pa naj je imel original gladke ali kodraste ali ščetinaste lase. No, dandanes so pač vse večje in boljše akademije docela opustile prrisovanje predlog ter so uvedle zgolj risanje po naravi. In vendar so bile akademijam vse drugačne predloge na razpolaganje nego pa našim srednjim in ljudskim šolam, namreč večinoma izvirne risbe mojstrov-umetnikov, ne pa slabe litografije, po katerih učenci srednjih in ljudskih šol prrisujejo. Koliko uspeha ima tako prrisovanje?

Nikakor ne trdim, da bi bile predloge odveč, ne, nego vsaka risalnica naj bi imela zbirko predlog v vseh tehnikah, — seveda le vzornih — a ne za prrisovanje, temveč za to, da učenec na njih vidi, kako mu je delati v tej ali oni tehniki s poljubnim materijalom, ker sam iz sebe tega ne more vedeti, videti pa mora nekje. Učitelj načeloma ne sme risati v učenci-čevi risbi; da mu le na robu pokaže, ne zadošča; z besedo povedati se tudi ne da. Zato so dobre predloge potrebne.

Kako nedostatno je mehansko prrisovanje predlog za izobrazbo estetiškega čuta, je Pestalozzi bistro spoznal, in zagadelj je toliko poudarjal važnost risanja po naravi.

Kot glavni namen pouka v risanju je smatral Pestalozzi — in to je najvažnejši del njegovih idej — zbujanje in izobraževanje „proste, samostojno delujoče sile“ ali — kakor jo je še nazival — „umetniške sile“, katera je po njegovih mislih prirojena vsakemu človeku (umetni nagon). Da bi ta namen dosegel, je zahteval Pestalozzi, naj učenci iz matematiških oblik samostojno ustvarjajo razne podobe. Da naj bi učenci rišoč tako delali, tega ne moremo odobravati; iz poznejšega razmotrovanja se uverimo, da je le napačno razumevanje Pestalozzijevih misli moglo risanje dovesti na današnje stopnjo pretežno geometrijske metode; toda kdor prav razume vse Pestalozzijsve zahteve, jih kaj lahko v sklad spravi z risanjem po naravi.

Ker Pestalozzi sam ni bil risar, si je priskrbel pomočnika, ki mu naj bi bil pomagal pri sestavljanju metode. Ta pomočnik — znani sotrudnik Pestalozzijev Buš — pa nikakor ni mogel pojmiti visokih misli svojega mojstra, temuč se je oprijel le nebistvenosti, in to, kar je smatral Pestalozzi za predvajo v risanju, ki je neizogibna, da si učenec pridobi potrebno ročno spretnost in orijentacijo v prostoru, to se je Bušu zdelo bistvo risarskega pouka. Dočim je Pestalozzi menil, da naj se otroci priučé matematiškim oblikam na naravnih tvorih, je Buš te matematiške oblike vzel za podlago risanja. To je bila prva stopinja na zmotno pot.

Za Pestalozzijem je njegov učenec Ramsauer zelo vplival na razvoj risarske metode. R. je prvi zahteval, naj učitelj riše

na tablo pred učenci. Ta metoda se še sedaj sploh priporoča, tudi v uradnih navodilih, češ, da zbujajo učencu zanimanje, ko vidi, kako risba polagoma nastaja, in da nestrpno pričakuje in ugiblje, kaj neki bode iz tega. To me vedno spominja ilustracije v nekem šaljivem listu, kaže, kako potujoč brzorisec riše pred občinstvom, in vse ugiblje, kaj bo. „Aha, pokrajina z vzhajajočim mesecem!“ — „Ne, vojska!“ — „No, zdaj pa je vse kaj drugega!“ A kaj kaže izgotovljena risba? Dva ali tri dečke pod vplivom prve smodke, izza plota pa se prikaže plešasta glava strogo gledajočega učitelja s palico v roki. Tako si menda predstavljajo zagovorniki te metode živo zanimanje učencev. Iz lastne izkušnje smelo trdim, da to zanimanje bolj bistvuje v domišljiji nego v istini. Pa da bi tudi bilo, sezimo stvari do dna in pogledimo, koliko pozitivne koristi ima učenec od omenjenega postopanja.

Vsakdo mi prizna, da morem le tedaj pravilno narisati predmet, ako natančno poznam njegovo razmerje in lego posameznih delov med sabo in z ozirom na celoto — ako imam, kakor pravijo, čut za razmerje. Čut za razmerje je torej bistvena podlaga vsemu risanju, in zato je prva zadača dobrega risarskega pouka, ta čut takoj od početka neprestano gojiti. Razmerje pa morem videti le na celoti. Doseže-li torej učenec kdaj čut za razmerje, ako nima nikdar prilike, da bi videl to razmerje, katero nastane še le v hipu, ko je risba završena? To vprašanje moramo odločno zanikati, in s tem je že obsojena tista metoda.

Obsoja pa se tudi z drugega stališča. Višnji smoter vsakega pouka je, učenca usposobiti za samostojno delovanje. Jasno pa je, da z omenjenim postopanjem tega smotra ne dosežemo; torej one metode nikakor ne moremo odobravati. Nasprotno, učenec mora vedno znati, kaj ima storiti, si mora biti v svesti, kako mu je postopati in zakaj ravno tako in ne drugače. Ako že nastane potreba, da učitelj riše na tablo pred učenci, bodisi, ker je risba zapletena, ali ker jim hoče kaj posebnega pokazati, tedaj naj ima na drugi tabli izgotovljeno podobo, na katero naj pri risanju vedno in vedno opozarja.

Povsem novo pot je ubral *Peter Schmidt*, zahtevajoč, naj učenci takoj od kraja rišejo po naravi in sicer po posamnih modelih, ki se dajo razstaviti v manjše dele. Schmidta lahko imenujemo očeta perspektivnega risanja po posamnih modelih ali perspektivne metode, ki se v Nemcih goji še danes, če tudi ne s Schmidtovimi modeli — glavni nje zastopnik je *Stuhlmann* v Hamburgu — in ki prodira že tudi pri nas.

Celo nasprotno metodo pa je uvedel *Karol Ludovik Franke*, namreč skupno risanje po velikem modelu; le-to so pri nas do zadnjega časa skoro izključno gojili, in bila je tudi

uradno zapovedana. Priznam, da nisem nikdar mogel pojmiti upravičenosti skupnega risanja. Ako postavim model pred vse učence za skupni pouk, pač ne morem razviti na njem perspektivnih zakonov tako, da bi bilo hkrati za vse učence prav, ker vsak učenec s svojega sedeža model drugače vidi. Veliko primerneje je vsekakor, da ima vsak učenec mali svoj model pred sabo, a vsi učenci imajo isti lik enako postavljen. *Weishaupt*¹⁾ sicer trdi, da pri malih modelih ne vidimo perspektivnih razmerij tako natančno kakor na velikih, in da postane spričo tega risanje konvencionalno, prizna pa sam, da je pouk po malih modelih bolj umljiv. *Weishauptov* ugovor je sicer upravičen, toda omenjeni nepriliki se je lahko izogniti, ako so posamni modeli tako veliki, da se vse perspektivne prikazni dobro vidijo. Ni potreba torej, da bi se učenec pustil le navajati od učitelja, kako naj nazira, in da bi spričo tega le konvencionalno risal, temuč učenec se lahko sam prepriča o pravilnosti naziranja s tem, da po navodilu učiteljevem sam poišče perspektivne zakone; in tako postopanje je edino pravilno. Nadalje priznava *Weishaupt* tudi, da je skupni pouk po velikem modelu le navidezno skupen pouk; kajti, ako naj učitelj doseže kaj uspehov, mora vsakemu učencu pomebej z njegovega prostora razložiti perspektivne pojave. Tedaj pa skupni pouk v istini ni več skupen in pri velikem številu učencev sploh nemožen. Po pravici se poudarja važnost skupnega pouka, toda istinito skupen pouk je možen le s pomočjo posamnih modelov. Ta trditve se vidi nekako paradokсна, a je resnična.

Glavna zastopnika risanja po likih sta bila brata *Aleksander* in *Ferdinand Dupuis* v Parizu, ki sta uvedla žičaste geometrijske modele. Dosegla sta tolike uspehe, da je francosko ministrstvo njiju metodo leta 1839. „ex offio“ uvedlo v „écoles normales“, t. j. na učiteljskih, in v „écoles primaires supérieures“, ki so podobne našim meščanskim šolam. Vredno je torej, da si njiju metodo ogledamo natančneje.

Pouk sta razdelila v dva tečaja. V prvem tečaju je poučeval *Ferdinand*. Pričel je s perspektivo. Učna sredstva so mu bila: modeli iz žice, lesena geometrijska telesa, arhitektonski deli in ornamentalni relievi iz malca. V drugem tečaju so risali človeške glave iz malca v šestih različnih stopnjah dovršenosti, cele človeške podobe po malcu, ponarejene cvetice, nagačene živali, različne sadeže itd. Predloge so bile docela izključene.

S tem smo dospeli torej do risanja po naravi. A ne po živi naravi, temuč, če smem tako reči, po ponarejeni naravi. Vsekakor velik napredek! Osobito perspektivno risanje je bilo

¹⁾ *Weishaupt*, Das Zeichnen nach dem wirklichen Gegenstände, str. 20.

tako premišljeno, da nam je bilo v glavnih potezah do zadnjih časov za vzor. Po vseh naših meščanskih in srednjih šolah so skoro do pičice enako poučevali.

Vendar se ne moremo povse strinjati s tem postopanjem. Žičasti stereometrijski modeli so pripravljeni za naziranje in teoretiško izvajanje perspektivnih zakonov; za risanje pa so pripravnejši polni modeli, ker samo ti podajajo telesnost. Najmanj pa nam ugaja Flinzerjeva misel, naj narišejo učenci kak predmet po žičastem vzorcu, n. pr. kocko, in one namišljene ploskve, ki bi pri celem modelu ne bile osvetljene, naj na risbi osenčijo, da je videti, kakor bi bili risali po polnem modelu. To je popolnoma nesmiselno; učenec mora videti to, kar mu je narisati.

Tudi ne odobravamo risanja po stereometrijskih t-lesih; predolgočasno je, osobito, če traja dve ali tri leta, in je že marsikateremu učencu zagrenilo veselje do risanja. Bolje je, da učenci prej ko prej prično risati različne predmete vsakdanje rabe, kateri jim kažejo iste oblike kakor geometrijska telesa, a so veliko bolj zanimivi. Kako neradi rišejo učenci po geometrijskih modelih, to je pač izkusil vsak risarski učitelj. Z vsemi možnimi sredstvi mora neprenehoma iznova zbudjati učenecem veselje in zanimanje do predmeta.

Risanje v drugem tečaju Dupuisove šole — to je izlahka spoznati — ni nič drugega nego začetek risanja po malcu. Na višjih umetniških šolah in akademijah polagoma risanje po malcu opuščajo; no, na nižjih šolah bodo že še morali po malcu risati, ker le tem ni možno preskrbeti živih modelov za risanje glav. Dupuisove nedovršene glave smo seveda že davno preboleli, in tudi po ponarejenih cveticah nihče več ne sega. Vobče pa moramo priznati, da so predmeti za risanje na tej stopnji dobro izbrani.

Toda za tak pouk je treba dobrih, strokovno temeljito izobraženih učiteljev. Risanje je umetnost, in kakor vsaka umetnost je najbolj odvisno od osebnosti učiteljeve. Krepka individualnost učiteljeva potegne učence za sabo, jih navduši za predmet, in tak učitelj tudi vselej ubere pravo učno pot. Ta resnica se je pokazala v praktičnem izvajanju Dupuisove metode. Dočim sta dosegla brata Dupuisa sama in nekateri drugi njihovi nasledniki, n. pr. Fürstenberg, najboljše uspehe, ker so bili umetniško in pedagoško nadarjeni učitelji, se je pa docela izjalovil poskus to metodo vobče uvesti v šole. Saj tudi ni moglo biti drugače, ker je nedostajalo pogojev za plodno uspevanje, t. j. dobrih učiteljev. Slab učitelj seveda s to metodo ne doseže ničesar, ker predmetu ni kos, med tem ko po drugem načinu, n. pr. s predlogami, vsaj nekaj lahko pokaže, če tudi zgolj dozdevne uspehe.

Znano je, da v nobenem drugem predmetu ni tako lahko, da se glede uspehov moti takisto lajik kakor strokovnjak, nego baš v risanju. Zato ni čuda, da je bilo glede vzrokov neuspešnega pouka že toliko krivih sodb; takisto pri neuspešnem uvajanju Dupuisove metode niso prisodili krivde nesposobnim učiteljem, temuč metodi sami, češ, da je risanje po naravi za učence te starosti pretežko.

Prodrlo je torej mnenje, da je Dupuisova metoda v praksi neizvedna, in zavrgli so jo. Izvršil se je popoln preobrat: iz skrajnosti v skrajnost! Zopet so zavladale predloge, a risanje po naravi je skoro docela ponehalo. Dolgo je trajala ta neplodna doba: celo šesto in sedmo desetletje prošlega stoletja. Tačas so večinoma nastali tisti slabi kamenotiski, o katerih smo že govorili; prinašali so okraske, cvetice, sadje, posamezne dele človeškega telesa, oči, ušesa, usta, glave na pol in docela izdelane, živali, pokrajine itd.

Naposled so se nekateri vendar zopet jeli gibati proti predlogam, najprvo v Francozih. Ko je na naših ljudskih šolah naučno ministrstvo s šolskim in učnim redom l. 1870. uvedlo risanje kot obvezen predmet, tedaj je pri nas za risanje že zmagovala nova struja. Ta nova struja se je imenovala geometrijska metoda; Lange¹⁾ pa jo nazivlje znanstveno.

Predno kaj izpregovorimo o geometrijski metodi, preiščimo nekoliko vzroke, ki so napotili naše zakonodajske oblasti, da so risanje splošno uvedle v ljudsko šolo.

V idealnem smislu so pedagogi že davno poudarjali važnost risanja za vzgojo, n. pr. *Locke*, *Francke*, *Komenský*, *Rousseau*. Toda to so bili le posamni glasovi, ki so se pozgubili skoro brez sledu. Stoprv od Pestalozzijeve dobe počenši je bilo zanimanje za ta predmet vedno večje; znameniti šolniki, filozofi, umetniki so se jeli brigati za risanje v ljudski šoli. Bolj in bolj ko so naglašali potrebo vsestranske harmonske izobrazbe gojenčeve in razvoj vseh njegovih duševnih in telesnih sil, bolj je prišla v veljavo tudi vzgojitev estetiškega čuvstva, katero izvestno ne zavzema zadnjega mesta med človeškimi darovi. Med avstrijskimi šolniki so pomen risanja za estetiško izobrazbo posebno poudarjali *Jarisch* v Gradcu, *Glock* v Fürstenfeldu, *Goldhann*, *Weiss*, *Fialkowski* na Dunaju, *Roller* in *Knappek* na Moravskem.

Toda vse to ne bi bilo dosti izdalo. Motil bi se, kdor bi mislil, da so ti idealni nagibi kaj posebno vplivali na naše zakonodajstvo; najbolj odločilna je bila praktiška potreba. Vedno bolj razvijajoča se umetna obrtnost je zahtevala izurjenih risarjev. Tolmač teh zahtev je bil ravnatelj leta 1863. ustanovljenega

¹⁾ Lange n. n. m.

umetno-obrtnega muzeja dunajskega, dvorni svetnik vitez Eitelberger, ki je naravnost izjavil: „Kakor je ljudska šola podlaga in pogoj splošne vojaške obvezanosti, takisto je tudi podlaga obrtne odpornosti.“ Eitelberger je sploh neumorno deloval in v raznih predavanjih, spisih, brošurah itd. vedno in vedno podarjal potrebo, da se uvede risanje v ljudske šole, dokler se ni njegova zahteva uresničila — s šolskim in učnim redom z dne 20. avgusta 1870. l.

Geometrijska metoda, ki smo jo zgoraj omenili, je bila posledica nepovoljnih izkustev, pridobljenih po splošnem uvedanju Dupuisove metode, in posledica spoznanja, da risanje po predlogah nikakor ne more doseči svojega smotra, namreč samostojnega, smotrivega risanja. Dalje so prezirali učitelji drugih predmetov na srednjih šolah risanje vedno le kot nekak nižji predmet, le kot golo spretnost brez znanstvene upravičenosti. Razumljivo je, da so se učitelji risanja trudili, da bi ovrgli te predsodke, da bi preskrbeli svojemu predmetu znanstveno podlago ter ga tako vzporedili drugim priznanim predmetom. Da bi to dosegli, so mu dali znanstveno podlago — geometrijsko.

To pa je bila velika zmeta: pozabili so, da risanje ni znanost; kakor so bili nekoč, v dobi risanja po predlogah, pozabili, da risanje ni zgolj spretnost, takisto so sedaj pozabili, da je risanje umetnost, ki zahteva drugačnega postopanja, in da je kot umetnost itak istopravno z znanostjo. Sklicevali so se na Pestalozzija, ki so ga napak umeli, sklicevali na metodo, ki jo je izdelal Buß, in ki je bila prva zmeta. *Herbart* in *Diesterweg*, *Hentschel* in *Dittes* in toliko drugih — vsi, vsi so sledili to zmotno pot in ji z mogočnim svojim ugledom udarili znak nezmotnosti. Ti pedagoški velikani so bili skoro nepremagljivi zaščitniki začetnikom ali bolje rečeno oživotvoriteljem geometrijske metode (kajti pravi začetniki le-ti niso bili).

Kolikor je znano, je prvi za početni pouk priporočal geometrijsko metodo nizozemski slikar Gerard de Lairese (1641 do 1711) v svoji veliki slikarski knjigi iz leta 1707. „Vendar“, pravi Lange¹⁾ o njem, da „niti on ni bil toliko pedantski, da bi bil svoje učence mučil kar dve leti z matematiškimi oblikami, temuč je kmalu prešel k življenskim slikam.“

Geometrijska metoda je menda pač najhujši izrodek risarskega pouka. S svojo dolgočasnostjo je zamorjevala v mladini vse veselje do risanja, in otroci, ki s tolikim veseljem, tolikim zanimanjem prično risati, končno komaj čakajo trenutka, ko se morejo oprostiti tega neljubega jim predmeta. To resnico nam potrjuje risarski pouk na onih naših gimnazijah, na katerih je v nižjih razredih pouk v risanju obvezen. Koliko dijakov pa po-

¹⁾ Lange, n. n. m. str. 123.

seča risanje v višjih razredih, kjer je njega pouk neobvezen? Prav malo. Zakaj neki, kje tiči vzrok? Po vsem tem, kar smo doslej povedali o risarski metodi, vzroka ni težko najti. S kolikim veseljem riše otrok že doma, in ko pride v ljudsko šolo, komaj čaka, da bi kaj „namalali“. Nazorni pouk je še dosti zanimiv; v tej dobi rišejo različne reči. Toda brž ko se prične sistematiško risanje, je vsega veselja konec in z veseljem seveda tudi uspehov. Zdaj otroci leto za letom ne rišejo drugega nego črte, ki jim nič ne pomenijo in jih čisto nič ne zanimajo, in katerih niti ne razumejo. In ko dovrše ljudsko šolo ter pridejo v meščansko ali srednjo, morajo tu nadaljevati isto dolgočasno risanje. Ni čuda, da jih mine vse veselje do take suboparnosti. Celo naravno je, da učence označene starosti jako malo zanima lepota grške črte, in da jih najbolj zapleteni meandri in najlepši akanti ne morejo ogreti in naudušiti za evritmijo, simetrijo, raport, sorazmerje itd. S temi stvarmi naj bi se završeval elementarni pouk v risanju — in kot elementaren pouk je smatrati vse risanje do umetniških šol — ne pa pričenjal. Kako smemo zahtevati, da imej otrok čut za lepoto, ko mu nismo tega čuta niti zbudili, nikar še vzgojili! Učimo ga spoznavati lepoto v naravi, potem jo bode pojml tudi na posnetih oblikah, v ornamentaciji, v stilizaciji, v arhitekturi itd. Kar je nezrelemu otroku v muko, mu napravi veselje, ko dozori njegov duh in se mu razvije estetiško čuvstvovanje.

Posebno bujno se je razvila geometrijska metoda z uvedanjem stigem, ki so postale nje pravi element. Izumil je stigmografsko metodo že leta 1803. *Ramis* v Monakovem, izpopolnili so jo pa *Harnisch* (1815), *Platz* (1818) in *Hillardt* (1839), ki jo je leta 1846. uvedel pri nas v Avstriji; po letem jo nekateri tudi imenujejo Hillardtovo metodo. Ko je bilo risanje po zakonu uvedeno v ljudsko šolo, se je sprejela ob enem stigmografska metoda, češ, da je najpripravnejša za začetnike. Čutili so pa pač že takrat, da ta pot vendar ne more biti prava, ker zakon pušča izvolje, da se sme pričeti risanje s stigmami ali brez njih, ter celo zahteva, da se kar najhitreje preide na prosto risanje. V tem smislu so sestavljene tudi razne risarske predloge, katerih imamo že vse preveč.

O stigmografski metodi se je v zadnjem času toliko pisalo, da je docela nepotrebno, da bi tukaj vse to ponovili, tem bolj, ker je že večinoma prodrlo prepričanje o njeni malovrednosti, da, celo o njeni kvarljivosti. Sploh je možno s stigmami samo risanje geometrijskih oblik; ako hočeš kaj drugega risati s pomočjo stigem, tedaj se ti naravnost pokaže, da je stigmovanje nesmiselno. To nam bistro svedočijo tudi vsi oni poskusi, ki utesnjujejo v stigme takozvane življenske oblike, najbolj pa *Bayerjeva-Lippertova* zbirka predlog iz leta 1894. za prvo in

drugo šolsko leto; bolje, nego bi jo mogel najhujši nasprotnik, uničuje ta stigmografska zbirka stigmografsko metodo.

V tesnem sorodstvu s stigmografsko metodo je risanje v mrežo. Že mnogi so to metodo poskušali uvesti v ljudsko šolo, toda pokopali so jo zdravstveni oziri še bolj nego pedagoški. Danes jo pač lahko smatramo za odslovljeno na veke.

Ozreti se nam je še po nekaterih metodah, ki so bile bolj ali manj do zadnjega časa povsod v rabi.

Risanje po stenskih tablah se bliža bolj prostemu risanju nego risanje po predlogah, osobito tedaj, ako je na njih kar najmanj pomožnih črt. Stenske table so pri ornamentalnem risanju metodiški izvestno povse upravičene, če so le opremljene po zdravstvenih in pedagoških zahtevah.

Risanje po diktatu je uvedel *Schubert* na realki v Dunajskem Novem Mestu. Sicer so preje že nekateri drugi, n. pr. *Hieser* leta 1844., omenjali to risanje kakor tudi risanje na pamet, toda še le *Schubert* je vprav sistematiški postopal. Eden izmed učencev je po narekovanju risal na tablo, vsi drugi na papir, in menjavali so se, dokler niso vsi prišli na vrsto ter risali na tablo. Ker je ta metoda možna le pri geometrijskih okraskih, je že zaradi tega ne moremo odobravati, tem manj, če se goji sistematiški, ko postane naravnost duhomorna.

Tudi risanja na pamet nikakor ne moremo priporočati, če se vrši na doslej običajen način. Tudi nove instrukcije za risanje na srednjih šolah ne priporočajo niti risanja po narekovanju niti risanja na pamet.

„Samostojno izumljanje“ je uvedel že *Pestalozzi*. Ime ni baš srečno izbrano ter dovede lahko do nesporazumljenja. V vseh strokah je za izumljanje treba neke prirojene duševne moči, ki ni dana vsakomu, nekega duševnega zanosa, kateremu se ni moči priučiti. Izumljanje je torej plod neke duševne sile — mnogokrat odločuje tudi srečen slučaj — s katero razpolaga le malokdo; nanjo se tedaj pri obcnem pouku nikakor ne moremo in ne smemo ozirati. Misel *Pestalozzijeve* je sama ob sebi dobra, dati ji moramo le drugo obliko in drugo ime. Ako namesto o izumljanju govorimo o uporabljanju, sestavljanju, menjavanju, tedaj smo tisto risarsko samostojnost prav označili. Tako postopamo lahko tudi, kadar rišemo po naravi; o tem priča metoda, o kateri skoro izpregovorim, in katera sloni do cela na *Pestalozzijeve* idejah. O tem nas je osvedočila tudi presenetljiva razstava vseh 86 avstrijskih strokovnih šol, ki je bila lani aprila meseca na Dunaju; koliki uspehi, kolika dovršenost!

Dopolnilno risanje posebno priporočata *Weishaupt* in *Roller*. Na tablo nariše učitelj del podobe, učenci risbo sami dopolnijo. —

Na tem stališču je bilo risanje v avstrijskih šolah koncem 19. veka. V ljudski šoli so prevladovale stigme in to posebno spričo tega, ker ljudski učitelji sami v pretežni večini niso bili dovolj spretni risarji, da bi bili sploh mogli drugače poučevati; a ta nedostatek je bil zopet posledica jako pomankljivega in slabega risarskega pouka na učiteljskih. V meščanskih in srednjih šolah so se ščeperili okraski, in gospodovala je geometrijska metoda. Ako bi bil učitelj na srednji šoli tudi hotel pouk postaviti na naravno stališče, ni smel, ker so mu instrukcije in nadzorniki branili.

Zdaj pa smo v tem pogledu na boljšem. Zadnji uradni navod za risanje na srednjih šolah, ki je stopil v veljavo s šolskim letom 1900/1901, je razrahljal vezi, ki so dosedaj ovirale učitelja v prostem risanju po naravi, in le to mu je odslej izrecno dovoljeno.

Kaj pa risarski pouk na naših ljudskih šolah? Tudi ta se sčasoma gotovo izboljša, toda stoprv tedaj, ko bodo naši učitelji sami zadostno izvežbani. Da pa se to zgodi, je treba našim učiteljskim izbornim risarskim učiteljev in temeljite preosnove risarskega pouka. Kaj in kako naj bi risali na učiteljskih, to nam je pokazal *Durrieu* v knjigi: *Cours pratique de dessin d'après les objets usuels*. Paris 1891. Ta knjiga obseza temeljne nauke o projekcijskem risanju, ki so jako važni, potem nauk o perspektivi, o orodju in rečeh za vsakdanjo rabo in naposled še o interijerju. Toda to nam povse ne zadošča. Na vsak način bi bilo potrebno, da bi se povspel risarski pouk na učiteljskih do skiciranja na prostem. Seveda bi bilo treba v ta namen število ur za risanje pomnožiti.

Metoda za prvotno risanje, na katero sem že nekaterekrat namignil, in ki jo na kratko lahko označimo kot oživotvorjenje Pestalozzijske misli, je vzniknila v praktiški Ameriki in je ondod že skoro splošno uvedena. Imenujejo jo Prangovo metodo. *Prang* in njegovi sodelavci *John S. Clark*, *Mary Dana Hicks* in *Walter S. Perry* so izdali več knjig in spisov, v katerih so svojo metodo natančno izdelali. Za nas sta najznamenitejši te knjigi: *Shorter course in form study and drawing in Teacher's manual for Prang's shorter course*; prevedeni sta namreč že na slovenski jezik, in sicer je prva zagledala beli dan v slavnostnem Pedagoškem letniku l. 1898, in druge menda tudi ne bo treba več dolgo čakati.

Američani so nam torej še le pokazali, kako je tolmačiti Pestalozzijske nesmrtno misli, in kaj se da z njimi doseči; zdaj nam je še le jasno, kako je treba združevati oblikoslovje z risanjem po naravi, kako se v učencu zbudi in vzgoji Pestalozzijska „umetniška sila“. *Prang* je bistro uvidel, kaj je Pestalozzi hotel s tem, ko je zahteval, da naj učenci samostojno

sestavljajo razne oblike in podobe. Tej zahtevi je po Prangovi metodi možno ugoditi; toda učenci najprvo ne rišejo, temuč polagajo primerne ploščice, dokler se jim ne posreči kaka prikladna sestava, in potem še le rišejo tisto sestavo. Tako se učenci uče samostojno sestavljati okraske in si polagoma pridobe vse potrebne pojme, ker ne rišejo samo, temuč tudi oblikujejo, izrezujejo, zlagajo itd. Učenci rišejo le to, kar so sami obličili, izrezali, zložili, torej le po naravi poleg predmetov vsakdanje rabe.

Krasneje pač ni bilo možno, razviti Pestalozzijevih idej, nego jih je razvila Prangova metoda, in zato jo učiteljstvu najtopleje priporočamo.

To je seveda gotovo, da od učitelja zahteva ta metoda, da je sam dobro podkovan v risanju. Ali pa ne zahtevajo od učitelja temeljite izobrazbe vse novejšje metode tudi drugih predmetov, opirajoč se popolnoma na psihološko podlago, n. pr. Schiesslova in Jungejeva? In so-li te strožje zahteve v kvar deci in šoli?

Morda mi bo kdo ugovarjal, da so že nekateri poskusili, uvesti v šolo risanje po naravi, a so morali to namero zopet opustiti, in da baje ti neuspehi dokazujejo, da tudi tem potem ne dosežemo zaželjenega smotra. Toda Prangova metoda je sijajno dokazala, da vzrok onih neuspehov ne tiči v načelu samem, temuč drugod. Prvič je treba, kar sem že večkrat poudaril, za uživotvorjenje onega načela dobrih učiteljev; slab učitelj v vsakem označenem postopanju celo kvarljiv. Drugič pa so bili v sedanjih poskusi enostranski; vsi učitelji so izkušali doseči pri risanju zgolj ročno spretnost, ne da bi bili vzgajali smotrivo risanje; taka vzgoja pa je možna le tedaj, ako se ob enem goji razum, čustvo in spretnost, t. j. tisto, kar Pestalozzi imenuje „umetniško silo“. Ta smoter pa je popolnoma dosegla Prangova metoda, in zato se nam vidi prava.

K sklepu naj opozorim na najnovejši pojav na metodiškem polju risarskega pouka. To je knjiga: *Liberty Tadd. Neue Wege zur künstlerischen Erziehung der Jugend*. Leipzig. Voigtländer. 1900. Mk 5. Podrobneje izpregovorim o njej v prihodnjem Letopisu, za sedaj jo učiteljem risanja kar najtopleje priporočam.

e) Ženska ročna dela.

(Pavla pl. Renzenberg.)

Ta predmet se je še le koncem preteklega stoletja v šolah udomačil, ker ljudstvo in odločilni činitelji dolgo časa niso spoznali njegove važnosti.

Obseg pojma „ženskih ročnih del“ je kaj različen, ne le glede na njih pomen v življenju, marveč tudi glede na njih uporabo v šoli. Razen tega se je sčasoma tudi izpremenil; prej so prištevali ženskim ročnim delom ne le šivanje, pletenje in druga taka dela, marveč tudi tkanje, sadjereje, vrtnarstvo itd., torej dela, ki jih ne izvršujejo samo ženske, ampak tudi moški. V šoli pa so učili predenje, tkanje, šivanje, pletenje, tu in tam tudi klekljanje in gospodinjstvo.¹⁾ Znano je tudi, da so se učile deklice tudi kuhati, prati in z dečki vred vrtnariti, dečki pa živinoreje, čebelarstva, sadjereje in še celo svilarstva. Kvačkanja so se dolgo časa ogibali, češ, saj ni tako potrebno.

Ženskih ročnih del se pa začetkoma niso učile le deklice, ampak tudi dečki, in le-ti se jih baje uče še dandanes na Hrvaškem.

Dan današnji prištevamo ženskim ročnim delom le ona dela, ki se izdelujejo s šivanko ali z drugimi iglami. Le malo je med njimi takih del, za katera rabimo le snov, ne pa orodja. V šoli se pa poučuje kvačkanje, pletenje, šivanje in prikrojavanje perila, zaznamenovanje, zankanje, vezenje in mreženje.

Predno govorimo o metodiki v poučevanju ženskih ročnih del, je treba, da rešimo dvojno vprašanje: 1. Kje so najprej uvedli ženska ročna dela kot učni predmet? 2. Iz za katerega časa so obvezen učni predmet?

Ženska ročna dela so v šolo najprej uvedli na Avstrijskem. Kakor je znano, je leta 1774. sestavil slavni pedagog *Ivan Ignacij pl Felbiger* „Splošni šolski red“, v katerem je že priporočal, naj se ženska ročna dela poučujejo v šoli. Tudi znani češki pedagog *Ferdinand Kindermann* (rojen l. 1740. umrl kot škof l. 1801.) je bistro uvidel, da vsa beda nižjega ljudstva izvira odtod, ker se ljudje ne privadijo delu že v mladosti. Ustanovil je že leta 1775. v Kaplitzu na južnem Češkem prvi razred za ženska ročna dela, takozvani „industrijski razred“ (Industrieclasse). Ta razred je bil v zvezi z ondotno normalno šolo. Tu so deklice pletle, šivale, predle in gradašile volno, dečki pa so tudi predli ali pa so delali na vrtu. Da je

¹⁾ Da pa to še ni bilo vse, to se da sklepati iz tega, ker se okončavajo dotičnih zakonov paragrafi s kratico „ltd.“; pod tem „ltd.“ je najbrže razumeti zaznamenovanje in morda tudi zankanje.

pa otroke delo bolj veselilo, in da so se tudi roditelji zanimali za šolski pouk, je vsak otrok zaslužil nekaj denarja, n. pr. en krajcar na dan; kajti izdelke je Kindermann prodajal. S tem se je ljudem šola prikupila, in kmalu se je ta pouk razširil tudi drugod; že leta 1780. se je n. pr. v Budejevicah predenje popolnoma udomačilo. Poučevala pa je navedena ročna dela navadno učiteljeva soproga, ne da bi bila izprašana, ker metodiških izkušenj takrat še ni bilo.

Misel, da naj bi se uvedel pouk ženskih ročnih del v šole, se je torej najpreje pojavila za Marije Terezije, a nadaljevala in razširjevala se je za cesarja Jožefa II. in njegovih naslednikov; toda o tem še izpregovorimo pozneje.

Avstrijo so posnemale druge države, n. pr. Nemška, posebno pa Švica. V Švici je bilo okolo leta 1800. največ industrijskih šol; toda poučevale so izprašane učiteljice ženskih ročnih del, in nadzorovale so pouk ženske nadzornice — „nadjateljice“ — ki pa niso pazile toliko na metodo kolikor na enakost dela, ker so šolske izdelke prodajali.

Dotlej je bil pouk v ročnih delih le posamni pouk; učiteljica je razkladala in kazala vsaki učenki posebej ročno delo, učenka pa si je delo lahko sama izvolila. Pripetilo se je, da se je poučevalo v enem in istem razredu toliko vrst ročnih del, kolikor je bilo učenk. Da je tolika mnogovrstnost cepila in slabila učiteljičino delovanje, je pač jasno. Dandanes tudi učiteljica ročnih del poučuje skupno; vse učenke se bavijo z enakim delom, in vsem učenkam razklada in kaže učiteljica hkrati isto delo.

Kje pa se je najpreje jel izvrševati skupni pouk ženskih ročnih del? Kaj pa da v klasiški domovini modernega šolskega napredka — v Švici. Prenapolnjeni razredi švicarskih industrijskih šol so privedli odločno učiteljstvo do iznajdbe nove metode in sicer v drugi polovici devetnajstega stoletja.

Velike zasluge za metodo v pouku ženskih ročnih del si je pridobil vodja učiteljskega seminarja (učiteljišča) v Wittingnu v Švici *I. Kettiger*, ki se je vrlo zanimal za šolstvo sploh, posebno pa za ženska ročna dela. Spoznal je, da se tudi ženska ročna dela morejo uspešno poučevati le tedaj, ako se metodiški poučujejo. Svoje izkušnje na tem poprišču je zbral ter izdal leta 1854. knjigo „*Arbeitsbüchlein*“; v tej priporoča tudi za ženska ročna dela skupni pouk, ki se je v drugih predmetih ljudske šole tako vrlo izponesel. V tem smislu je poučevala v Švici *Elisabeta Weissenbachova*, v Berlinu pa sestra *Schallenfeldovi*, Neža in *Rozalija*. Rozalija je izdala leta 1861. metodiko za ženska ročna dela — „*Methodik des Handarbeitsunterrichtes*“ — ki je bila dolgo časa edina pomožna knjiga za

vse učiteljice ženskih ročnih del. Leta 1868. je izšel drugi natis te knjige z naslovom: „*Der Handarbeitsunterricht in Schulen; Wert, Inhalt, Lehrgang und Methodik desselben. Mit einem Vorwort von Karl Bormann*“ Tudi Elizabeta Weissenbachova je izdala leta 1875. knjigo „*Arbeitskunde*.“ V njej je popisala praktiški izbrana dela za domačo rabo kot učni predmet ljudske šole.

Še mnogo drugih učiteljic in tudi učiteljev se je trudilo za izboljšanje metodike; spisali so mnogo dobrih, pa tudi manj vrednih metodiških knjig, v katerih so sestavili tudi predloge za vzorce, pole za prikrojevanje itd. Zbirka najvažnejših knjig in učil je pridejana temu sestavku na koncu.

A tudi v Avstriji nismo zaostali Kindermannova reforma se je s Češkega razširila za vladanja cesarice Marije Terezije in njenega sina cesarja Jožefa II. kolikor toliko po vsej Avstriji. Vlada je spoznala važnost ženskih ročnih del ter priporočala tudi v politiški šolski ustavi iz leta 1805. (Politische Schulverfassung) njih uvedenje kot učni predmet v dekliške šole. Ker pa še ni bilo učiteljšič, so se morale pripravljati učne moči privatno pri kaki že izurjeni učiteljici. Politiška šolska ustava je tudi določevala, da se take gojenke izprašajo pri uršulinkah na Dunaju, kjer dobe tudi izpričevalo. Vkljub temu vladnemu priporočevanju pa se ženska ročna dela kot šolski predmet v Avstriji vendar niso Bog ve kako udomačila, ker najbrž ni bilo dovolj sposobnih učiteljic; saj tedaj ni bilo niti zakonitih določil glede njih usposobljenja.

Vse te nedostatke je odstranil državni ljudsko-šolski zakon z dne 14. maja l. 1869, zahtevajoč ženska ročna dela kot obvezni učni predmet na dekliških šolah in določujoč, da sme poučevati ta predmet le za to usposobljena učiteljica. Na ženskih učiteljšičih se morajo usposobiti vse gojenke tudi za pouk v ročnih delih; vrhu tega so pa ustanovili še posebne obrtne tečaje (industrijske kurze), na katerih se pripravljajo kandidatnje samo za ta predmet. — Tvarino za posamezne razrede raznovrstnih šol pa določujejo učni načrti.

Dandanes se uče ženskih ročnih del dekleta tudi v najmanjši vasi, ako imajo le sposobno učno moč. Na Kranjskem poučuje učiteljica sama ali pa učiteljeva soproga; na Štajerskem pa imajo posebne učiteljice za ženska ročna dela. Kaj pouku bolj prija, lahko vsakdo sam razsodi.

Tudi pri nas so iz začetka poučevali ženska ročna dela le posamič; toda tudi pri nas so spoznali nedostatnost takega pouka ter uvedli skupni pouk na podlagi že zgoraj omenjenih nemških knjig.

Prvo slovensko knjigo za ženska ročna dela je spisala leta 1877. tržaška učiteljica *A. Stumpf* z naslovom: „*Poduk o ženskih ročnih delih za učiteljice, učiteljske pripravnice in gospodinje.*“ Ta knjižica je bila slovenskim učiteljicam dolgo časa edini učni pripomoček; ker pa ni bila dovolj obširna, so bile naše učiteljice primorane, si pomagati z nemškimi pomožnimi knjigami.

Leta 1878. je priobčila dunajska mestna učiteljica ženskih ročnih del *Lujiza Prokescheva* v časopisu *Allgemeine Zeitschrift für Lehrerinnen* poročilo o skupnem pouku ter sestavila podrobni učni načrt za obrtni pouk na podlagi ministrskega učnega načrta. Leta 1879. je izdala *Gabrijela Hillardtova*, učiteljica ženskih ročnih del na ženskem učiteljišču na Dunaju, metodiko za ženska ročna dela („*Methodik des weiblichen Handarbeitsunterrichtes*“), ki je odobrena za ženska učiteljišča. Pisateljica priporoča kar najtopleje skupni pouk¹⁾

Leta 1880. je sklical dunajski okrajni šolski svet odbor, ki naj bi se bavil z vprašanjem, kako in kaj naj se skupno poučuje v ženskih ročnih delih na ljudskih in meščanskih šolah; v tem odboru je bila tudi prej omenjena učiteljica *L. Prokescheva*. Sklepi te skupščine so se natisnili in razdelili med dunajske učiteljice ženskih ročnih del, češ, naj se po njem ravnajo.

Tudi *L. Prokescheva* sama je spisala metodiko za ženska ročna dela pod naslovom: „*Methodik des Unterrichtes in den weiblichen Handarbeiten mit 30 Tafeln.*“ Ta knjiga, kateri je priloženih 30 tablic z nariski, se je leta 1890. drugič natisnila.

Razen navedenih pisateljic se je v Avstriji za skupni pouk toplo zanimalo še mnogo drugih učiteljic. Največ knjig je spisanih pač v nemškem jeziku. Sestavile so učiteljice ročnih del tudi učila, stenske podobe itd.; njih zbirko najdeš na koncu tega oddelka.

V slovanskih jezikih je doslej izšlo le malo učil za ročna dela. Prej omenjena knjiga *A. Stumpf*jeve je že zastarela in je tudi že razprodana. Naš jezik je med tem časom silno napredoval, a učiteljice-pisateljice, posnemajoče nemške knjige, so bile uvedle v terminologijo ročnih del neko spačeno poluslovensščino. Hoteč naš jezik tudi v tem pogledu očistiti, sta izdala leta 1897. *H. Schreiner* in *dr. J. Bezjak* za pouk v ročnih delih na slovenskih ljudskih šolah nemško-slovenski slovarček: „*Deutsch-slovenisches Wörterbüchlein zum Gebrauche beim Unterrichte in den weiblichen Hand-*

¹⁾ Spisala je v naslednjih letih še več knjig za ženska ročna dela ter sestavila razna učila. Vse to najdeš v prej omejeni zbirki knjig.

arbeiten an Volksschulen mit slovenischer Unterrichtssprache."

V istem letu in skoro v istem času pa je izšla nova slovenska pomožna knjiga za ženska ročna dela in sicer z naslovom: „*Ženska ročna dela za pouk na ženskih učiteljiščih. Pomožna knjiga za učiteljice. 1. del: Kvačkanje. Z 58 nariski in 1 dodatkom.*“ Odobrena je z razpisom c. kr. ministrstva za uk in bogočastje z dne 14. aprila 1898, št. 4472. Nadaljevala se bode, dokler ne bode obsegala vseh vrst ženskih ročnih del, in naposled ji bo sledila še metodika tega predmeta. Spisala jo je pisateljica teh vrstic, učiteljica na ljubljanskem učiteljišču.

Na koncu tega oddelka so navedene vse knjige, kolikor jih je izšlo doslej v drugih slovanskih jezikih po Avstrijskem; menim, da ni puščena nobena.

Za uspešen pouk pa ne zadošča, da vemo, kako, prav tako važno je tudi, da vemo, koliko naj poučujemo. Ministrstvo je sicer sestavilo normalni učni načrt za ženska ročna dela, ki je pa vsekakor nekoliko prelakonski ter nikjer ne pove, koliko je n. pr. treba šivati itd. Da bi se načrt tudi na to stran izpopolnil, so sklicali odločilni krogi večkrat skupščine, n. pr. leta 1880. na Dunaj.

Tudi v Ljubljani je mestni šolski svet leta 1893. sklical skupščino, pri kateri so se sešle voditeljice vseh dekliških šol ljubljanskih in takisto učiteljica ženskih ročnih del na ljubljanskem učiteljišču. Vsaka teh učiteljic je izdelala predlog, koliko naj bi se ročnih del poučevalo v raznih razredih. Iz sklepov tega odbora je nastal leta 1894. podrobni učni načrt za ženska ročna dela na osemrazrednih in petrazrednih dekliških šolah v Ljubljani. Ta podrobni načrt je izšel v tisku, in mestne učiteljice se morajo po njem ravnati.

Izkušnja pokaže, kje in v čem je načrt popravila potreben; saj nobeno človeško delo ni brez pomot. „Ni vse dobro, kar je novo, pa tudi ni vse slabo, kar je staro“, to naj pomisli vsaka učiteljica.

Zbirka najvažnejših knjig in drugih učil za ženska ročna dela.

A. Izven Avstrije.

Nanette Höflich, Die wohlerfahrene, elegante Strickerin. Neues Arbeitsbuch für Damen. Nürnberg. 5 Hefte à Mk 1·15.

Charlotte Leander, Anweisung zur Kunststrickerei. 18. Auflage. Leipzig 1895. 12 Hefte à Mk 2·40.

- Daniel* u. *Marie Georgens*, Vorbilder für den modernen Gebrauch. 2. Auflage. Leipzig 1877. 12 Hefte à Mk 2·50.
- Emy Heine*, Lehrbücher der Handarbeit. Die gesammten Arbeiten für Schule und Haus. Berlin 1879. 6 Bände Mk 6.
- Julius Lessing*, Muster altdeutscher Leinenstickerei. Berlin 1886. 4 Sammlungen à Mk 3, Prachtausgabe à Mk 6.
- Gustav Gnant*, Monogramm-Album. Stuttgart 1889. 10 Hefte à Mk 1·50.
- Therese Dillmont*, Encyklopaedie der weiblichen Handarbeiten. Dornbach (Elsass). Mk 3.
- Dr. Wilhelm Springer*, Die Ausbildung der Handarbeitslehrerin. Breslau 1892. Mk —·60.
- Dr. Wilhelm Springer*, Der Handarbeitsunterricht in der Volksschule. Zum Gebrauch für Handarbeitslehrerinnen, Lehrer und Schulaufsichtsbeamte. Breslau 1893. Mk. 3.

B. V Avstriji.

1. V nemškem jeziku:

- Gabriele Hillardt*, Handarbeitskunde für Lehrerinnenbildungsanstalten und zum Selbstunterrichte. 1. Auflage. Wien 1878/79; 2. Auflage 1882—86. 1. Abtheilung: Das Häkeln. Geheftet K 1. — 2. Abtheilung: Das Stricken. K 1·20. — 3. Abtheilung: Das Nähen. K 1. — 4. Abtheilung: Das Netzen. Das Ausnähen. Das Sticken. Mit einem Anhang. K 1·60. — 5. Abtheilung: Die Spinnstoffe und Gewebe. K —·96.
- Gabriele Hillardt*, Kurzgefasster Leitfaden der Erziehungs- und Unterrichtslehre für Handarbeitslehrerinnen. 2. Auflage 1896. K 1.
- Gabriele Hillardt*, Die Arbeitslehrerin und ihr Pflichtenkreis. Anhang: Darstellung des Handarbeitsunterrichtes nach dem Lehrgange der Uebungsschule an der k. k. Lehrerinnenbildungsanstalt in Wien. 1888. K 1·60
- Gabriele Hillardt-Stensinger*, Die Arbeitslehrerin und ihr Pflichtenkreis. Kurzer Abriss des Wichtigsten aus der Schulpädagogik und der Unterrichtslehre in besonderer Beziehung auf den Handarbeitsunterricht. Mit einem Anhang. 2. Auflage 1897. K 2.
- Gabriele Hillardt-Stensinger*, Methodik des Handarbeitsunterrichtes für Lehrerinnenbildungsanstalten. 3. Auflage. K 6·40.

Gabriele Hillardt-Stenzinger, Vorlagen für das Musterhäkeln. 2 Hefte à K 1.

Ta učiteljica je sestavila še mnogo učnih knjig in drugih za pouk v ženskih ročnih delih potrebnih pripomočkov. Vse to se dobi v zalogi dunajske pedagoške trvdke Pichler's Witwe & Sohn.

Louise Prokesch, Methodik des Unterrichtes in den weiblichen Handarbeiten mit 30 Tafeln. 2. Auflage. Wien 1890. K 3.

Marie Pawelka, 50 Häkelmuster für den Handarbeitsunterricht in Volksschulen. Bielitz 1896. K 2.

E. Drahan, Stickmuster. Wien, Oesterr. Museum. 6 Lieferungen à Blatt K 5'76.

E. Bach, Muster stilvoller Handarbeiten für Schule und Haus. Wien 1879. In Mappe, 2 Abth. à K 6.

Wiener Wandtafeln für den Unterricht in weiblichen Handarbeiten. Unter Mitwirkung von Al. Fellner und Dr. Karl Stejskal. 216 Wandtafeln. Form 48—63. Inhalt: I. Häkeln. 44 Tafeln. — II. Stricken. 80 Tafeln. — III. Das Merken. 14 Tafeln. K 7. — IV. Das Schlingen. 8 Tafeln. K 4. — V. Das Nähen. 26 Tafeln. K 13. — VI. Das Buntsticken. 16 Tafeln in Buntdruck. — VII. Das Weißsticken. 8 Tafeln. — VIII. Das Schnittzeichnen. 20 Tafeln. K 10.

H. Schreiner und *Dr. J. Bezjak*, Deutsch-slovenisches Wörterbüchlein zum Gebrauche beim Unterrichte in den weiblichen Handarbeiten an Volksschulen mit slovenischer Unterrichtssprache. Marburg 1897. K — 80.

2. V slovenskem jeziku:

Matija Kunc, Knjiga krojaštva. V Ljubljani. K 6.

Matija Kunc, Toaleta. Nova učna metoda o prikrojevanji oblačil za dame. 1891. K 3.

Matija Kunc, Krojni vzorci za perilna oblačila. 1895. K 3.

Pavla pl. Renzenberg, Ženska ročna dela za pouk na ženskih učiteljskih. Pomožna knjiga za učiteljice. 1. del: Kvačkanje. Z 58 nariski in 1 dodatkom. V Ljubljani 1897. K 1'80.

3. V češkem jeziku:

Srbová - Lužická, Škola ženských praci ručních. Vydávaná Spolkem učitelek v Praze I. Pletení. — II. Hačkování. III. Šití. — IV. Uzlovatína. — V. Pletivo. — VI. Protakování. — VII. Vyšívání. — VIII. Methodka — à K 1'20.

- V. Lužická*, Nauka o ženskyh pracích ručních. 1. Sítování a prošívání v síťovině. — 2. Šití, látání a spravování prádla. — 3. Přistřihování prádla. — 4. Háčkování. — 5. Pletení — à K — 40. Snižena cena všech pěti sešitů K 1·40.
- V. Lužická*, Pracovna pro loutky. Pilným dívenkám pro poučení a zábavu; 105 vyobrazení. Obsah: Úvod. (Pilnost a pracovitost dívčí cnosti. Pořádek v malé pracovně. Čistota šlechtí dívku.) — 1. Pletené práce. — 2. Háčkované práce. — 3. Šití. — 4. Ozdobné stehy a švy. — 5. Proplétané práce. — 6. Vyšívání stehem křížkovým. — 7. Protahování v tylu. — 8. Sítované práce. — 9. Práce z perliček. — 10. Vyšívání v bílém. — 11. Pestře vyšívané práce. — 12. Rozmanité práce. (Drobnůstky z listů a květín. Práce z lesních plodů. Ozdůbky ze skořápek. Otisky listů a ratolístek. — Práce s papíru.) — Zábavy při práci. — Snižená cena výtisku v pěkné vazbě K 1.

4. V poljskem jeziku:

- Julia Stahlberger*, Podręcznik do nauki robót ręcznych kobiecych. Lwów 1895. K 2.
- A. Grzywińska*, Nauka robót ręcznych kobiecych. Lwów 1900. K 2·80.

5. V hrvaškem jeziku:

- Hajdinjak*, Njemačko-hrvatsko nazivlje pri poučevanju ženskoga rúčkoga posla v pučkih i gradjanskih školah. K — 40.
- Jos. Vidnjevič*, Mala vezilja. U Zagrebu.
-

Teme in teze*)

pedagoških poročil pri društvenih in uradnih učiteljskih skupščinah l. 1901.

(Sestavil Jakob Dimnik.)

A. Društvene skupščine.

a) Na Kranjskem.

I. Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev. Predsednik g. Luka Jelenc v Ljubljani.

Tema: „*Dosedanje smeri in bodoča naloga slovenskega jezikovnega pouka.*“ (Poročevalec prof. dr. Fran Ilešič.)

Teze: 1) Slovenski pouk naj razkriva vsebino našega jezika prej nego obliko, njega prvotno nazornost in poezijo; s tem se goji ustvarjajoča jezikovna sila in zgovornost: ideal Komenskega.

2) Slovenski pouk naj približuje slovenščino drugim slovanskim jezikom po vsebini in po obliki; na višji stopnji ga je treba primerjati glasovno in oblikovno.

3) Slovstveni pouk mora postati pouk o leposlovju; že zato, ker je leposlovja našega še malo, se ta pouk oziraj po drugih slovanskih slovstvih in uvajaj v novo slovstvo.

II. Pedagoško društvo v Krškem. Predsednik gosp. Ivan Lapajne v Krškem.

Tema: „*O narodni vzgoji.*“ (Poročevalec Ivan Lapajne.)

III. Okrajno učiteljsko društvo kranjskega šolskega okraja. (Predsednik Fr. Luznar v Primskovem.)

Tema: „*O ženskih ročnih delih.*“ (Poročevalka Janja Miklavčičeva.)

IV. Slovensko učiteljsko društvo kočevskega okraja. Predsednik Fr. Gregorač v Dolenji vasi.

Tema: „*O pomenu memoriranja.*“ (Poročevalec Fran Gregorač.)

V. Učiteljsko društvo za radovljiški okraj. Predsednik Andrej Grčar v Radovljici.

Tema: „*O šolski izložbi na svetovni razstavi v Parizu l. 1900.*“ (Poročevalec Ljudevit Stiasny.)

IV. Ljubljansko učiteljsko društvo. Predsednik g. Fran Gabršek v Ljubljani.

Tema: 1) „*O jednotnih lepopisnih oblikah.*“ (Poroč. Ivan Krulec.)

2) „*O formalnih učnih stopnjah.*“ (Poročevalec Fr. Gabršek.)

*) Gg. predsednike učiteljskih društev in gg. c. kr. okr. nadzornike najljubneje prosimo, da pošiljajo tudi znanprej teme in sprejete teze pedagoških poročil, ki so se izvršila pri društvenih, oziroma uradnih skupščinah, ter pristavijo dan zborovanja in ime in bivalične poročevalstvo, z naslovom: G. J. Dimnik, učitelj in urednik v Ljubljani. (Uredništvo.)

b) Na Štajerskem.

- I. Učiteljsko društvo za ormoški okraj.** Preds. E. Slanepri Sv. Bolfenku.
Tema: „Šesta božja zapoved v ljudski šoli z vzgojevalnega stališča.“ (Poročevalec Anton Kosi.)
- II. Okrajno Učiteljsko društvo v Slovenjem Gradcu.** Predsednik Fr. Vrečko v Št. Ilju.
Teme: 1) „O obravnavi beril in uporabi istih za spise.“ (Poročevalec Fr. Vrečko.)
2) „O praktični obravnavi računanja na nižji stopnji.“ (Poročevalec Fr. Vrečko.)
- III. Kozjansko Učiteljsko društvo.** Predsednik Emer. Moric pri Sv. Petru pod Sv. goro.
Tema: „O zemljepisnem pouku.“ (Poročevalec Ožb. Pustišek.)
- IV. Gornjegrajsko Učiteljsko društvo.** Predsednik Jos. Terčak pri Sv. Frančišku.
Teme: 1) „Domača in šolska vzgoja sploh; nje vrline; kako naj jo učitelj pospešuje.“ (Poročevalec Ivan Burdian.)
2) „Učenci naj se vedejo tudi zunaj šole dostojno.“ (Poročevalec Cimperšek.)
3) „O telovadbi.“ (Poročevalec Šijanec.)
- V. Učiteljsko društvo za ptujski okraj.** Predsednik Franc Šorn pri Sv. Lorencu na Dr. p.
Teme: 1) „O uspešni uporabi daril in kazni.“ (Poročevalec Fr. Šorn.)
2) „O čebeloreji.“ (Poročevalec Jos. Bezjak.)
3) „O važnosti pripravljalnega pouka.“
- VI. Savinjsko Učiteljsko društvo.** Predsednik Fran Pečovnik pri Sv. Jurju ob Taboru.
Teme: 1) „O strupih.“ (Poročevalec Sim. Meglič.)
2) „Savina in njeno porečje.“ (Praktično obravnaval Ivan Zotter.)
3) „Šolski red.“ (Poročevalec Fran Pečovnik.)
4) „V koliko se spuščaj učitelj v socialno in politično življenje, da se ugledu šole in učiteljstva ne škoduje?“ (Poročevalec Ivan Kramer.)
- VII. Svernško-brežiško Učiteljsko društvo.** Predsednik Janko Knapič v Vidmu.
Teme: 1) „O ljudskem šolstvu v Nemčiji.“ (Poročevalec J. Knapič.)
2) „O jednotnik pisnih oblikah.“ (Poročevalec A. Aparnik.)
- VIII. Slovensko-bistriško Učiteljsko društvo.** Predsednik Jos. Sabati v Zg. Polskavi.
Teme: 1) „O narodnem petju.“ (Poročevalec Jos. Kokalj.)
2) „Pod milim nebom.“ (Poročevalec M. Šampri.)
3) „Kako se meri utrujenost učencev.“ (Poročevalec Špan.)
4) „Katere ovire motijo razvitek in napredek ljudskega šolstva sploh in učencev posebej?“ (Poročevalec Polanec.)
5) „Metamorfoza šolstva.“ (Poročevalec Oskar Žolnir.)

e) Na Goriškem.

- I. Učiteljsko društvo za goriški okraj. Preds. Tomo Jug v Solkanu.
Tema: „O umnem vrtnarstvu.“ (Poročevalec Ivan Strnad.)
- II. Učiteljsko društvo za sežanski okraj. Predsednik Ant. Brginec v Povirju.
Tema: „O koncentraciji zemljepisnega pouka.“ (Poročevalka Balbina Eppichova.)
- III. Tolminsko učiteljsko društvo. Predsednik Iv. Ivančič v Kredu.
Tema: „Krajni šolski nadzorniki.“

č) V Istri.

- I. Učiteljsko društvo „Narodna Prosvjeta“ v Pazinu. Predsednik Josip Bačić v Buzetu.
Tema: „O računstvu v I. in II. škol. godini.“ (Poročev. V. Zidarić.)
- II. Krčko učiteljsko društvo. Predsednik Iv. Makulja v Dobrinju.
Tema: 1) „Odnosaj između crkve i škole.“ (Poročevalec N. Maračić.)
2) „Važniji zemljepisni pojmovi.“ (Poročevalec A. Brozović.)

B. Uradne učiteljske skupščine.

Okrajne učiteljske konference.

a) Na Kranjskem.

- I. Ljubljana, slovenske šole; c. kr. okrajni šolski nadzornik ravnatelj Fr. Levce.
Tema: 1) „Kakšne pisne oblike naj bi se uvedle v slovenskih ljudskih šolah v Ljubljani?“ (Poročevalec Ivan Krulec.)
Teza: 1) Na konferenci določene oblike naj se pošljejo vis. c. kr. deželnemu šolskemu svetu v potrditev.
2) C. kr. deželni šolski svet se pozove, da skliče deželno konferenco, v kateri naj bi se določile enotne pisne oblike.
Tema: 2) „O reviziji dosedanjih učnih načrtov za petrazredne in več nego petrazredne ljudske šole.“ (Poročev. A. Razinger.)
Teza: Izdajo naj se minimalni učni načrti, ki bi naznanjali tvarino, katera se mora prebaviti, oziroma, kateri bi kazali smoter, ki ga morajo doseči vse šole iste kategorije.
- II. Postojnski okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik Ivan Thuma.
Tema: „Predlogi k preosnovi učnih načrtov iz l. 1886. za razdeljene in nerazdeljene enorasrednice, za štirirazrednice in petrazrednice.“
- III. Logaški okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik Ivan Thuma.
Tema: „Predlogi k preosnovi učnih načrtov iz l. 1886. za nerazdeljene in razdeljene dvorasrednice, za nerazdeljene trirazrednice in trirazrednice deloma s celodnevним, deloma s poludnevним poukom.“
Teza: V prvem šolskem letu naj se obravnavajo pri računstvu le prve tri računске operacije; merjenje in deljenje naj se prične še le v drugem šolskem letu.

b) Na Štajerskem

I. Vranski in gornjegrajski okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik Josip Supanek.

Tema: 1) *„O ustanovitvi osrednjega društva za šolarske kuhinje v c. kr. okrajnem glavarstvu celjskem s sedežem v Celju in o napravi krajevnih šolarskih kuhinj kot podružnic v vsakem šolskem kraju. Kako bi mogel učitelj pridobiti ljudstvo za to nameravano človekoljubno napravo, in kako bi zanjo v narodu zbudil trajno zanimanje?“* (Poročevalec Tomaž Kunstič v Polzeli.)

Teza: Pripozna se živa potreba ustanovitve osrednjega društva za šolarske kuhinje ter sklene, z vsemi močmi na to delati, da se čim brže osnuje tako društvo.

Tema: 2) *„Kako koristijo učitelju in učencu preparacijski zvezki, ako se spisujejo praktički s osirom na odlok s dne 7. apr. 1900, št. 300, tičočič se upeljave ter uporabe takih zvezkov?“* (Poročevalec Karol Marschitz.)

Teze: 1) Pismena priprava nas sili premišljevat, po katerem načrtu poučujmo ta ali ta dan.

2) Pri vestni in marljivi pripravi se lahko učitelj ozira na tolikanj važno vzgojo značaja.

3) Ako se učitelj natančno ravna po svojih premišljenih pripravah, tedaj mu ostane tudi še dovolj časa za prekoriščno ponavljanje.

4) Vestno pismeno pripravljavanje na pouk zabranjuje prehitro postopanje pri pouku.

5) Po natančni preparaciji je možen zanimiv pouk.

6) Pri vestnem spisovanju pripravljavnih zvezkov je učitelju tudi možno, koncem tedna vso obdelano tvarino izlahka in resnično v tednico vpisati.

II. Celjski in šmarski okraj. C. kr. okrajni šolski nadzornik Josip Supanek.

Tema: 1) *„O ustanovitvi osrednjega društva za šolarske kuhinje v c. kr. okrajnem glavarstvu celjskem s sedežem v Celju in o napravi krajevnih šolarskih kuhinj kot podružnic v vsakem šolskem kraju. Kako bi mogel učitelj pridobiti ljudstvo za to nameravano človekoljubno napravo, in kako bi zanjo v narodu zbudil trajno zanimanje?“* (Poročevalec: Josip Košutnik v Vojniku.)

Teze: 1) Učiteljstvo se izreka odločno zoper napade nasprotnikov šole, češ, da je nova šola kriva, da je ljudstvo dandanes telesno bolj slabotno, kakor je bilo nekda.

2) Telesno jakost in slabost imajo presojeti le v to poklicani, razumni faktorji.

- 3) Ako pa je vendar resnica, da je ljudstvo dandanes bolj mehkužno, nego je bilo svoje dni, je treba iskati vzrokov zato:
 - a) v vedno večjem uboštvu in njega posledicah,
 - b) v nezmernem uživanju žganih pijač in kajenju tobaka, posebno v zgodnji mladosti, in
 - c) v nekaterih drugih razmerah današnjega socijalnega življenja.
- 4) Ker je pa posebno učiteljstvo poklicano, skrbeti za kolikor možno harmonsko vzgojo duševnih in telesnih sil njemu izročenihi otrok, zato je popolnoma prepričano, kolike važnosti bi bili zavodi, v katerih bi se mogla mladina, posebno ubožna, tudi telesno razvijati.
- 5) K takim zavodom spadajo v prvi vrsti takozvane šolarske kuhinje, katerih ustanovitev naj bi učiteljstvo toplo priporočalo.
- 6) Nameravano ustanovitev osrednjega društva za šolske kuhinje učiteljstvo z veseljem pozdravlja in hoče ljudstvo pridobivati za ta človekoljubni zavod s tem,
 - a) da bo budilo zanimanje za šolo in pouk sploh,
 - b) da bo gojilo prijateljstvo med šolo in domom,
 - c) da bo pridobivalo krajne šolske svete in občinske odbore za uresničenje teh želj,
 - d) da bo odločno naglašalo versko-nravni pomen krajevnih šolskih kuhinj,
 - e) da bo kolikor možno podpiralo ustanovitev krajevnih društev bodi si z delom ali poukom, in
 - f) da bo svoje izkušnje objavljalo tudi v časnikih.
- 7) Pri ustanovitvi krajevnih šolskih kuhinj je treba posebno paziti:
 - a) Ni-li možno, pridobiti dovoljno število udov že takoj v začetku, bodi si iz teh ali drugih razlogov, ter delati na to, da se vzame v šolski proračun vsaj skromna vsota v pokritje stroškov za šolsko kuhinjo.
 - b) Učiteljstvo pridobivaj za vodstvo in nadzorstvo krajevnih šolskih kuhinj take osebe, ki se radovoljno in z vnemo posvetijo temu delu, a imajo poleg tega tudi nekoliko gospodarske zmožnosti. Toplega priporočila vredne so za take posle gospodinje in njih hčere.
 - c) Učiteljstvo zavzemaj v odborih teh društev odločilna mesta, zagotavljajoč s tem trajen uspeh onih za mladino tako važnih zavodov.

Tema: 2) *„Uporabljenje telurija v ljudski šoli; kako in kaj se naj nazira s pomočjo telurija?“* (Poročevalec France Jurkovič v Šmarju pri Jelšah.)

Teze: A. 1) Podoba zemlje (krogla na navpični osi); sever, jug, vzhod, zahod.

2) Najvažnejše točke in črte: os, tečaja, središče zemlje; ravnik, pol-dnevnik, vzporednik, povratnika, tečajnika.

- 3) Kako stoje prebivalci na zemlji? (Se pokaže z glavičicami) Obzorje, zenit.
- 4) Zemlja se vrti okoli svoje osi; dan in noč.
- 5) Tekanje zemlje okoli solnca. Ekliptika se nariše s kreda na mizo ter se razloži.
- 6) Pokaže s štirimi paličicami, kako stoji v resnici zemeljska os na njej.

B. Pritrdi se drugi del telurija na mizo in se mu podloži okrogla plošča, razdeljena v štiri letne čase in v dvanajst mesecev.

- 7) Solnce in zemlja na tem delu.
- 8) Zemeljska draga (elipsa) se izmeri.
- 9) Stalnost zemeljske osi, ki je vedno vzporedna sama sebi.
- 10) Zemeljsko oblo se natakne na krajšo os v točki enega letnega časa. Prednjo se postavi priprava z navpičnim solničnim žarkom. Učenci opazujejo, katere točke, oziroma črte na zemlji more še zadeti navpični solnični žarek. Isto opazujejo tudi pri drugih letnih časih ter tako spoznajo povratnika.
- 11) Dalje opozori učitelj na tiste črte na zemlji, katere še zadenejo zadnji solnični žarki (tečajnika).
- 12) Zemeljski pasovi.
- 13) Letni časi.
- 14) Meridijan (poldan – poldnevnik).
- 15) Dolgost dneva (ura na zemeljskem oblu).
- 16) Opazovanje posledic, ako bi stala zemeljska os navpično na zemeljsko drago ali pa vzporedno z njo.

C. 17. Luna; njena podoba, nje tekanje okoli zemlje in vrtenje okoli svoje osi.

- 18) Nagnjenost lunine drage proti zemeljski.
- 19) Lunine mene.
- 20) Solnični in lunini mrakovi.
- 21) Luna mrkne v osemnajstih letih 29krat, solnce pa v istem času 41krat.
- 22) Velikost solnca, zemlje in lune.
- 23) Razmerje velikosti na teluriju. Razmerje raj se z učenci višje stopnje izračuni.

Tema: 3) *„Kako koristijo učitelju in učencu preparacijski zvezki, ako se spisujejo praktični z ozirom na odlok z dne 7. apr. 1900, št. 300, tihoči se upeljuje ter uporabe takih zvezkov?“* (Poročevalec France Zidar pri Novi cerkvi.)

Teze: *A.* Vsakdanja vestna pismena priprava na pouk mnogo koristi učitelju pri vzgoji in pouku kakor tudi v javnem življenju sploh.

I.

- 1) Priprava je brezpogojno potrebna.
- 2) Z vestnim pripravljanjem ustreza učitelj osnovnim zakonom vzgoje in pouka.

- 3) Učitelj, ki se na pouk vedno vestno pripravlja, postopa lahko samosvestno. V šoli vlada mir, opominjati in kaznovati mu ni treba mnogo, in šolsko obiskovanje je redno. Šola njegova je torišče marljivega delovanja, in učenci njegovi se izkušajo med seboj, hoteč drug drugega prekositi — izkratka: v šoli njegovi je veselo življenje.
- 4) Učenci prav dobro opazijo, se-li učitelj zanje trudi in žrtvuje ali ne. Ko izprevidijo, da poučuje on z vnemo in ljubeznijo, potem se vžge tudi v njih mladih srcih ljubezen in naklonjenost do njega in njegovega pouka. Ako pa vidijo, da je učitelj mlačen, čemerikav, len, na pouk nepripravljen, tedaj se ga kmalu naveličajo in uče se le toliko, kolikor se boje kazni. Tak učitelj je v istini kazen za otroke.
- 5) Umevno je pač samo ob sebi, da učitelj, ki se vedno pripravi na vsako učno uro, vestno uporabljajoč preparacije, ustreza vsem zakonitim predpisom in zahtevam. Ako pa učitelj navzlic vestni pripravi ne doseže v šoli zaželenega smotra, tedaj je pač iskati vzroka nepovoljnemu napredku kje drugje.
- 6) Vestna, vsestranska in zlasti tudi pismena priprava na pouk usposobi učitelja po večletni praksi tako, da si pozneje pripravo lahko zelo okrajša, posebno s pismenimi preparacijami iz prejšnjih let: prelista jih in pripravljen je.

II.

- 1) Učiteljevo življenje je natančno uravnano, in red je zlata posoda zdravja.
- 2) Natančen in skrben v svojem poklicu, je učitelj natančen in skrben tudi v svojem gospodarstvu.
- 3) Priznan izrek veli, da je za mladino najboljše jedva dovolj dobro. Res je pa tudi, da so ljudskošolske učne knjige večinoma nedostatne. Tedaj si mora učitelj potrebno učno snov večkrat iskati po drugih virih; čitati mora in proučevati večja dela ter iz njih izbirati dobra in za svoje učence pripravna zrna. Tako se on od leta do leta bolj izobražuje in vsestransko olika, ter se naposled lahko v vsaki družini prosto kreta; potem mu ni treba samo poslušati pogovorov drugih, tiho prikimovati in se smejati, kakor vidi, da kimajo in se smejejo drugi, temuč tudi on lahko vmes poseže ter izreče veljavno besedo. Na ta način pa si učitelj tudi polagoma utrdi svoje nazore ter postane neomahljiv, značajan — postane mož. In le tak učitelj je pravi učitelj in vzgojitelj njemu izročene mladine — pravi voditelj svojega naroda.

B. Koristi, ki jih uživajo učenci od takega učitelja, so pač očitne:

- 1) Duševne zmožnosti otrok, poverjenih takemu učitelju, se razvijajo naravno.
- 2) Njih spomin se utrjuje, njih razum se bistri, njih volja krepi, srce pa blaži.
- 3) Otroci pridnega učitelja dobivajo sami veselje do vztrajnega, koristnega dela.

- 4) Taki otroci izgube polagoma otroško lahkomišelnost ter postanejo resnobi.
- 5) Ker je takega učitelja pouk jedrnat, otroci ne šepečejo, nego z zanimanjem in pazljivo poslušajo.
- 6) Zaradi zanimivega pouka pa tudi otroci iz lastnega nagiba z veseljem redno šolo posečajo.
- 7) Doma radostno pripovedujejo o šolskem pouku in življenju ter vplivajo tako na svoje roditelje, in tako se le-ti tudi sprijaznijo z šolo, ker uvidijo njene koristi.
- 8) Od takih otrok se je nadejati, da bodo pozneje sposobni delavci ter vredni in koristni člani človeške družbe.
- 9) Otroci zaupajo takemu učitelju, ga čislajo in ljubijo, in to spoštovanje in ta ljubezen sta mu gotovo najlepše plačilo za ves njegov obili trud in naporno delo.

III. Ptujski okraj. C. kr. okrajni nadzornik J. Ranner.

Tema: 1) *„Kako je učitelju delovati, da se otroci tudi izven šole lepo in dostojno vedejo?“*

Tema: 2) *„Kako more učitelj pri učencih doseči enotno, spretno in lično pisanje?“ — Katero načelo naj upošteva pri pouku v pisanju?“*

IV. Mariborski okraj. C. kr. okrajni nadzornik dr. J. Bezjak.

Tema: 1) *„Po katerih pedagoško-didaktičkih in zdravstvenih načelih se naj izdelujejo normalni urniki?“* (Poročevalec K. Kotnik v Selnici pri Dravi.)

- Teze: I. Splošne. 1) Normalni urni načrt (urnik) je potreben takisto v varstvo telesnega in duševnega zdravja učencev kakor tudi radi zanesljive utrditve in večjega uspeha našega učnega delovanja.
- 2) Sestavlja naj se tudi urni načrt na podlagi fizioloških in dušeslovnih nauk in s pomočjo poskusnega, z natančnimi meritvami potrjenega opazovanja, ki se opiraj na resnične šolske razmere; zato je treba, da izvršujejo opazovanje ljudskošolski učitelji sami med poučevanjem in sicer po neki metodiki, ki jo bo treba še le določiti. Gradivo, ki se bo na ta način nabralo in sicer najmanj v dobi osmih let — kolikor časa namreč traja obvezna šolska doba — bo treba potem primerjati in pregledno razvrstiti. Tedaj še le bo možno, z natančnim pregledom razsoditi, je-li potrebna kaka izprememba v našem šolstvu, in v kateri smeri naj se izvrši.
 - 3) Te zahteve pa terjajo od učitelja po eni strani, da se resno in z veseljem poprimi takega dela, po drugi strani pa, da imej sposobnost in znanje, ki je potrebno za tako opazovanje. Zatorej je treba:
 - a) da je v ugodnem gmotnem položaju, prost morečih skrbi za vsakdanji kruh;
 - b) da se naša učiteljišča pretvorijo v čisto pedagoška vzgajališča, ki bodo nudila našim učiteljem priliko, da si pridobe potrebno fiziološko in psihološko znanje bolje, nego je bilo doslej možno

- II. a) Higijena: 1) Začetek pouka naj se določi po krajevnih razmerah, a pouk se ne pričinja ne prezgodaj in ne prepozno ter ne trajaj nikoli čez 4 ure.
- 2) Po prvi učni uri je določiti odmor 5 minut, po drugi uri odmor 15 minut. Isto velja za popoldanski pouk.
- 3) Med večjimi odmori morajo učenci šolsko sobo zapustiti. Med odmori je nadaljevanje pouka nedopustno.
- 4) Uredba prostega četrtka se pridrži.
- 5) Ob vročih poletnih popoldnevih naj se pouk opusti.
- 6) Zahteve glede domačih nalog naj se kolikor možno znižajo.
- 7) Čitanje, pisanje in risanje naj se ne vrši ob času prebavljanja, pa tudi ne o mraku. Ure, med katerimi učenci pišejo, ne smejo slediti druga drugi.
- 8) Telovadne in pevske ure se v mrzlem času ne smejo nastavljeti na konec šolskega pouka, ker se učenci lahko, posebno v zimskem času, prehlade.
- 9) Urnike je treba torej sestaviti posebej z orirom na poletno in na zimsko poluletje.
- b) Didaktika: 1) Težavnejšim predmetom naj se prepuščajo prikladnejše ure.
- 2) Najprikladnejše ure so prva in tretja dopoldanska in prva ura popoldanska.
- 3) Težavnejši predmeti so računanje, učni jezik in verstvo.
- 4) Po dolgotrajni vaji se zmanjša razlika med težjimi in lažjimi predmeti.
- 5) Pouk v elementarnem razredu se menjavaj po polurah.
- 6) Oddelkov v urnikih ni treba zaznamenovati.
- 7) Spisju se mora odmeriti več ur nego doslej. (Spisju, slovnici in pravopisju namenjene ure se označijo skupno kot „učni jezik“. — Število ur, ki je odmenjeno v normalnih urnikih učnemu jeziku (t. j. spisju, slovnici in pravopisju), porazdeli lahko učitelj na omenjene tri panoge učnega jezika, kakor se mu zdi potrebno; toda pri tej razdelitvi mora vendar paziti na to, da odmeri spisju več časa nego slovnici in pravopisju.
- 8) Pri tihem opraviilu učencev, t. j. pri posrednem pouku, se sme manj zahtevati nego pri neposrednem pouku.
- 9) Učni načrti in učna metoda so glede nekaterih predmetov, n. pr. glede verouka, učnega jezika (slovnice) in risanja potrebni preuredbe.
- 10) Prehod z doma v šolo se ne sme izvršiti neposredno.

Tema: 2) *Praktiška razložitev učinkov na polju domače in osobito na polju javne vsgoje.* (Poročevalec Avg. Požegar v Zatiški vasi.)

Tema: 3) *Prva pomoč pri nezgodah in migljaji, kako bodi sestavljena šolska lekarna.* (Poročevalec dr. Fr. Terč, zdravnik v Mariboru.)

c) Na Goriškem.

I. Goriški okraj. C. kr. okrajni šolski nadzornik prof. Finžgar.

Tema: 1) „Kako naj se postopa pri pismenem pouku, da se doseže učni smoter?“ (Poročevalka gčna. C e j e v a.)

Teza: Na vseh šolah celega okraja naj se rabijo enake oblike pisemenih črk; učne knjige naj se temu primerno izpremene

Tema: 2) „Kako naj se postopa z otroki, pri katerih ne zadoščajo zakoniti disciplinarni pripomočki?“ (Poročevalec Fr. Bajt.)

Tez se ni nič sprejelo.

Sprejeti predlogi:

- a) C. kr. okrajni šolski svet naj založi sledeče tiskovine za spisovni pouk: dopisnice, poštna nakaznice, poštna spremnice, račune, inventarje itd.
- b) Naprosijo naj se višja šolska oblastva, da preskrbe primernejše učne knjige za poučevanje slovnice, spisja in pravopisja v ljudski šoli.
- c) Božične počitnice naj trajajo tudi na ljudskih šolah do Novega leta kakor na državnih in mestnih šolah.

POROČILO

o dosedanjem delovanju „Slov. Šolske Matice“.

(Priobčil tajnik Frančišek Gabršek.)

Naša pedagoška književnost dosedaj ni napredovala tako, kakor bi bilo želeli. Premalo smo se potrudili, da bi razširili duševno obzorje našemu učiteljstvu, mu ustvarili pomožnih sredstev za uspešnejše poučevanje ter s tem posredno pomagali, da se povzdigne omika celega naroda. Pač se je ustanovilo že l. 1886. v Krškem „Pedagoško društvo“ z namenom, da bi izdajalo pedagoške in didaktičke knjige. To društvo je res spravilo na dan dokaj vzgojeslovnih in ukoslovnih knjig, n. pr. sedem „Pedagoških letnikov“ z raznovrstno vsebino, posebej pa še: *Občno vzgojeslovje* (Fr. Gabršek), *Občno ukoslovje* (Fr. Gabršek), *Izkustveno dušeslovje* (Fr. Gabršek), *Jezikovni pouk v ljudski šoli*, I. del (Fr. Gabršek), *Nazorni pouk v ljudski šoli*, I. del (Fr. Gabršek), *Navod k početnemu risanju* (Jos. Bezljaj), *Pouk o črtežih* (Jos. Bezljaj), *Stavbni črteži* (Jos. Bezljaj) itd. Prav tako je treba priznati trud nekaterih drugih društev in tudi nekaterih posamnikov za razvoj našega pedagoškega slovstva. Toda če pomislimo, da nam še vedno nedostaja najpotrebnejših pedagoških knjig in učil za učitelje in učence, in da moramo pri poučevanju še vedno segati po tujih vzorih in sredstvih, tedaj je treba priznati, da je že skrajni čas, da odpomoremo tej bedi.

Ne da bi nam nedostajalo spretnih pedagoških pisateljev, toda vse naše pedagoško-knjižno delovanje se je vršilo doslej brez prave organizacije in zlasti brez pravega središča. Zato je bilo najprej treba združiti vse pedagoške pisatelje ter določiti za središče delovanja Ljubljano. In res so se čuli bolj in bolj pogosto klic, da se osnuj pedagoško-knjižno društvo v Ljubljani. Uvažujoč vse te okolnosti, je namerjal poročevalec sam že l. 1896. kot tedanji predsednik „Pedagoškega društva“, da bi premestil to društvo v Ljubljano. Ker se ta namera zaradi zaprek ni dala izvršiti, se je poprijel poseben v ta namen sestavljen osnovni odbor v velikih počitnicah l. 1899. ustanovitve novega pedagoško-knjižnega društva — „Šolske Matice“, v kateri naj bi bilo osredotočeno vse naše pedagoško-knjižno delovanje. Omenjeni osnovni odbor je sestavil pravilom načrt, ki ga je priobčil „Učiteljski Tovariš“ v 23. številki dne 1. septembra 1899. l. s posebnim pismom vred (z dne 31. julija l. 1899), s katerim se je obrnil poročevalec do slovenskih pedagoških pisateljev. Na mnogostransko željo je poročevalec nato povabil nekatere šolnike na dan 7. septembra istega leta k seji v zbornico II. mestne deške ljudske šole v Ljubljani, da bi se končno določila pravila novega društva.

Te seje so se udeležili p. n. gg.: Josip Ciperle, Jak Dimnik, Francišek Gabršek, Francišek Hubad, Luka Lavtar in Henrik Schreiner. Tu se je sklenilo, naj se osnuje novo društvo na najširši podlagi, in naj se torej povabijo na skupno delovanje učitelji vseh stopenj, t. j. učitelji srednjih, meščanskih in občin ljudskih šol, ker bodi vzgoja na vseh učnih stopnjah enotna. Sestavil se je nov osnovalni odbor z nalogo, da skliče o Božiču istega leta osnovalni zbor v Ljubljano. Članovi osnovalnega odbora so bili gg.: Jakob Dimnik, Francišek Gabršek, Francišek Hubad, Francišek Levec, Blaž Matek, dr. Ant. Medved, Mihael I. Nerat, Henrik Schreiner (predsednik) in Andr. Senekovič.

Omenjeni osnovalni zbor se je vršil dne 28. decembra l. 1899. v zbornični sobi I. c. kr. državne gimnazije v Ljubljani. Udeležilo se ga je veliko število srednješolskih profesorjev in ljudskošolskih učiteljev in učiteljic. Predsedoval mu je g. ravnatelj Andrej Senekovič. Ko sta gg. H. Schreiner in Fr. Gabršek razložila namen novega društva, je poročal prvi o nekoliko premenjenem načrtu pravil, in le-ta je bil sprejet z nekaterimi izpremembami. Zbor je izvolil prejšnji začasni odbor; le-tega predsednik je bil g. H. Schreiner, tajnika gg. dr. Anton Medved in Fr. Gabršek, blagajnik pa g. Andr. Senekovič. Novemu društvu se je nadelo ime „Slovenska Šolska Matica“.

Sprejeta pravila je začasni odbor predložil c. kr. deželni vladi za Kranjsko v Ljubljani, da bi jih vzela na znanje. Ker pa c. kr. deželna vlada teh pravil zaradi določbe o razpustu društva ni potrdila, so se ista s privoljenjem odbora „Slovenske Matice“ preuredila toliko, da razpolaga v slučaju uradnega razpusta „Slovenske Šolske Matice“ o društvenem nje premoženju odbor „Slovenske Matice“. Nato je c. kr. deželno predsedništvo za Kranjsko v Ljubljani z razpisom z dne 20. julija 1900, št. 3059/pr., odboru naznanilo, da ustanovitve „Slovenske Šolske Matice“ na podlagi predloženih društvenih pravil ne zabranjuje, da pa se bode zaproseno potrdilo o pravnem obstanku društva izdalo še le po izvršenju ustanovitvi društva na njegovo na c. kr. deželno predsedništvo v Ljubljani naslovljeno prošnjo. To potrdilo se je izdalo z razpisom c. kr. deželnega predsedništva v Ljubljani z dne 15. marca 1901, št. 1047/pr.

Začasni odbor je imel dne 9. septembra leta 1900. v zbornični sobi I. c. kr. državne gimnazije v Ljubljani svojo sejo, katere so se udeležili gospodje: Jak. Dimnik, Fr. Gabršek, Fr. Hubad, Bl. Matek, H. Schreiner in Andr. Senekovič. V tej seji se je sestavil poziv do učiteljstva srednjih in ljudskih šol, do društev, krajnih šolskih svetov, do različnih denarnih zavodov in zasebnikov, sploh do vseh krogov in poedincev, ki jim je pri srcu prospeh slovenskega šolstva kot prve in najvažnejše podlage narodne blaginje in narodne omike, naj pristopijo „Slovenski Šolski Matici“ kot članovi. Dalje so se nastavili poverjeniki

za posamezne okraje. Dolžil se je načrt društvenega delovanja, ki naj se predloži prvemu občnemu zboru v odobritev. Po tem načrtu se bodo prirejala pedagoška predavanja po različnih središčih slovenskih pokrajin.

Glavna naloga društvenega odbora pa bodi pospeševanje pedagoške književnosti. V ta namen naj stopi odbor v zvezo s priznanimi pedagoškimi pisatelji ter naj jih pridobiva za sodelovanje. Izdajajo naj se sledeči spisi:

1) *Pedagoški Letopis*.

2) *Didaktika*, obsegajoča občno ukoslovje in specialno metodiko vseh učnih predmetov.

3) *Knjižnica realij*, obsegajoča zgodovino, zemljepis, prirodopis in prirodoslovje. – Vsak učitelj ve iz lastne izkušnje, s koliko težavo se pripravlja za realni pouk, ko mora izvečine segati po neslovenskih knjigah, ki se na naše razmere ozirajo le toliko, kolikor se le-te strinjajo s tujimi.

4) *Komentar k čitankam*. Koliko truda in časa mora vsak dan učitelj žrtvovati, ko se pripravlja na berila in mu pri tem nedostaja pripomočkov. Kdor hoče po sedanjem stanu metodike izkoristiti etiške, estetiške in jezikovne zaklade, ki tiče v dobrih berilih, ne izhaja brez temeljitega komentarija; to ve vsakdo, ki je izdelaval popolne učne slike za obravnavanje beril. Navzlic vestnemu pripravljanju po komentarih si pameten učitelj seveda varuje svojo samostalnost.

5) *Občna pedagogika* (pedagoško dušeslovje, logika, vzgojeslovje itd.).

6) *Zgodovina slovenske pedagogike*, ocenjujoča vzgojno delovanje naših Slomškov, Rudmašev, Močnikov, Praprotnikov itd.

Dne 28. decembra l. 1900. je imel začasni odbor iznova sejo, v kateri se je posvetoval o predlogih za prvi občni zbor. Na predvečer tega zbora, dne 28. decembra l. 1900. je priredilo „Ljubljansko Učiteljsko društvo“ došlim društvnikom „Slovenske Šolske Matice“ na čast prav zanimiv zabavni večer, pri katerem je predsednik Fr. Gabršek v svojem pozdravilnem govoru razložil mnogobrojnim udeležnikom veliko važnost novega društva ter jih vnel zanje. Pri tej priliki je predaval gospod primarij dr. V. Gregorič o zdravem stanovanju. Ostali del večera pa so izpolnile dramatiške predstave in pevske točke.

Dne 29. decembra popoldne je priredil gospod ravnatelj A. Senekovič v fizikalni dvorani l. c. kr. državne gimnazije elektriške demonstracije ob obili udeležbi Matičarjev.

Prvi občni zbor „Slovenske Šolske Matice“ se je vršil isti dan ob 2. uri popoldne v Mestnem domu po nastopnem vzporedu:

1. Pozdrav začasnega predsednika.
2. Poročilo tajnikovo o dosedanjem delovanju začasnega odbora.
3. Poročilo začasnega blagajnika.
4. Volitve:

- a) upravnega odbora (predsednika, 8 odbornikov in 3 odborniških namestnikov);
 - b) treh presojevalcev letnih računov.
5. Določitev nagrad pisateljem in glavnim funkcionarjem za prvo triletno dobo.
 6. Proračun za prihodnja tri leta.
 7. Posvetovanje o predloženem poslovniku in njega odobritev.
 8. Nasveti posameznih društvenikov.

Tega zbora se je udeležilo več nego 140 društvenikov duhovskega in posvetnega stanu, med njimi ravnatelji in profesorji srednjih šol in učiteljišče, okrajni šolski nadzorniki, učitelji in učiteljice meščanskih in ljudskih šol.

Začasní predsednik, g. ravnatelj Henrik Schreiner, je otvoril zborovanje ter pozval prisotnike, da zakličejo Njegovemu Veličanstvu presvetlemu cesarju Francu Jožefu I. trikrat „Slava!“ Zbor je navdušeno ustregel temu pozivu. Nato je pozdravil ljubljanskega župana, gospoda Ivana Hribarja, kot predsednika mestnega šolskega sveta in zastopnika mesta Ljubljane. Takisto je pozdravil zborovalce ter jim zaklical: „Dobro došli!“

Prešedši k stvari, je jasno razložil pomen in namen novega društva. Govoril je najprej o splošnem razvitku človeških duševnih sil, potem pa o smotru pedagogike ter o sredstvih in potih, ki vodijo do omenjenega smotra. Pedagogika je znanost in umetnost. Pri nas je sicer že izvršenega dokaj dela na pedagoškem polju, vendar vse premalo v primeri s potrebami in silami, ki so na razpolaganje. Vzrok je ta, ker doslej ni bilo prave organizacije med pedagoškimi pisatelji. Da se zagotovi uspešno knjižno delovanje, baš zategadelj se ustanavlja „Slovenska Šolska Matica“, ki naj združuje vse učitelje vseh učnih stopenj. Prav vesel pojav je torej ta združitev srednješolskih in ljudskošolskih učiteljev v „Slovenski Šolski Matici“.

Nato je začasní predsednik razvil načrt za pedagoško slovstveno delovanje novega društva. Priznal je sicer, da je ta načrt obširen, toda izrazil je nado, da se pisateljev ne bode manjkalo; saj jih je že nekaj zagotovljenih. Težje boe menda dobiti denarnih sredstev. Da se pospeši zanimanje, boe kazalo, obravnavati izpočetka bolj praktiške stvari.

Posebej je še pozdravil začasní predsednik učiteljice, dasiravno po njegovem mnenju beseda „učitelj“ znači ves stan brez razlike spola. Naposled je poudarjal, da „Šolska Matica“ ni politiško društvo, temuč da imajo v njej prostora vsi vzgojevalni faktorji, najsi bodo zasebno tega ali onega prepričanja; zato so vsi dobro došli.

Gospod ž u p a n se je zahvalil za predsednikove pozdravilne besede, a sam pozdravil „Šolsko Matico“ v imenu mesta, občinskega in mestnega šolskega sveta ter v svojem imenu. V daljšem, razboritem govoru je izrazil svoje veselje zaradi ustanovitve tega preimenitnega prosvetnega društva. Današnji čas se sme imenovati doba društvenega življenja in delovanja; zato vidimo, da ima tudi Ljubljana obilico društev. A izmed najpotreb-

nejših brez ugovora je „Šolska Matica“, ki gotovo postane najmenitnejše kulturno društvo, zlasti ker ima na čelu tako spretno pedagoške moči. Veseli ga zlasti tudi to, da se po novem društvu osredotoči v Ljubljani pedagoško slovstveno delovanje, katerega središče je bilo doslej v Krškem in v Mariboru.

Začasni tajnik, nadučitelj Fr. Gabršek, je najprej prebral brzojavne pozdrave ter potem poročal o dosežanem društvenem delovanju. Predvsem je razložil zgodovinski postanek „Šolske Matice“, kako se je izprva namerjalo, da bi se premestilo „Pedagoško društvo“ iz Krškega v Ljubljano, zakaj se je ta namera opustila, in kako se je izvršila ustanovitev novega pedagoškega knjižnega društva. Očrtal je delovanje začasnega odbora, omenjal sklepev osnovalnega zbora ter razložil načrt, po katerem hoče odbor uravnati svoje delovanje itd.

Društvu je pristopilo do občnega zbora 582 članov, med njimi 7 ustanovnikov. Večina poverjenikov pa še ni naznanila svojih članov. Tudi je zdaj neugoden čas za nabiranje društvenikov; največ jih pač pristopi o priliki okrajnih učiteljskih skupščin. Upati je, da društvo naraste že v prvem letu na 1000 članov.

Z gospodom Andr. Senekovičem se je poročevalec poklonil gospodu ljubljanskemu županu in ga povabil na zborovanje; gospod župan se je zelo zanimal za društvo, drage volje prepustil dvorano v „Mestnem domu“ za zborovanje in pristopil društvu kot ustanovnik. — Z gosp. Fr. Hubadom pa se je poročevalec poklonil Njega ekselenci gospodu deželnemu predsedniku V. baronu Heinu. Ko sta mu odpislanca razložila pomen in namen društva, mu izročila izvod društvenih pravil in ga povabila na zborovanje, je blagovilil Njega ekselencia, to društvo kot kulturno in nepolitiško z zadovoljstvom vzeti na znanje in ga z veseljem pozdraviti.

Naposled je izrekel tajnik zahvalo „Ljubljanskemu Učiteljskemu društvu“ za prireditev zabavnega večera na čast društvenikom „Slovenske Šolske Matice“; takisto se je zahvalil gospodu ravnatelju Senekoviču za dopoldansko predavanje.

Tajnikovo poročilo se je soglasno odobrilo in vzelo na znanje.

Blagajnik, gospod ravnatelj Andrej Senekovič, je sporočil, da je plačalo do sedaj 459 društvenikov 2036 K. Društveniki so duhovskega in posvetnega stanu, učitelji in učiteljice srednjih in ljudskih šol, okrajni šolski sveti, ljudske šole, krajne in okrajne učiteljske knjižnice, okrajna učiteljska društva in neučitelji.

V upravni odbor so bili po vzkliku izvoljeni: za predsednika gospod Henrik Schreiner, učiteljski ravnatelj v Mariboru; za odbornike, in sicer za Kranjsko gospodje: učitelj Jakob Dimnik, nadučitelj Francišek Gabršek, učiteljski ravnatelj Franč. Hubad in gimnazijski ravnatelj Andrej Senekovič, vsi v Ljubljani; za Štajersko gospoda: učiteljski profesor in okr. šolski nadzornik dr. Janko Bezjak v Mariboru in nadučitelj Vekoslav Strmšek na Medvedjem selu; za Primorsko in Koroško gospoda: učiteljski profesor Viktor Bežek in učiteljski profesor

in okr. šolski nadzornik Frančišek Finžgar, oba v Gorici. Za namestnike so bili izvoljeni: za Kranjsko gospod Andrej Žumer, nadučitelj in okr. šolski nadzornik v Kranju; za Štajersko gospod Josip Mešiček, nadučitelj v Sevnici; za Primorsko in Koroško gospod Josip Apih, učiteljski profesor v Celovcu.

Za presojevalce letnih računov so bili izvoljeni gospodje: gimnazijski profesor dr. Ivan Svetina, učiteljski profesor Ivan Macherin učitelj Ivan Krulc, vsi v Ljubljani.

Tajnik je poročal o odborovem predlogu glede nagrad za knjižna dela ter nasvetoval po 40–48 K od tiskovne pole; predlog je bil sprejet. Takisto je poročal tajnik o nagradah za glavne poslovalce. Ker pa se še ne ve, koliko bodo dela, in kaka bodo denarna sredstva, je prepustil zbor po tajnikovem nasvetu določitev o nagradah odboru samemu.

Blagajnik, gospod A. Senekovič, je napravil proračun za bodoča tri leta, a pripomnil je, da zanesljiv proračun ni možen, ker denarni efekt še ni končno znan. Ako se računa od tiskovne pole 50–60 K tiskarskih stroškov in 40 K pisateljske nagrade, tedaj bi stala pola z nagrado vred okolo 100 K. Po tem poročilu se je sklenilo, da sme društvo prihodnje leto za knjige in druge stroške izdati 2500 K.

Gospod predsednik je zaprosil, naj se vzame na znanje, da bo društvo izdajalo kolikor možno gradiva.

Gospod Vek. Strmšek je izrazil željo, naj bi „Matica“ ne delala konkurence „Popotniku“. Nato je gospod predsednik pojasnil, da ima „Šolska Matica“ ves drug delokrog nego „Popotnik“; zato je tekmovanje izključeno. Gospod ravnatelj Fr. Hubad pa je razložil svoj načrt, kako naj „Matica“ deluje zlasti v metodiškem oziru; na ta način bode „Popotnika“ le podpirala.

O predloženem poslovniku, ki ga je sestavil tajnik na podlagi društvenih pravil, a dodal, kar je bilo treba, da ne nastane kaka dvoumnost. se je sklenilo, da se vzame ta načrt začasno v rabo, a stoprv na podlagi pridobljenih izkušenj ga bode možno stalno potrditi.

Gospod J. Mešiček je predlagal, da izdajaj društvo zlasti praktiške knjige. Čitanke je treba preosnovati in prirediti dve izdaji, eno za eno-razredne, drugo pa za tri-razredne in štirirazredne ljudske šole. Realistiška snov naj se izloči iz čitank in izda v posebni knjigi. Zato naj se začno izdajati najprej knjige za realije. Treba pa je izpremeniti dotično ministrsko naredbo, ki prepoveduje rabo posebnih knjig za realije na manjrazrednih ljudskih šolah. Matica naj to dovoljenje izposluje pri ministertvu. Naposled predlaga gospod Mešiček, naj se preosnuje Končnikova Slovenska slovnica. Gospodu Mešičku je predsednik pojasnil, da se je odbor že sam bavil s preosnovami, kakor jih sedaj on predlaga, in da namerava že prvo leto izdati eno knjigo realij, namreč zgodovino. Le glede na izpremembo ministrske naredbe, zadevajoče rabo posebnih knjig za realije na manjrazrednih ljudskih šolah, se ne strinja z gospodom predlagateljem, ker knjige za realije naj služijo le učitelju za pripravljanje

na pouk; v njih bodi zbrana vsa tvarina, ki je potrebuje učitelj, hoteč se vestno pripraviti na pouk. — Oba predloga sta bila sprejeta.

Naposled je zahvalil gospod predsednik zborovalce in poročevalce za njih sodelovanje na današnjem zboru, izrekel zahvalo za izvolitev na častno mesto predsedniško, obljubil, da bode z drugimi odborniki vred deloval z vsemi močmi na prospeh društva in pedagoškega slovstva, ter zaključil zborovanje ob 4. uri popoldne.

Po zborovanju je razkazoval in razjasnjeval gospod A. Senekovič društvnikom elektriške naprave v elektrarni.

V odborovi seji dne 29. decembra leta 1900. se je odbor osnoval tako-le: Podpredsednik gospod Francišek Hubad, učiteljski ravnatelj; tajnik gospod Francišek Gabršek, nadučitelj; blagajnik gospod Andrej Senekovič, gimn. ravnatelj; knjižničar gospod Jakob Dimnik, učitelj; urednik gospod Francišek Levce, c. kr. real. profesor in okrajni šolski nadzornik — vsi v Ljubljani.

Dne 10. febr. 1901 je imel odbor v zbornični sobi I. državne gimnazije v Ljubljani sejo, katere so se udeležili: predsednik g. Henrik Schreiner in odborniki gg.: dr. Janko Bezjak, Viktor Bežek, Jakob Dimnik, Francišek Finžgar, Francišek Gabršek, Francišek Hubad in Andrej Senekovič.

Blagajnik, gosp. ravnatelj A. Senekovič, je sporočil o denarnem stanju društva. Vplačalo je 540 rednih in 7 ustanovnih članov 2340 K; stroškov je bilo 103'06 K; torej je ostalo v blagajnici še 2236'94 K.

Iz poročila tajnika, nadučitelja Franč. Gabrška, je posneti, da je razen prejšnjih oglašanih še 108 društvnikov, ki so z letnino še na dolgu. Mnogo poverjenikov pa še ni vrnilo nabiralnih pol niti naznanilo novih članov. Ker se je pokazalo, da so nekatera poverjenišтва preobsežna in torej gospodje poverjeniki ne morejo izvrševati svoje naloge, kakor bi bilo želeli, se je sklenilo, da se osnujejo nova poverjenišтва za okraje, kjer bi bilo to potrebno. V ta namen naprosi sedanje poverjenike, da mu nasvetujejo, ali in kako bi bilo deliti njih poverjeniški okrog, in komu naj bi se poveril novi posel. Tudi se je sklenilo, da se izda gg. poverjenikom posebno navodilo za njih poslovanje. To navodilo obsežaj zlasti določila: 1) da naznanjajo odboru tudi spremembe posameznih članov; 2) da zbirajo vplačano letnino in jo za vse člane svojega okraja skupno pošiljajo blagajniku; 3) da en izvod nabiralnih pol, katerih se jim določijo dvoje, obdržijo zase, enega pa vrnejo odboru; 4) da sami razdele med člane svojega poverjenišтва društvene knjige, ki jih bode odpošiljal odbor skupno za vse člane le poverjenikom; 5) da pridobivajo za društvo tudi druge rodoljube, zlasti imovitejše, potem šole, krajne in okrajne učiteljske knjižnice (glede teh se odbor sicer še sam s posebno prošnjo obrne do gg. okrajnih šolskih nadzornikov). Ukretilo se je, kar je treba, da dobe nekateri okraji svoje poverjenike.

Sklenilo se je, da poprosi društvo podpore sl. deželni zbor kranjski in vse večje posojilnice, oziroma tudi hranilnice in zasebnike.

Da se pospeši vnevanje za društvo, se boče o važnejših sklepih odborovih sej poročalo v časnikih.

Za leto 1901. izda društvo dve knjigi, ki izideta proti koncu leta, in sicer: 1. „Pedagoški Letopis“, najmanj deset tiskovnih pol obsežen. V njem se priobčijo poročila o posameznih predmetih, statistika slovenskih šol, teme in teze konferenčnih in društvenih referatov, razne razprave ter zlasti pouk o prvi pomoči pri nezgodah s slikami; le-ta publikacija se boče kot ponatisk tudi posebej prodajala. 2. Knjiga za realije, prvi del: Zgodovina. Spisal profesor Josip Apih. Tudi ta knjiga boče obsegala najmanj deset tiskovnih pol. Potem so se določili, oziroma nasvetovali poročevalci za latinščino in grščino, za matematiko, stenografo, filozofijo, lep opis in ženska ročna dela.

Prihodnjič izda društvo: Letopis, knjige za realije drugi del, zemljepis, didaktiko in morda še kaj drugega.

G. predsednik je razložil svoj načrt za didaktiko. Sklenilo se je, da pregledajo gg. odborniki ta načrt in mu dodajo svoje opazke; potem se isti natisne in razglasi. Spisovanje „vzgojeslovja“ prevzame g. V. Bežek. G. dr. J. Bezjak se je pooblastil, da stavi na prihodnjem občnem zboru primerne predloge glede na izdajo slovenske slovnice za srednje šole. Po nasvetu g. Bežka poskrbi društvo primerne čitanke za učiteljišča.

„Šolska Matica“ stopi z drugimi enakimi literarnimi društvi v knjižno zvezo; dotična okrožnica se jim pošlje z izdanimi knjigami vred.

Ljubljanskim odbornikom se naroči, da ukrenejo, kar je potrebno zaradi tiskanja društvenih knjig.

Ker ima „Šolska Matica“ poleg izdajanja knjig tudi to nalogo, da prireja po različnih krajih javna predavanja in temeljne razgovore o teoretiških in praktičkih pedagoških vprašanjih, zato se je sklenilo, da bodo ljubljanski odborniki po možnosti skrbeli za predavanja na Kranjskem, zlasti v Ljubljani, mariborski na Štajerskem in goriški na Primorskem. V Ljubljani in okolici priredi Matica ogledovanje raznih zavodov, n. pr. gluhomemnice, tovarn in obrtnih naprav, hospitacije na učiteljišču in na ljudskih šolah.

Odborove seje dne 19. maja l. 1901. so se udeležili g. predsednik Henrik Schreiner in odborniki gg.: dr. Janko Bezjak, Viktor Bežek, Jakob Dimnik, Frančišek Gabršek, Frančišek Hubad, Frančišek Levec, Andrej Senekovič in Vekoslav Strmšek.

Blagajnik, gosp. ravnatelj Andrej Senekovič, je sporočil o denarnem stanju društva. Letnino so plačali 604 člani. Društvo ima do sedaj 9 ustanovnikov.

Tajnik, nadučitelj Franč. Gabršek, je poročal, kako so se rešili zadnji odborovi sklepi, zlasti o preuredbi dosedanjih poverjeništev, ter je prebral došle nasvete. Na podlagi le-teh se je sklenilo, da se razdele nekatera preobsežna poverjenišstva na manjša okrožja, in za le-ta so se postavili novi poverjeniki.

Sklenilo se je, da se napravi prošnja za podporo na deželni zbor kranjski, kadar izidejo knjige. Za letos nameravani spis „Pouk o prvi pomoči pri nezgodah s slikami“ se priobči pozneje, ker ga dotični poročevalec še ni utegnil spisati. V „Letopisu“ priobči tajnik tudi poročilo o društvenem delovanju in imenik članov.

Vzelo se je na znanje predsednikovo poročilo o sotrudnikih.

Oblika društvenim knjigam bode taka, kakršno imajo knjige „Slovenske Maticе“. Rokopisi morajo biti pripravljeni do začetka septembra, tisk pa dovršen do konca novembra.

Schreinerjev načrt za didaktiko, ki so ga pregledali gg. odborniki, se ponatisne v „Popotniku“. O najprimernejši terminologiji se bode posvetoval poseben odsek.

Društvo namerava izdajati tudi pedagoške šolske knjige za učiteljska, zlasti o vzgojeslovju in ukoslovju, zgodovino pedagogike, čitanke itd. V ta namen stopi odbor v dogovor z deželnim odborom kranjskim, ki naj bi dal društvu primerno podporo, oziroma sam prevzel založništvo ali pa ga prepustil Matici. Pri tem se je izrekla želja, naj bi bile knjige odobrene že v rokopisu. Matica bode pospeševala tudi knjižnico za srednješolsko mladino in sicer izdajanje šolskih klasikov s posredovanjem dotičnih založnikov. Zlasti se bo obrnila Matica do „Dramatičnega društva“, da ji le-to prepusti rokopise in starejše izdaje, primerne za srednješolsko mladino, da se predelajo. G. B e ž e k prevzame sestavo načrta za tako izdajanje.

Končno se je še vršil razgovor o primernih diplomah za ustanovnike in o nasvetu „Pedagoškega društva v Krškem“ glede na izdajo slovenske slovnice.

Dne 21. julija 1901 je odbor vložil prošnjo na deželni odbor kranjski zaradi podpore za izdajanje slovenskih šolskih knjig za učiteljska.

V odborovi seji dne 8. septembra 1901 je gosp. predsednik srčno pozdravil podpredsednika, g. Frančiška H u b a d a, kot novoimenovanega c. kr. deželnega šolskega nadzornika za ljudske šole na Kranjskem in ga prosil še nadaljnje podpore, katero je g. c. kr. deželni šolski nadzornik drage volje tudi obljubil.

Potem se je določila tvarina, ki pride v letošnji „Letopis“. Ker urednik, g. ravnatelj Francišek L e v e c, letos ne utegne urejevati društvenih knjig, prevzame korekturo in jezikovno uredbo gosp. profesor V. B e ž e k, stvarno pa gosp. predsednik H. S c h r e i n e r. Letopis se natisne v 1200, Apihova Zgodovina pa v 1500 izvodih. Določili so se pogoji, pod katerimi se odda tiskanje knjig. Tisk bo dovršen do 10. decembra l. 1901. Razne tiskarne se povabijo, da naznanijo, po kakšni ceni bi prevzelo delo.

Odbor stopi v dogovor z založnikom in tiskarjem Andr. Gabrščekom v Gorici zaradi nadaljevanja „Knjižnice za mladino“. „Slovenska Šolska Matica“ bi mu preskrbela rokopise in prevzela uredništvo.

Nadalje se je sklenilo, da izda društvo izmed šolskih klasikov najprej Shakespeareovega „Julija Cezarja“. Rokopis, ki ga Matici prepusti „Dramatično društvo“, se primerno priredi.

Izdado se čitanke za učiteljska v treh delih (s „Slovstveno čitanko“ kot tretjim delom). Delo prevzemo gg. Bežek, Hubad in dr. Ilešič.

Društvo priobči tudi „Analizo otroškega obzorja“. V ta namen se letos ali prihodnje leto priobčijo v Letopisu primerna vprašanja; ponatiski pa se pošljejo šolskim vodstvom v izpolnitev.

Odbor namerava izdati tudi knjigo za nadaljevalne šole, zlasti glede na kmetijstvo.

Slednjic se je sklenilo, da se bodo nadaljevala pedagoška predavanja. V Ljubljani priredi g. ravnatelj Andr. Senekovič vrsto predavanj o elektriški železnici; g. ravnatelj H. Schreiner pa bude predaval o Božiču o rastlinskem potovanju.

V odborovi seji dne 28. decembra 1901 so se vzeli na znanje zadržki, ki so bili vzrok, da knjige za l. 1901 še niso dotiskane. Nato se je vse potrebno ukrenilo, da izidejo knjige do konca januarja 1902.

G. blagajnik je sporočil, da ima društvo doslej 3575 K dohodkov, med temi 439 K ustanovnine. Razpoložnega premoženja je torej 3136 K. Stroški znašajo doslej 529 K, torej je še na razpolaganje 2607 K in pa obresti.

Določile so se nagrade pisateljem, uredniku in tajniku.

Sklenilo se je, da se knjige razpošljejo le poverjenikom, a ti naj sami plačajo poštnino, potem pa naj jo razdele na posamezne člane ter jo od njih pobero. Ta ukrep se naznani društvenikom v Letopisu na zadnji strani ovitka. Ondukaj se tudi priobči zaznamek knjig, ki jih dobe društveniki za l. 1901.

Letošnjim knjigam se je določila nastopna prodajalna cena: „Letopisu“ 1.60 K, „Slovenskemu jeziku“ 2.— K in „Zgodovini“ 2.— K, skupaj 5.60 K.

Vzelo se je hvaležno na znanje, da je deželni odbor kranjski na odborovo prošnjo izrekel, da je pripravljen, podeljevati nagrade pisateljem slovenskih učnih knjig, ki jih izda Šolska Matica. Zlasti izda in založi Matica metodiške knjige za učiteljska; priredi pa tudi v društveni založbi novo izdajo Woldřichove-Erjavčeve „Somatologije“, ki v zalogi „Slovenske Maticе“ prav v kratkem poide, in katere to društvo ne namerava več založiti. Matica naprosi strokovnjake, da knjigo pregledajo in prirede za novi ponatisk. Izmed „Posebnih metodik“ pa izide najprej „Metodika jezikovnega pouka“, za katerega poseben odbor določi načrt.

Prihodnje leto izda Šolska Matica: „Letopis“, „Zgodovino“ (II. snopič) in „Učne slike k čitankam“. Načrt za te učne slike izdela g. ravnatelj H. Schreiner.

Matica tudi začne zbirati tvarino za izdanje etimološkega, sinonimskega in frazeološkega slovarja na podlagi čitank in Pleteršnikovega slovarja. Naposled se je določila oblika diplomam za ustanovnike.

V smislu društvenih pravil je odbor skrbel tudi za pedagoška in splošno poučna predavanja. Ljubljanski odborniki so se na poziv g. podpredsednika Fr. Hubada večkrat sešli ter so ukrepali o prireditvi predavanj, poučnih izletov, ogledovanja obrtnih naprav in hospitacij.

Dne 25. marca 1901 je predaval gosp. profesor Ivan Macher v fizikalni dvorani l. c. kr. državne gimnazije v Ljubljani o rdečem snegu, krvavem dežju in drugih nenavadnih prirodnih prikaznih ob navzočnosti njega ekselence g. deželnega predsednika Viktorja barona Heina, g. dvornega svetnika dr. grofa Schaffgotscha in mnogobrojnega družega občinstva. G. predavatelj je zanimivo in nazorno razložil pred vsem nekatere že znane izredne prirodne prikazni, potem vulkanski pepekozemski prah in nekatere alge; naposled pa je prešel k najnovejšim prirodnim pojavom ter tolmačil njih postanek, n. pr. sipin v morju in v Sahari. Razlagal je, kako se je spričo zračne depresije vzdignil pesek in v prah in se razširil preko morja po vsej srednji Evropi tja do Hamburga in Galicije, ter je poučil slušatelje o sestavi rdečega snega. A g. ravnatelj Andrej Senekovič je s pomočjo skijoptika nazorno podprl znanstveno, poljudno tolmačenje. — Občinstvo je pazljivo sledilo velezanimivemu predavanju ter izrazilo svojo zahvalo z živahnim priznavanjem.

Dne 18. maja 1901 je predaval v „Narodnem domu“ g. predsednik H. Schreiner o fantaziji. Tudi tega predavanja se je udeležilo prav lepo število članov in prijateljev društva. G. predavatelj je razpravljal v poldrugo uro trajajočem govoru o bistvu domiselnosti in o njenem delovanju ter vplivu na vse duševno in telesno življenje, pojasnjujoč posamezne podatke z mnogimi zgledi. Za temeljito predavanje je žel občo pohvalo in zahvalo, katero mu je izrazil v imenu navzočnih g. podpredsednik Fr. Hubad, proseč ga, naj priskoči društvu na pomoč tudi prihodnje leto, ko se priredi niz predavanj.

V Gorici je predaval dne 13. junija 1901 g. profesor V. Bežek o našem pravopisu in pravorečju, zlasti o izreki trdega *l*-a v knjižnem jeziku. Predavatelj je razložil mnogobrojnim poslušalcem — izvečine učiteljem — temeljna načela, na katerih sloni pravopis. Prvo izmed njih je: Piši, kakor se pravilno govori! (Fonetiško načelo.) Ker se to ne da dosledno izvesti, velja tudi drugo načelo: Piši besede po njih izpeljavi, to je, po njih zgodovinskem razvoju! (Etimološko načelo.) Tudi to ne more vedno odločevati, kajti sedanje žive govorce ne moremo ukleniti v rjaste sponje jezika šestnajstega stoletja, ko je reformacija probudila slovenski knjižni jezik. Zatorej je treba pravico priznati tudi tretjemu načelu, ki veli: Odločuj tudi današnja pravopisna raba (pravopisni usus), ki jo je sprejela in utrdila v zadnjih treh desetletjih preteklega stoletja pišoča masa našega naroda, uvažujoč potrebno edinost in priprostost v pravopisu.

Dne 4. julija 1901 je potem prof. Bežek nadaljeval ono predavanje ter navedel vzroke, ki nas nagibljejo, da izrekajmo v šoli trdi *l* čisto. Konstatiral je, da tako postopa 90% slovenskih učiteljev.

Dne 5. decembra 1901 je predaval ravnatelj g. H. Schreiner v Mariboru o analizi duševnega obzorja otroškega, obečajoč, da bode začeto snov nadaljeval meseca januarja in februarja l. 1902.

Upravni odbor
„Slovenske šolske Maticе“
za triletno upravno dobo
1901—1903.

- Predsednik: *Schreiner Henrik.*
Podpredsednik: *Hubad Frančišek.*
Tajnik: *Gabršek Frančišek.*
Blagajnik: *Senekovič Andrej.*
Knjižničar: *Dimnik Jakob.*
Odborniki: *Dr. Bezjak Janko,*
Strmšek Vekoslav,
Bežek Viktor,
Finžgar Frančišek.
Odborniški na-
mestniki: *Žumer Andrej,*
Mešiček Jožef,
Apih Jožef.
Presojevalci ra-
čunov: *Dr. Svetina Janez,*
Macher Janez,
Krulec Janez.

Imenik društvenikov

„Slovenske šolske Matice“

za leto 1901.*)

A) Ustanovniki.

- Ciperle Jožef*, meščanski učitelj, Dunaj.
Finžgar Francišek, c. kr. okrajni šolski nadzornik, Gorica.
Hribar Ivan, župan, dež. poslanec itd., Ljubljana.
Krek Gregor, dr., c. kr. dvorni svetnik in vseučiliški prof., Gradec.
Križman Ignacij, nadučitelj, Dornberg (Goriško).
Okrajni šolski svet za goriško okolico.
Pedagoško društvo v Krškem.
Pernè Francišek, dr., c. kr. gimn. profesor, Kranj.
Strmšek Vekoslav, nadučitelj, Medvedje selo (Štajersko).
Šola ljudska pri Sv. Duhu (Stara gora) blizu Sv. Jurija ob
 Ščavnici (Štajersko) — vpisal *Francišek Hrašovec*, c. kr.
 okrajni sodnik v p. v Gradcu.
Tuma Henrik, dr., odvetnik in dež. poslanec, Gorica.
Turner Pavel, dr., zas. učitelj, Jamnica (Moravsko).
Vižintin Rudolf, učitelj, Renče (Goriško). Št. 13.

B) Letniki.

I. Kranjsko.

<p>1. Šolski okraj Črnomelj.</p> <p>Poverjenik: <i>Šetina Francišek</i>,
 šolski vodja v Črnomlju.</p> <p>Zupančič Vita, učit., Metlika.</p> <p style="text-align: right;">Št. 1.</p> | <p>2. Šolski okraj Kamnik.</p> <p>Poverjenik: <i>Letnar Lovro</i>.</p> <p>Čenčič Jernej, nadučit., Kamnik.
 Dolinar Jožef, učit., Krašinja.
 Gerkman Emilija, učit., Mengeš.</p> |
|--|---|

*) Kdor svojega imena ne najde natisnjenega v svojem sedanjem okraju, naj išče knjige pri svojem prejšnjem poverjeniku. Znaprej naj blagovolijo gg. poverjeniki sproti naznanjati društvenemu tajniku one društvenike, ki se preselijo v kako drugo poverjeništvu.

Gorjanec Matilda, učit., Dob.
Konjar Ulrik, učitelj, Motnik.
Koželj Gregor, učit., Št. Gothard.
Letnar Lovro, nadučit., Mengeš.
Malenšek Feliks, učitelj, Gornji
Tuhinj.

Mesner Jožef, nadučit., Komenda.
Pintar Jožef, učitelj, Tunjice.
Potrato Janez, učitelj, Št. Vid.
Razpotnik Franč., učitelj, Vodice.
Reich Jožef, nadučitelj, Dol.
Schmeidek Janez, učitelj, Rova.
Toman Janko, nadučitelj in žu-
pan, Moravče.

Tramte Ignacij, učitelj, Kamnik.
Zore Frančišek, učit., Šmartno.
Zupan Janez, učitelj, Dolsko.
Št. 18.

3. Šolski okraj Kočevje.

a) Kočevje-Ribnica.

Poverjenik:

Štefančič Frančišek.

Bohinc Edvard, učit., Ribnica.
Cvar Andrej, učit., Vel. Poljane.
Engelman Kristijan, nadučitelj,
Dobrepolje.

Gregorač Frančišek, nadučitelj,
Dolenja vas.

Hiti Matija, nadučitelj, Stari trg.
Hribar Jožef, učitelj, Ribnica.
Jaklič Frančišek, učitelj in dež.
poslanec, Dobrepolje.

Junowicz Helena, učit., Kočevje.
Okrajna učit. knjižnica v Ribnici.
Pirnat Janez, učit., Dobrepolje.
Potokar Frančišek, učit., Draga.
Šola ljudska v Starem trgu.

Štefančič Frančišek, učit., Ribnica.
Štrukelj Janez, učitelj, Rob.
Tomšič Štefan, nadučit., Ribnica.
Zupančič Jožef, učit., Dolenja vas.
Št. 16.

b) Sodražica.

Poverjenik: Vrbič Mihael.

Kerže Anton, učitelj, Gora.
Legat Stanko, učit., Sv. Gregor.
Mandeljc Janez, nadučitelj, So-
dražica.

Vrbič Mihael, učitelj, Sodražica.
Št. 4.

4. Šolski okraj Kranj.

a) Mesto (c. kr. gimnazija).

Poverjenik: Hubad Jožef.

Bevk Stanislav, dr., c. kr. gimn.
profesor.

Debevec Jožef, dr., c. kr. gimn.
profesor

Dokler Anton, c. kr. gimn. prof.
Hubad Jožef, c. kr. gimn. rav-
natelj.

Korun Valentin, dr., c. kr. gimn.
profesor.

Kropivnik Frančišek, dr., c. kr.
gimn. profesor.

Levičnik Alfonz, c. kr. gimnazijski
profesor.

Peterlin Anton, c. kr. gimnazijski
profesor.

Tominšek Jožef, dr., c. kr. gimn.
profesor.

Vadnal Anton, c. kr. gimn. prof.
Zupan Anton, c. kr. gimn. prof.

Žmavc Jakob, dr., c. kr. gimn.
profesor. Št. 12.

b) Okraj.

Poverjenik: Žumer Andrej.

Grmek Anton, učitelj, Sv. Lenart.
Jenko Jelena, učiteljica, Trboje.

Kmet Andrej, nadučitelj, Cerklje.
Knific Svitoslav, učit., Trstenik.
Kragl Jožef, nadučitelj, Tržič.
Lampret Ana, učiteljica, Trata.
Luznar Frančišek, nadučit., Primskovo.

Miklavčič Janja, učiteljica, Kranj.
Okrajna učiteljska knjižnica v Kranju.

Paternost Henrik, učit., Šmartno.
Pezdič Janez, nadučitelj in član c. kr. dež. šol. sveta, Kranj.

Praprotnik Ana, učit., Primskovo.
Praprotnik Viktorija, učit., Kranj.
Rojina Franč., nadučit., Šmartno.

Rooss Marija, učiteljica, Kranj.
Rus Vilibald, učitelj, Kranj.
Šola vnanja samostanska pri mn. uršulinkah v Škofji Loki.

Traven Jožef, učitelj, Naklo.

Učit. društvo za kranjski okraj.
Žumer Andrej, šolski ravnatelj, c. kr. okr. šol. nadzornik, Kranj.

Št. 20.

5. Šolski okraj Krško.

Poverjenik: Lapajne Janez, ravn. mešč. šole v Krškem.

Cizelj Jožef, učitelj na meščanski šoli, Krško.

Gantar Janez, učitelj, Št. Jernej.
Magerle Janez, učitelj, Svibno.
Rosman Florijan, učitelj, Krško.

Šola ljudska v Št. Jerneju.
Šola ljudska v Kostanjevici.

Zevnik Ana, učiteljica, Škocijan.

Št. 7.

6. Šolski okraj Litija.

Poverjenik: Stiasny Ljudevit.

Černe Jernej, nadučit., Šmartno pri Litiji.

Dolinar Ivana, učit., Višnja gora.
Jankovič Frančiška, učit., Zagorje.
Lužar Fortunat, učitelj, Izlake.
Stiasny Ljudevit, nadučit., Zagorje.
Žen Janez, učitelj, Višnja gora.
Št. 6.

7. Šol. okraj Ljubljana.

a) Mesto.

Poverjenika: Levec Frančišek in Gabršek Frančišek.

Bahovec Frančišek, učitelj.
Ban Frančišek, uprav. tiskarne.
Beg Ivana, učiteljica.
Belè Janez, učitelj.
Brežnik Frančišek, c. kr. gimn. profesor.

Cepuder Jožef, učitelj.
Črnagaj Frančišek, nadučit., Barje.
Črnivec Anton, c. kr. učit. prof.

Dimnik Jakob, učitelj.
Funtek Anton, c. kr. učit. prof.

Furlan Jakob, učitelj.
Gabršek Frančišek, nadučitelj.
Gomilšek Jožef, železn. uradnik.
Gruden Jožef, dr., prefekt v Alojzijevišču.

Gusl Emilija, nadučiteljica.
Hubad Frančišek, c. kr. dež. šol. nadzornik.

Ilešič Frančišek, dr., c. kr. učit. profesor.

Jaklič Viktor, učitelj.
Janežič Jožef, c. kr. vadm. učitelj.

Jelenc Luka, učitelj.
Jeršinović Anton, c. kr. gimn. prof.
Josin Maks, učitelj.

Kecelj Alojzij, učitelj.
Krulec Janez, c. kr. vadm. učitelj.
Kummer Valentin, učitelj.

Laharner Anton, c. kr. real. prof.
Lederhas Ludovik, c. kr. gimn. profesor.

Levec Frančišek, c. kr. učit. ravn.
 Levec Vida, učiteljica.
 Ljubljansko učiteljsko društvo.
 Macher Janez, c. kr. učit. profesor.
 Maier Anton, c. kr. vadm. učitelj
 in okrajni šolski nadzornik.
 Maier Jožef, nadučitelj.
 Marolt Frančišek, učitelj.
 Marout Marija, učiteljica.
 Mencinger Milan, c. kr. gimn. prof.
 Mestna višja dekliška šola.
 Novak Frančišek, c. kr. gimn. prof.
 Okrajna učit. knjižnica v Ljubljani.
 Orožen Frančišek, c. kr. učit. prof.
 Pajk Milan, c. kr. real. profesor.
 Pečjak Gregor, dr., c. kr. gimn.
 katehet.
 Perušek Rajko, c. kr. gimn. prof.
 Pleteršnik Maks, c. kr. gimn. prof.
 Požar Lovro, dr., c. kr. gimn. pro-
 fesor, ravnatelj mestne višje de-
 kliške šole.
 Primožič Štefan, vodja gluho -
 nemnice.
 Reich Anton, načel. plačil. urada.
 Renzenberg plem. Pavla, c. kr.
 vadm. učiteljica.
 Režek Juraj, učitelj.
 Rojc Emilija, učiteljica.
 Senekovič Andrej, c. kr. gimn.
 ravnatelj.
 Simon Karol, učitelj.
 Sucher Frančišek, c. kr. učit. prof.
 Svetina Janez, dr., c. kr. gimn. prof.
 Šerc Marija, učiteljica.
 Štritof Anton, c. kr. gimn. prof.
 Šuman Jožef, c. kr. dvorni svet-
 nik v p.
 Trtnik Janez, dr., c. kr. gimn. prof.
 Verbič Jožef, c. kr. vadm. učitelj.
 Vodeb Jakob, c. kr. učit. profesor.
 Wessner Marija, nadzorovalna
 dama na mestni višji dekl. šoli.
 Zemme Frančiška, učiteljica.
 Zupan Tomo, monsignor, c. kr.
 gimn. profesor.

Zupančič Jakob, c. kr. gimn. prof.
 Zupančič Vilibald, c. kr. učit. prof.
 in okrajni šolski nadzornik.
 Žakelj Friderik, c. kr. gimnazijski
 profesor. *Št. 66.*

b) Ljubljanska okolica.

Poverjenik: **Žirovnik Janko.**

Jašovec Karol, učitelj, Iška vas.
 Kavčič Frančišek, nadučit., D. M.
 v Polju.
 Klinar Frančišek, učit., Hrušica.
 Lavtizar Franč., nadučit., Šmartno.
 Lenarčič Anton, učitelj, Št. Vid.
 Okrajna učiteljska knjižnica ljub-
 ljanske okolice.
 Papler Frančišek, nadučitelj, Bo-
 rovnica.
 Petrič Frančišek, učitelj, Rudnik.
 Pokorn Janez, učitelj, Horjul.
 Rant Matija, nadučit., Dobrova.
 Šola ljudska v Št. Vidu.
 Trošt Frančišek, nadučitelj, Ig.
 Wölfling Pavlina, učit., Št. Vid.
 Žebre Friderik, učitelj, Št. Vid.
 Žibert Anton, nadučitelj, Ježica.
 Žirovnik Janko, nadučit., Št. Vid.
St. 16.

8. Šol. okraj Logatec.

a) Sodiška okraja Cerknica
 in Logatec.

Poverjenik: **Šega Janez.**

Jeglič Janez, nadučitelj, Rakek.
 Likar Hinko, nadučit., Grahovo.
 Okrajna učiteljska knjižnica za
 logaški okraj.
 Repič Peter, nadučit., Unec.

Šega Janez, učit., Dol. Logatec.
Šola ljudska v Planini.

Št. 6.

b) Sodiški okraj Lož.

Poverjenik: **Wigele Ferdo.**

Korber Mihael, c. kr. notar, Lož.
Lah Gregor, c. kr. poštar in župan, Lož.

Peče Frančišek, posestnik in gostilničar, Stari trg.

Perušek Ivanka, učiteljica, Lož.
Šola ljudska v Babinem polju.

Šola ljudska v Starem trgu.

Wigele Ferdo, učitelj in posestnik,
Stari trg.

Št. 7.

c) Sodiški okraj Idrija.

Poverjenik: **Novak Alojzij.**

Čitalnica idrijska.

Gruden Janez, posest., Jelični vrh.

Herle J., dr., Idrija.

Lapajne Pavla, učiteljica, Idrija.

Novak Alojzij, c. kr. šolski ravnatelj, Idrija.

Novak Jožef, c. kr. učitelj, Idrija.

Pirnat Makso, real. prof., Idrija.

Podružnica „Slomškove zveze“ za idrijski sodiški okraj.

Šabec Avguštin, c. kr. učit., Idrija.

Vogelnik Janez, c. kr. učit., Idrija.

Št. 10.

9. Šol. okraj Novo mesto.

a) Novo mesto.

Poverjenik: **Vadnjal Frančišek.**

Barle Janez, nadučitelj, Šmihel.

Clarici Marija, nadučiteljica,
Detela Frančišek, dr., c. kr. gimn.
ravnatelj in šolski svetnik.

Elbert Sebastijan, dr., prošt.

Fajdiga Ignacij, c. kr. gimnazijski
profesor.

Germ C., graščak.

Golia Ludovik, c. kr. sod. svetnik.

Jaklič Jožef, kanonik.

Krajc J., nasl., tiskarna.

Lapajne Anton, učitelj na kme-
tijski šoli, Grm.

Levec Anton, c. kr. sodni svetnik.

Marinko Jožef, dr., c. kr. gimn.
profesor.

Okrajna učiteljska knjižnica v
Novem mestu.

Munda Jakob, c. kr. sodni svetnik.

Murgel Rihard, c. kr. naddavkar.

Povše Frančišek, kanonik.

Schegula Jakob, dr., odvetnik in
mestni župan.

Seidl Frančišek, trgovec.

Sladović pl. S., lekarnar.

Škerlj Janez, c. kr. sodni svetnik.

Šola dekliška v Novem mestu.

Šola deška v Novem mestu.

Šola ljudska v Šmihelu.

Tandler Julija, trgovčeva soproga.

Učiteljska knjižnica c. kr. velike
gimnazije v Novem mestu.

Vadnjal Franč., c. kr. gimn. prof.

Vojska I., dr., c. kr. sodni nad-
svetnik v p.

Watzl Fr. Sal., vikar.

Wester Jožef, c. kr. gimn. prof.

Št. 29.

b) Sod. okraj Žužemberk.

Poverjenik: **Koncilija Franč.**

Koncilija Frančišek, nadučitelj,
Žužemberk.

Št. 1.

10. Šol. okraj Postojna.Poverjenik: **Thuma Janez.**

Abram Leopold, nadučitelj, Senožeče.
 Arko Frančišek, deželni poslanec, Postojna.
 Bisail Alojzija, učit., Trnovo.
 Bisail Bibijana, učit., Trnovo.
 Bole Terezija, učiteljica, Vrabče.
 Borštner Ljudmila, učit., Vipava.
 Božič Janez, deželni poslanec in župan, Podraga.
 Bukovič Ljudmila, učit., Postojna.
 Cornelli Amalija, učit., Hrenovice.
 Čop Jožef, učitelj, Trnje.
 Čop Pavla, učiteljica, Senožeče.
 Debevec Terezija, učit., Slavina.
 Ditrich Anton, podžupan in trgovec, Postojna.
 Dovgan Marija, učit., Zagorje.
 Fettich-Frankheim Ludovik, šol. vodja, Postojna.
 Gorjup Alojzij, učitelj, Postojna.
 Gros Frančišek, učit., Matenja vas.
 Horvat Rudolf, nadučit., Zagorje.
 Ivanc Frančišek, nadučitelj, Senožeče.
 Javoršek Karol, nadučit., Košana.
 Jug Matej, učitelj, Col.
 Justin Rajko, nadučitelj, Vreme.
 Juvančič Viktorija, učiteljica, Postojna.
 Kambič Janez, učitelj, Ustje.
 Knjižnica krajna učit. v Postojni.
 Knjižnica okrajna učiteljska v Postojni.
 Knjižnica šolska v Trnju.
 Korbar Avgust, nadučitelj, Prem.
 Kotlušek Amalija, učit., Vipava.
 Kuttin F., trgovec, Postojna.
 Lah Andrej, učitelj, Nadanje selo.
 Levstik Anton, učitelj, Postojna.
 Martinčič Frida, učit., Vrbovo.
 Mikuž Valentin, učit., Podkraj.

Novak Mihaela, učitelj., Senožeče.

Pegan Anton, učitelj, Suhorje.
 Pikel Gregor, trgovec, Postojna.
 Praprotnik Albina, učiteljica, Postojna.
 Prijatelj Matija, župnik, Slavina.
 Punčuh Frančišek, učit., Vipava.
 Puppis Vinka, učiteljica, Košana.
 Reból Franč., katehet, Postojna.
 Skala Anton, nadučitelj, Vipava.
 Svet krajni šolski v Nadanjem selu.
 Svet krajni šolski v Razdrtem.
 " " " " Št. Petru.
 " " " " Trnovem.
 " " " " Vremah.
 Šola ljudska v Slavini.
 Šola ljudska na Dol. Zemonu.
 Šuligoj Janez, učit., Dol. Zemon.
 Thuma Janez, c. kr. okrajni šol. nadzornik, Postojna.
 Tratnik Davorin, učitelj, Postojna.
 Trkman Gregor, predsedn. krajn. šol. sveta, Podkraj.
 Valenčič J., posestnik, Trnovo.
 Verbič Franč., nadučit., Slavina.
 Zaman Frančišek, nadučit., Hrenovice.
 Zarnik Martin, nadučit., Trnovo.
 Št 58.

11. Šol. okraj Radovljica.

Poverjenik: **Zavrl Valentin.**

Ausser Frančišek, učitelj, Bohinjska Bela.
 Ažman Jožef, nadučit., Breznica.
 Božič Ana, učit., Kamna gorica.
 Droll Katarina, učiteljica, Bled.
 Grčar Andrej, nadučitelj, Radovljica.
 Guštin Emil, učitelj, Jesenice.
 Hacin Marija, učit., Dobrova.

Korošec Jožef, nadučit., Kropa.
 Markošek Edvard, učit., Ljubno.
 Okraj, učit., knjižnica v Radovljici.
 Oman Ernestina, učit., Begunje.
 Slapšak Jurij, učit., Leše.
 Šemrl Janez, učitelj, Lesce.
 Šola ljudska v Begunjah.
 Šola ljudska v Kranjski gori.
 Šola ljudska v Lescah.

Šola ljudska v Radovljici.
 Vilfan Janko, dr., odvetnik, Radovljica.
 Vrezec Janez, nadučitelj, Ribno.
 Zavrl Valentin, nadučitelj, Begunje.
 Žen Jerica, učit., Koprivnik.
 Žirovnik Jožef, nadučitelj, Gorje.
 Št. 22.

II. Š t a j e r s k o.

1. Šolski okraj Brežice.

Poverjenik: Knapič Janko.

† Aparnik Anton, učit., Videm.
 Klinè Olga, učiteljica, Artiče.
 Knapič Janko, nadučit., Videm.
 Laurenčak Ferdinand, učitelj, Brežice.
 Novak Vincencija, učit., Sv. Anton.
 Pečnik Jožef, nadučitelj, Kapele.
 Romih Terezija, učiteljica, Videm.
 Tominc Blažko, nadučit., Globoko.
 Tramšek Mavro, nadučit., Šromlje.
 Št. 9.

2. Šolski okraj Celje.

Mesto in okolica.

Poverjenik: Krajnc Frančišek.

Gregorin Mirka, učiteljica, Celje-okolica.
 Krajnc Frančišek, učitelj, Celje-okolica.
 Krajni šolski svet, Celje-okolica.
 Kveder Karol, učit., Št. Jurij ob j. ž.
 Orač Marija, nadučit., Št. Jurij ob j. ž.
 Petriček Anton, učitelj, Žalec.
 Rupnik Janez, nadučit., Sv. Lovrenec.

Schmoranzer Jožef, učit., Celje-okolica.
 Subač M., c. kr. gimn. prof., Celje.
 Šola ljudska v Žalcu.
 Šolske sestre v Celju.
 Učiteljsko društvo za celjski in laški okraj.
 Vrečer Rajko, učitelj, Št. Peter v Sav. dolini.
 Zupanek Jožef, c. kr. okr. šol. nadzornik, Celje.
 Zupanek Betka, učiteljica, Celje-okolica.
 Št. 15.

3. Šol. okraj Gornji grad.

Poverjenik:

Praprotnik Frančišek,
 nadučitelj v Mozirju.

Kocbek Franč., nadučit., Gor. grad.
 Okrajna učiteljska knjižnica v Gornjem gradu.
 Šola ljudska v Gornjem gradu.
 Šola ljudska v Novi Štifti.
 Št. 4.

4. Šol. okraj Gor. Radgona.

Poverjenica: Kren Josipina.

Adamič Alojzij, šolski vodja, Ščavnica.

Bernard Miroslav, učit., Kapela.
Kocmut Frančišek, učit., Sv. Jurij
ob Ščavnici.

Kocmut Marija, učit., Sv. Jurij
ob Ščavnici.

Kren Josipina, učit., Kapela.

Meško Martin, župnik, Kapela.

Mihalič Jožef, nadučitelj, Sv. Jurij
ob Ščavnici.

Petovar Terezija, učit., Kapela.

Pirc Katarina, učiteljica, Sv. Duh
pri Sv. Juriju ob Ščavnici.

Poljanec Ljudmila, učit., Kapela.

Rajh Matija, učitelj, Sv. Jurij
ob Ščavnici.

Sterniša Jožef, učitelj, Sv. Duh
pri Sv. Juriju ob Ščavnici.

Št. 12.

5. Gradec-mesto.

Poverjenik:

Hauptmann Frančišek.

Glaser Karol, dr., c. kr. gimn.
profesor.

Hauptmann Frančišek, c. kr. učit.
profesor.

Kaspret Anton, c. kr. gimn. pro-
fesor.

Kokalj Anton, učitelj na mešč.
šoli, Voitsberg

Lavrič Jožef, mestni učitelj.

Papež Janez, c. kr. real. profesor.

Štrekelj Karol, dr., c. kr. vseučil-
liški profesor. Št. 7.

6. Šol. okraj Konjice.

Poverjenik:

Černež Ludovik.

Čeh Jožef, nadučit., Sv. Jernej.

Černež Ludovik, učit., Čadramlje.

Dolenc Helena, učit., Prihova.

Fajgl Otilija, učiteljica, Zreče.

Jurko Jakob, nadučit., Tepanje.

Koderman Josipina, učit., Tepanje.

Kožuh Friderik, učit., Konjice.

Mithans Jožef, učit., Čadramlje.

Pukmeister Jakob, učitelj, Kebelj.

Serajnik Beno, učitelj, Konjice.

Serajnik Lovro, nadučit., Prihova.

Valenčič Antonija, učit., Stranice.

Zupančič Frančišek, učitelj, Sko-
marje Št. 13.

7. Šolski okraj Kozje.

Poverjenik: Moric Emerih.

Berlic Erika, učit., Podčetrtek.

Berthold Kristina, učit., Pilštanj.

Böheim Franč., nadučit., Kozje.

Bračič Frančišek, nadučit., Št. Vid
pri Planini.

Franz Olga, učiteljica, Prevorje.

Gajšek Simon, nadučitelj, Buče
pri Kozjem

Germovšek Mijo, učit., Pilštanj.

Gherbaz Ivana, učit., Št. Peter ob
Sv. gori.

Gradišnik Anton, nadučit., Polje.

Hočevar Janez, šolski vodja, Za-
gorje.

Hohnjec Anton, učitelj, Št. Peter
ob Sv. gori.

Lovrec Franč., nadučit., Olimje.

Medved Jakob, učitelj, Št. Peter
ob Sv. gori.

Moric Emerih, nadučit., Št. Peter
ob Sv. gori.

Pečnik Alojzij, šol. vodja, Virštanj.

Potočnik Anton, učitelj, Podsreda.

Preskar Roza, učiteljica, Polje.

Pulko Valentin, nadučit., Dobje.

Šetinc Franč., nadučit., Prevorje.

Šket Andrej, nadučitelj, Podsreda.

Vavpotič Marija, učit., Olimje.

Št. 21.

8. Šolski okraj Laško.

a) Desni breg Savinje.

Poverjenik: **Vodušek Gustav.**

Bajc Maksimilijan, učit., Trbovlje-Vode.

Fux Antonija, učit., Zidani most.

Gnus Anton, nadučitelj, Dol.

Kern Janez, nadučit., Trbovlje-Vode.

Končan Fortuna, kapl., Trbovlje.

Kuhar Anton, učitelj, Trbovlje.

Lajnšič Anton, kaplan, Dol.

Logar Janez, učit., Zidani most.

Pacher Adolf, šol voditelj, Sveta Katarina.

Planšak Robert, učit., Trbovlje.

Roš Jožef, učitelj, Dol.

Sucher Marta, učit., Trbovlje.

Veternik Anton, župnik, Dol.

Vodušek Gustav, c. kr. okr. šol. nadzornik, Trbovlje.

Volc Emil, učit., Trbovlje-Vode.

Wesner Ana, učit., Trbovlje-Vode.

Wisiak Karol, učit., Gor. Rečica.
Št. 17.

b) Levi breg Savinje.

Poverjenik: **Kavčič Matej.**

Četina Janez, učitelj, Laški trg.

Kavčič Matej, nadučit., Jurklošter.

Knaflič Radoslav, nadučit., Sveti Lenart.

Krajni šolski svet v Razboru.

Lebar Frančišek, učit., Laški trg.

Lemfellner I., učit., Jurklošter.

Krajni šolski svet v Loki pri Zidanem mostu.
Št. 7.**9. Šol. okraj Sv. Lenart.**Poverjenik: **Klemenčič Jožef.**

Čeh Edvard, učitelj, Sv. Lenart.

Čuček Jožef, učitelj, Sv. Lenart.

Gomilšek Frančišek Sal., kaplan, Sv. Barbara.

Ješovnik Simon, nadučitelj, Sv. Rupert.

Klemenčič Jožef, učit., Sv. Anton.

Kos Frančišek, učit., Sv. Lenart.

Kovačič Jakob, učit., Sv. Trojica.

Kranjc Frančišek, nadučitelj, Sv. Barbara.

Kristl Vekoslav, učitelj, Sveta Barbara.

Lah Avgust, učit., Sv. Anton.

Majhen Janez, učit., Sv. Rupert.

Maurič Jožef, nadučit., Sv. Trojica.

Mocher Jožef, nadučit., Sv. Lenart.

Perger Matej, učit., Sv. Lenart.

Rajšp Matej, nadučit., Sv. Jurij.

Šijanec Franč., nadučit., Sv. Anton.

Škerjanc Feliks, učit., Sv. Rupert.

Trošt Viktorija, učit., Sv. Anton.

Vogrinc Anton, učit., Sv. Anton.

Wutt Josipina, učit., Sv. Lenart.
Št. 20.**10. Šol. okraj Ljutomer.**Poverjenik: **Zacherl Frančišek.**

Bernot Janez, učitelj, Sv. Križ.

Ciuha Ferd., kaplan, Ljutomer.

Cvahte Simon, nadučitelj, Mala Nedelja.

Heyne Josipina, učit., Sv. Križ.

Ivančič-Deu Nina, učit., Ljutomer.

Karba Janez, učitelj, Ljutomer.

Lasbacher Albert, učitelj, Vrzej.

Mavrič Karol, učitelj, Sv. Križ.

Mihalič Jožef, kaplan, Sv. Križ.

Mihalič-Kaučič Matilda, učiteljica, Ljutomer.

Mursa-Bračko Marija učit., Cven.

Nemetz Hubl Frančiška, učiteljica, Cezanjecvi.

Pušenjak Janez, učit., Sv. Križ.
 Pušenjak Tomo, nadučit., Cven.
 Razlag Ernestina, učit., Ljutomer.
 Robič Janez, šolski ravnatelj,
 Ljutomer.
 Rosina Frančišek, dr., odvetnik
 in deželni poslanec, Ljutomer.
 Schneider Frančišek, nadučitelj,
 Cezanjevci.
 Skuhala Janez, dekan, Ljutomer.
 Srabočan Anton, kapl., Ljutomer.
 Šola ljudska na Cvenu.
 Učit. društvo za ljutomerski okraj.
 Wessner Josipina, učit., Ljutomer.
 Zacherl Franč., učitelj, Ljutomer.
 Št. 24.

11. Šol. okraj Marenberg.

Poverjenik: Korže Leopold,
 nadučit. v Ribnici.

Stibler Janez, učitelj, Sv. Anton
 na Pohorju. Št. 1.

12. Šolski okraj Maribor.

a) Mesto.

Poverjenik: Koprivnik Janez.

Bahovec Vekoslav, c. kr. poštni
 oficijal.
 Bellè Janez, potovalni učitelj.
 Beran Emerih, c. kr. učit. godbe.
 Bezjak Janko, dr., c. kr. učitelj.
 prof. in okrajni šol. nadzornik.
 Breznik Frančišek, začasni vadm.
 učitelj.
 Firbas Frančišek, dr., c. kr. notar.
 Fistravec Jožef, c. kr. vadm. učit.
 Glančnik Jernej, dr., odvetnik.
 Jerovšek Anton, dr.
 Jerovšek Frančišek, c. kr. gimn.
 profesor.
 Kavčič Jakob, c. kr. profesor.

Koprivnik Janez, c. kr. učit. prof.
 Koprivšek Leop., c. kr. profesor
 v pok.

Košan Janez, c. kr. gimn. prof.
 Lavtar Luka, c. kr. učit. prof.
 Majcen Gabrijel, c. kr. vadm. učit.
 Marin Stanko, c. kr. vadm. učitelj.
 Matek Blaž, c. kr. gimnazijski pro-
 fesor.

Medved Anton, dr., c. kr. gimn.
 profesor.

Mlakar Janez, dr., kanonik in
 ravnatelj.

Pokorn Ignacij, c. kr. gimn. prof.
 Poljanec Leopold, c. kr. gimn.
 profesor.

Schreiner Henrik, c. kr. učitelj.
 ravnatelj.

Schreiner Ljudmila, učiteljica.

Šegula F. S., urednik.

Šola slovenska v Mariboru.

Vavroh Alojzij, c. kr. vadm. učitelj.

Verstovšek Karol, c. kr. gimn.
 profesor.

Vreže Janez, c. kr. učit. profesor.
 Št. 29.

b) Okolica.

Poverjenik: Pučelik Friderik,
 učit., Leitersberg-Krčevina.

Arnuž Jurij, učit., Sv. Jakob.

Črnko Jernej, učit., Jarenina.

Grösslinger Ognjeslav, nadučitelj,
 Dev. Marija v Puščavi.

Hauptmann Avguštin, nadučitelj,
 Sv. Križ.

Hauptmann Filip, učit., Svičina.

Kotnik Frančišek, učit., Sv. Jakob.

Lasbacher Jožef, nadučit., Ruše.

Lesjak Martin, učitelj, Ruše.

Lichtenwallner Matija, učit., Ruše.

Pestevšek Karol, nadučit., Slivnica.

Preindl Jakob, učitelj, Hoče.

Robnik Janez, učitelj, Sv. Križ.

Skrbinšek Ignacij, šolski vodja, Planica.

Šerbinek Leopold, učit., Svičina.
Šijanec Franč., nadučit., Sv. Jakob.
Šola ljudska v Lembahu.

Trop Frančišek, katehet, Slivnica.
Wutt Ana, učiteljica, Slivnica.
Zinauer Friderik, učit., Sv. Jakob.
Živko Avgust, učitelj, Slivnica.
Št. 20.

13. Šolski okraj Ormož.

Poverjenik: Rajšp Jožef.

Bezjak Simon, učit., Sv. Tomaž.
Bregant Kristina, učit., Središče.
Cajnko Franč., učit., Sv. Bolfenk.
Gabršček Lucija, učiteljica, Velika Nedelja.

Kahl Irena, učit., Vel. Nedelja.
Kosi Anton, učitelj in posestnik, Središče.

Kosi Janez, nadučit., Sv. Lenart.
Košar Janez, nadučitelj, Velika Nedelja.

Kralj Ivanka, učit., Središče.
Kristan Oroslav, dr., zdravnik, Ormož.

Loparnik Peter, učit., Sv. Tomaž.
Megla Frančišek, učit., Svetinje.
Melcher Marija, učiteljica, Velika Nedelja.

Močnik Andrej, učit., Sv. Lenart.
Najžer Janez, učit., Sv. Tomaž.
Poplatnik Frančišek, učitelj, Svetinje.

Porekar Anton, nadučit., Hum.
Rajšp Jožef, učitelj, Ormož.
Rosina Adolf, učitelj, Ormož.
Serajnik Domicijan, učit., Ormož.
Serajnik Franč., učit., Središče.
Sivka Anton, nadučit., Sv. Tomaž.
Slanc Ernest, nadučit., Sv. Bolfenk.
Steinecker Klementina, učiteljica, Sv. Tomaž.

Strenkl Simon, učit., Središče.
Štuhec Sidonija, učit., Sv. Bolfenk.
Šalamun Martin, nadučitelj, Sv. Miklavž.

Škrlec Marija, učit., Sv. Miklavž.
Tomažič Janez, učit., Sv. Miklavž.
Trstenjak Ana, učit., Sv. Miklavž.
Unger Pavel, nadučit., Središče.
Vabič Franč., nadučit., Runeč.
Valenčak Marija, učiteljica, Sv. Miklavž.

Valentinčič Julijana, učit., Hum.
Vauhnik Mihael, nadučitelj, Svetinje.

Vertot Janez, učitelj, Runeč.
Žolnir Janez, učitelj, Velika Nedelja.
Št. 37.

14. Šolski okraj Ptuj.

Poverjenik: Šorn Frančišek

Brumen Anton, učitelj, Sv. Vid.
Bučar Alojzij, učit., Sv. Lovrenc.
Cvetko Frančišek, učitelj, Sv. Barbara.

Dostal Alojzija, učit., Ptujška gora.
Fras Janez, učitelj, Sv. Vid.
Gorup Jožef, učitelj, Polenšak.
Herič Matija, nadučit., Cirkovce.
Kajnih Valentin, učitelj, Ptujška okolica.

Kaukler Janez, nadučit., Ptujška okolica.
Klemenčič Janez, učitelj, Ptujška gora.

Kosi Filomena, učit., Polenšak.
Krajnc Lina, učiteljica, Sela.
Krajni šolski svet ptujške okolice.
Kukovič Anton, nadučitelj, Polenšak.

Lukežič Avg., učit., Cirkovce.
Majcen Alojzij, učit., Sv. Andraž.
Majerič Margareta, učiteljica, Cirkovce.

Marinič Friderik, učitelj, Sv. Marko.

Možina Janez, nadučit., Sv. Marko.

Muschka Emilija, učiteljica, Sv. Lovrenec.

Ogorelec Anton, nadučitelj, Sv. Barbara.

Pernat Štefanija učit., Cirkovce.

Pesek Anton, učitelj, Sv. Duh.

Podobnik Frančišek, nadučitelj, Hajdina.

Serajnik Domicijan, nadučitelj, Ptujška gora.

Strelec Janez, nadučit., Sv. Andraž.

Stupca Marija, učit., Sv. Marko.

Šijanec Ludovik, učit., Sv. Marjeta.

Šorn Frančišek, nadučitelj, Sv. Lovrenec.

Trstenjak Marija, učit., Ptujška okolica.

Učit. društvo za ptujski okraj.

Weinhardt Teodor, nadučitelj, Dornava.

Zupančič Karol, učitelj, Ptujška okolica. Št. 33.

15. Šolski okraj Rogatec.

Poverjenik: Sekirnik Simon, šolski vodja v Rogatcu.

Colnarič Alojzija, učiteljica, Sveti Florijan.

Lorber Frančišek, nadučitelj, Sv. Florijan. Št. 2.

16. Šolski okraj Sevnica.

Poverjenik: Mešiček Jožef.

Arko Helena, učiteljica, Sevnica.

Brinar Jožef, učit., Reichenburg.

Grahek Karolina, učit., Sevnica.

Križman Emil, učitelj, Planina.

Mešiček Jožef, nadučit., Sevnica.

Pišl Janez, učitelj, Sevnica
Pivk Amalija, učit., Reichenburg.
Rauter Franč., nadučit., Planina.
Schubert Angela, učit., Reichenburg. Št. 9.

17. Šol. okraj Slov. Bistrica.

Poverjenik: Polanec Gregor.

Negovetič Marija, učiteljica, Gor. Polskava.

Pavlič Milena, učit., Črešnjevica.

Planker Martin, nadučit., Loparje.

Polanec Gregor, nadučit., Črešnjevica.

Sabati Jožef, nadučitelj, Gornja Polskava.

Tribnik Ernest, nadučitelj, Sp. Polskava.

Valenko Eliza, učiteljica, Spodnja Polskava. Št. 7.

18. Šol. okraj Slov. Gradec.

Poverjenik: Vrečko Franč.

Barle Karol, učitelj, Sv. Martin.

Dreflak Janez, c. kr. okr. šolski nadzornik, Slovenj Gradec.

Duller Emilija, učit., Sv. Martin.

Graschitz Marija učit., Št. Ilj.

Jankovič Alojzij, učit., Slovenj Gradec.

Kac Viktor, dr., zdravnik, Slovenj Gradec.

Pavlič Jernej, učitelj, Sela-Vrhi.

Purkart Jožef, učitelj, Št. Vid.

Rogina Janez, načelnik okrajnega zastopa, Podgorje.

Rozman Frančišek, učit., Št. Ilj.

Runovc Martin, učitelj, Slovenj Gradec.

Srabotnik Simon, nadučitelj, Št. Janž.

Šmid Matija, nadučit., Podgorje.
Trobej Janez, šol. vodja, Slovenj
Gradec.

Verdnik Janez, posestnik in leso-
tržec, Otiški vrh.

Vrečko Frančišek, nadučit., Št. Ilj.
Št. 16.

19. Šolski okraj Šmarje.

Poverjenik: Strmšek Alojzij,
nadučitelj na Medvedjem selu.

Auernik Franč., učit., Ponikva.
Brinar Franč., nadučit., Zibika.
Debelak Janez, učitelj, Šmarje.
Dobnik Jožef, nadučit., Ponikva.
Frlinc Frančišek, učit., Šmarje.
Grah Tomaž, učitelj, Ponikva.
Hotschevar Leopoldina, učiteljica,
Šmarje.

Kalšek Ana, učit., Št. Vid.
Kotzmuth Vinko, učit., Zibika.
Kurbus Tomislav, nadučitelj,
Slivnica.

Mach Felicita, učiteljica, Šmarje.
Rošker Frančišek, šolski vodja,
Loka.

Schitnik Pavla, učit., Ponikva.
Srebrnič Frančišek, šolski vodja,
Lemberg.

Šumer Hinko, učitelj, Sv. Ema.
Zopf Frančišek, nadučit., Pristava.
Zupančič Marija, učit., Št. Vid.
Št. 17.

20. Šolski okraj Šoštanj.

Poverjenik. Koropec Janez.

Kokot Rihard, učitelj, Topolščica.
Konečnik Frančiška, učiteljica,
Št. Janž.

Koropec Janez, učit., Šoštanj.
Levstik Miloš, nadučit., Št. Andraž.
Lukman Janez, učitelj, Šoštanj.
Matekovič Martin, nadučit., Škale.
Mihelič Terezija, učit., Šoštanj.
Skaza Frančišek, učit., Velenje.
Tajnik Frančiška, učit., Št. Andraž.
Trobej Janez, učitelj, Št. Ilj.
Vrečko Jakob, učitelj, Šoštanj.
Št. 11

21. Šolski okraj Vransko.

Poverjenik: Zotter Janez.

Farčnik Anton, nadučit., Polzela.
Jakše Janez, učitelj, Vransko.
Kramar Janez, učitelj, Vransko.
Marschitz Karol, šol. vodja, Letuš.
Meglič Simon, nadučit., Vransko.
Miklič Minka, učit., Gomilsko.
Pečovnik Frančišek, nadučitelj,
Št. Jurij.

Stritar Jožef, učitelj, Braslovče.
Stupan Marija, učit., Št. Jurij.
Šnideršič Ana, učit., Vransko.
Šola ljudska v Mariji Reki.
Vodenik Simon, učit., Marija Reka.
Zdolšek Martin, učit., Orlija ves.
Zechner Friderika, učit., Vransko.
Zmerzlikar Karolina, učit., Št. Jurij.
Zotter Janez, nadučit., Gomilsko.
Št. 16.

III. Primorsko.

A. Trst s predmestji in okolico.

a) Trst.

Poverjenik: Gomilšak Jakob.

Augustin Leopoldina, učiteljica
na c. kr. nemški šoli.
Čampa Štefan, c. kr. učitelj.

Deška ljudska šola „Družbe sv. Cirila in Metoda“ pri Sv. Jakobu.
 † Dolinar Janez, c. kr. učitelj.
 Furlan Andrej, kaplan in katehet,
 Gomilšak Jakob, c. kr. profesor.
 Klodič Ant., vitez Sobladski, c. kr. dvorni svetnik v p.
 Sila Jakob, c. kr. katehet.
 Štemberger Ant., kaplan in katehet.
 Šolske sestre pri Sv. Jakobu.
 Valentin Janez, c. kr. katehet.

Št. 11.

b) Tržaška okolica.

Poverjenik: Grmek Anton.

Čemažar Jakob, kaplan, Opčine.
 Čok Andrej, učit., Katinara.
 Daneu Janez, učitelj, Prosek.
 Ferluga Štefan, učitelj, Opčine.
 Godina Marija, učit., Bazovica.
 Gorkič Jožef, učitelj, Opčine.
 Grmek Anton, učitelj, Sv. Ivan

Guštin Fr., kapl., Novi Sv. Anton.
 Karis Fr., c. kr. poštar, Opčine.
 Koren Jožef, nadučitelj, Prosek.
 Kosec Fr., župnik, Katinara.
 Leban Henrik, učitelj na c. kr. pripravnici, Prosek.
 Martelanc F., nadučit., Katinara.
 Nekerman Janez, c. kr. okrajni šolski nadzornik, Prosek.
 Pakiž Antonija, učit., Trebče.
 Pellizzon Fr., nadučitelj, Sv. Ivan.
 Pertot Marija, učiteljica, Prosek.
 Peternel Emilija, učit., Sv. Ivan.
 Pižon Marija, učit., Opčine.
 Piščanec Josipina, učiteljica, Opčine.

Požar Anton, nadučitelj, Trebče.
 Sedevčič Ljudmila, učit., Katinara.
 Valentič Anton, nadučit., Opčine.
 Valentič Emilija, učit., Prosek.
 Vecchio Angela, učit., Sv. Ivan.
 Zupančič Janez, kaplan, Sv. Ivan.

Št. 26.

B. Goriško.

1. Šol. okr. Gorica (mesto).

Poverjenik: Bežek Viktor.

Bežek Viktor, c. kr. učit. prof.
 Dovgan Ana, učiteljica.
 Fras Anton, c. kr. učit. profesor.
 Gvaiz Anton, c. kr. učit. prof.
 Komac Adolf, c. kr. vadm učitelj.
 Kos Franč., dr., c. kr. učit. prof.
 † Kragelj Andrej, c. kr. gimn. prof.
 Križnič Štefan, c. kr. učit. ravnatelj.
 Ličan Jožef, kaplan.
 Mercina Janez, c. kr. vadm. učit.
 Orešec Franč., c. kr. učitelj na pripravljalnici za srednje šole.
 Plohl Franč., c. kr. real. prof. v p.
 Seidl Ferdinand, c. kr. real. profesor.

Sivec Franč, c. kr. vadm. učitelj.
 Šantel Anton, c. kr. gimn. prof.
 Šolskih bratov predstojništvo v Gorici.

Tabaj Andrej, c. kr. vadm. kateh.
 Toman Ema, c. kr. vadm. učit.
 Vrščaj Janez, učitelj - voditelj v Šolskem domu.

Žnidaršič Fr., c. kr. gimn. prof.

Št. 20.

2. Šolska okraja Gorica (okolica) in Gradišče.

Poverjenik: Finžgar Frančišek,
 c. kr. okr. šol. nadz. v Gorici.

Bajc Anton, nadučitelj, Renče.
 Bajt Franč., nadučit., Ajdovščina.

Čibej Edmund, učitelj, Dol.
 Čopi Jožef, učitelj, Cerovo.
 Fajgelj Rafael, učitelj, Kronberg.
 Furlani Leopold, nadučitelj, Št. Andrež.
 Golja Frančišek, učitelj, Levpa-Zavrh.
 Gorjup Rihard, učitelj, Srednje-Kambreško.
 Gostiša Karola, učit., Št. Andrež.
 Gradnik Rajko, učitelj, Kozana.
 Kavs Janez, nadučitelj, Šmarje.
 Kersnik-Rott Leopoldina, učit., Pevma.
 Komac Anton, učitelj, Vipolže.
 Komavli Jakob, nadučit., Št. Ferjan.
 Kraševac Janez, m. učit., Gorica.
 Križman Franč., učit., Rihemberg.
 Kumar Adolf, učit., Miren.
 Kutin Anton, učit., Št. Maver.
 Leban Frančišek, učitelj, Trnovo.
 Lukančič Tomaž, učit., Gabrije pri Sovodnjah.
 Lukman Ana, učit., Št. Ferjan.
 Merljak Franč., učitelj, Plave.
 Mermolja Franč., učit., Podloka.
 Orel Jožef, nadučit., Prvačina.
 Orel Rihard, učitelj, Dornberg.
 Pavlica Urh, učitelj, Bukovica.
 Pavlin Leopold, nadučit., Ročinj.
 Perc Anton, učit., Avče.
 † Perc Marija, učiteljica, Škrilje.
 Premrou Ljudmila, učiteljica, Št. Andrež.
 Prinčič Edvard, nadučit., Pevma.
 Rajer Jernej, naduč., Opatje selo.
 Rešič Janez, učit., Vrata
 Strnad Frančišek, nadučit., Črniče.

Širok Andrej, nadučit., Kozana.
 Šola ljudska v Sv. Križu.
 Šušmelj Jožef, učitelj, Ravnica.
 Urbančič Alojzij, nadučit., Batuje.
 Urbančič Jožef, učit., Ozeljan.
 Vergna Ida, učiteljica, Št. Andrež.
 Vodopivec Anton Alfred, učitelj, Voglarji. Št. 4t.

3. Šolski okraj Sežana.

Poverjenik: Kante Matko.

Bano Janez, učitelj, Divača.
 Benigar Anton, nadučit., Tomaj.
 Berginec Anton, nadučit., Povir.
 Čeh Egidij, učitelj, Barka.
 Černe Frančišek, učitelj, Tomaj.
 Fakin Anton, nadučitelj, Repentabor.
 Golli Fr., učitelj, Vatovlje.
 Jerman Helena, učiteljica, Gorgansko.
 Kante Matko, c. kr. okr. šol. nadzornik, Sežana.
 Katnik Cecilija, učitelj., Štanjel.
 Kosovel Anton, nadučit., Sežana.
 Leban Anton, nadučitelj, Komen.
 Lozej Ivana, učit., Repentabor.
 Macarol Anton, učitelj, Avber.
 Pakiž Emil, učitelj, Rodik.
 Ravbar Janez, učitelj, Skrbina.
 Sila Svitoslav, učitelj, Štorje.
 Starec Rado, nadučitelj, Lokev.
 Šola v Nabrežini.
 Štrekelj Albin, učitelj, Škocijan.
 Tomšič Jožef, učitelj, Skopo.
 Vodopivec Frančišek, učit., Breštovica. Št. 22.

C. Istra.

1. Šolski okraj Koper.

Mesto in okraj.

Poverjenik: Dominco Henrik.

Anžlovar Miroslav, šolski voditelj, Boljunec.
 Bunc Alojzij, nadučit., Dolina.
 Dominco Henrik c. kr. okr. šol. nadzornik, Koper.

Frankovič Fr., c. kr. učit. prof.
Koper.

Gregoretič A., učit. kand., Koper.
Jereb Frančišek, učitelj, Ospo.
Kušar Valentin, dr., c. kr. profesor, Koper.

Macarol J., učit. kandidat, Koper.
Orel Frančišek, učitelj, Korte.
Plesničar Pavel, učitelj, Predloka.

Přibil Karol, c. kr. vadm. učitelj,
Koper.

Plavec Angela, učit., Dolina.
Valentič Jožef, učit., Ricmanje.
Žiljih Jožef, c. kr. real. profesor,
Gorica. Št. 14.

2. Šolski okraj Pazin.

Mest o.

Poverjenik: Jošt Anton.

Bunc Janez, c. kr. okrajni šolski
nadzornik.

Dovgan o. Milan, gimn. katehet.
Frankold Fr., duhovni pomočnik.
Jošt Anton, c. kr. gimn. prof.
Kurelić Šime, dr., odvetnik.

Marušić Valentin, c. kr. davčni
višji nadzornik.

Matejčić Fr., c. kr. d. š. nadz., Trst.
Rebek J., živinozdravnik.

Šorli Janez, c. kr. okr. glavar.
Trinajstić Dinko, dr., odvetnik.

Št. 10.

IV. Koroško.

Poverjenik: Apih Jožef.

Apih Jožef, c. kr. učit. profesor,
Celovec.

Artel Anton, c. kr. profesor v p.,
Celovec.

Eller Fr., nadučit. Zila p. Beljaku.
Kovačič Anton, učit., Velikovec.
Sket Jakob, dr., c. kr. gimn. prof.,
Celovec.

Wang Jakob, c. kr. gimn. prof.,
Beljak. Št. 6.

V. Dunaj.

Poverjenik: Ciperle Jožef,
mešč. učit. na Dunaju.

Globočnik pl. Anton, c. kr. vladni
svetnik.

Globočnik pl. Vladimir, dr., c. kr.
ministerijalni tajnik.

Mantuani Jožef, dr., amanuensis
v c. kr. dvorni knjižnici.

Murko M., dr., c. kr. vseuč. docent.
Ploj Miroslav, dr., c. kr. dvor. svet.
Simončič Franč., dr., skriptor v
vseučiliški knjižnici.

Stritar Jožef, c. kr. gimn. prof. v p.
Šuklje Franč., c. kr. dv. svet v p.

Vajda Frančišek,
Vidic Frančišek, dr., c. kr. urednik
drž. zakonika. Št. 10.

Skupno število društvenikov:

A) Ustanovnih	13
B) Letnih:	
I. Kranjsko	299
II. Štajersko	347
III. Primorsko:	
A. Trst	37
B. Goriško	83
C. Istra	24
IV. Koroško	6
V. Dunaj	10
	Skupaj 819

Naznanilo.

Vsak društvenik Slovenske Šolske Matice dobi za leto 1901. troje knjig, namreč:

- 1. „Pedagoški Letopis za leto 1901.“ (prodajalna cena K 1.60);*
- 2. „Slovenski jezik“ (prodaj. cena K 2.—);*
- 3. „Knjižnica realij“ (Zgodovina, 1. snopič; prodajalna cena K 2.—).*

Te knjige prejmejo društveniki po svojih poverjenikih.

Po § 7. društvenih pravil plačajo stroške za pošiljanje knjig društveniki sami.

V Ljubljani, meseca decembra 1901.

ODBOR.